

The Project Gutenberg eBook of Muistatko—? Kukkia Keväiseltä Niityltä, by Juhani Aho

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Muistatko—? Kukkia Keväiseltä Niityltä

Author: Juhani Aho

Release date: October 1, 2005 [EBook #9082]

Most recently updated: June 12, 2013

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK MUISTATKO—? KUKKIA KEVÄISELTÄ NIITYLTÄ

Produced by David Starner, Tapio Riikonen and Distributed Proofreaders

MUISTATKO—?

Kukkia keväiseltä niityltä

Juhani Aho

Kun hautasi umpeen luotua sen ympärille ryhmittynyt saattoväki kuin yhdestä suusta yhtyi viimeiseen virteen, paisuttaen sen kuin ylös korkeuteen kumpuilevaksi suitsutukseksi, vihlaasi rintaani katkera, kirvelevä tunne, että nyt olin sinut lopullisesti menettänyt. En ollut menettänyt sinua vielä *silloin*, kun olit hengähtänyt viimeisen hengähdyksesi. Pidin sinua silloin vielä kädestä ja sinä tunnuit olevan ainakin osaksi minun. Eikä erontunne arkkua hautaan laskettaessa ja sitä umpeen luotaessakaan vielä ollut täysin tietoinen. Olithan siinä, joskin turpeen alla, ja minusta oli kuin olisin, haudalle tullen ja sitä hoitaen ja kukittaen, vielä kauankin voinut olla kanssasi kosketuksissa. Ja olisihan, minunkin kerran kuoltuani, levätty saman turpeen alla, yhdessä elettyä yhdessä häviten.

Mutta kun saattoväki sataäänisenä veisasi:

"Ja ruumis, se maatunut maassa, nyt katoovaisuutensa muuttaa ja taivaassa sielunsa kanssa on alkava eloa uutta, oi onnea, ihanuutta!"

niin oli kuin ero olisi ollut lopullinen ja peruuttamaton. Ne kaikki, ystävät, tuttavat, jopa ventovieraatkin uskovaiset yhtäkkiä kuin tempasivat sinut minulta ja veivät miltei mielenosoituksellisesti sinut virtensä sävelsiivillä minulta pois. Monisatalukuisen seurakunnan ääni oli kuin yhden ainoan ääni, joka tulkitsi yhtä ainoata järkähtämätöntä, voitonvarmaa uskoa, että olet noussut sinne ja tulet siellä elämään niinkuin hekin vuorostaan kerran, kaikki, jotka siihen uskovat. Heidän uskonsa ei ollut minun, mutta minä tiesin, että se oli sinunkin. Rintani täytti kaipaus ja kaiho, etten voinut uskoa niinkuin sinä, vaikka olisin tahtonutkin. He ikäänkuin jostain voitosta riemuiten veivät sinut minulta sinne, mistä en koskaan sinua saavuta. Oli niinkuin he ikäänkuin enkelipilvessä olisivat kantaneet sinut näkyvistäni hautuumaan koivuholvin läpi ylös kesäiseen sineen ja auringon häikäisevään autereeseen, ja niinkuin sinä vastaansanomatta olisit antanut sen tapahtua, jättäen minut siihen avuttomine epäuskoineni, voimattani sinuun enää koskaan yhtyä.

Tiesin, että uskoit elämään kuoleman jälkeen ja että oli taivas ja tapaaminen siellä. Ilmaisit sen uskosi silloin, kun ensimmäinen lapsemme oli kuollut, sanoit, että elämäsi olisi mahdoton elää, jollet tietäisi tapaavasi jälleen niitä, jotka kerran kadotit. Se oli sinussa siis pohjimmaltaan vain rakkautta meihin, rakastamiisi, minuunkin, jotka tahdoit tietää kohtaavasi jossain vielä kuolemankin jälkeen. En hennonut edes koettaakaan sitä tunnelmaa sinulta riistää, en sinun tähtesi enkä itsenikään tähden, johon se myöskin kohdistui. Mutta sinä tiesit, etten minä sittenkään uskonut niinkuin sinä. Kai suritkin sitä salaisesti.

Ja siksi oli nyt, niinkuin kaikki siteet välillämme olisivat katkenneet eivätkä olisi enää yhteen solmittavissa. Sinä olit mennyt ja minä olin jäänyt.... Juhlahymnein sinut juhlasaatossa oli minulta viety. Olimme eläneet ihanan elämän kaksin, nyt täytyy minun elää loppuikäni täällä yksin. Sinä näytit surumielisesti, mutta samalla alistuvasti siihen tyytyvän. Tunnuit sanovan: usko, niin tapaamme! Ja yhtäkkiä oli minustakin, kuin olisikin se vain *siitä* riippunut. Niin pian kuin uskon, ettet ole mennyt, et ole. Kun tulemme elämään yhdessä siellä, niin elämme vielä täälläkin, joskin lyhyessä, satunnaisessa erossa. Olit vain mennyt hiukan edeltäpäin auringon maahan, minä täällä vain järjestäen jotain ja sitten seuraten.

Olisin tahtonut, kiihkeästi tahtonut, mutta en kuitenkaan voinut. Kuinka tunteeni koettikin minua taivutella, järjelläni en voinut mitenkään. En voinut muuta kuin itseäni säälien valittaa: miksi on minulta otettu lapsuuteni usko?

Olit kulkenut minulta avaruuden kuilun yli, olit iäksi mennyt sen toiselle puolelle. Uskaltaisinko minäkin, sittenkin, pyrkiä sen yli? Sinun vastuullasi, sinun uskoosi uskoen? Uhmata omaa epäuskoani?

Tuli hetkeksi huikaiseva, vaivuttava halu siihenkin. Oli miten oli, kävi miten kävi—mitä minä täälläkään ilman sinua? Vaivoin jaksoimme yhdessäkään elää nämä viimeiset kirovuodet maailmansuruinemme, kansankipuinemme, omine onnettomuuskinemme. Kuinka voin jatkaa elämistä yksin, kun kaikki vain pahenee: olot, ihmiset, ei rehellisyyttä, oikeutta, vanhurskautta, totuutta—mitä minä täällä enää teen? On mahdotonta koettaakaan. Ei ole tarmoa työhön, valittaa en voi ... lähdenkö pois? Mutta jos en pääsekään yli? Jos joudun iäksi harhailemaan erossa sinusta. Sinä siellä, minä missä, ikuisessa erossa? En voi lähteä sille taipalelle. Jos eromme on oleva ikuinen, en sitä ainakaan itse tahdo jouduttaa.

Samassa tunnen: olipa miten oli ... olitpa missä olit, elitpä tai olit kuollut, erottipa meidät millainen kuilu tahansa, minä *tahdon* olla yhteydessä kanssasi. Ja kuta suurempi on uupumukseni astuessani hautuumaalta kotiin päin ja taistelllessani hukkimistani vastaan, sitä kiihkeämmin minä turvaan tähän oljenkorteen: siihen, että sittenkin täytyy. Miten? Sitä en tiedä enkä käsitä enkä välitäkään tietää. Mutta kuilun poikki minä olen kulkeva. Hoen sitä itselleni kuin hourailija.

Saavun kotiin. Talo on lehtikujan koivusta rannan pihlajaan saakka niin rauhallinen ja tyyni ja välinpitämätön, kuin ei täällä olisi mitään muutosta tapahtunut. Ja kuitenkin ne ovat nähneet, puut ja ikkunat ja päädyt, kaiken ja olleet mukana kaikessa. Miksi ne ennen aina elivät ja surivat ja iloitsivat yhdessä kanssamme? Nyt niistä on kadonnut myötätunnon ja osanoton henki. En sitä niistä löydä nyt niinkuin joka kerta ennen, kun tulin ja menin, nyt kun sitä eniten kaikesta tarvitseisin. Ovat korjanneet pois kuuset rappujen edestä. Pianpa ehtivät. Olisivat antaneet niiden siihen ruskettua niinkuin juhannuskoivujen, olisivathan olleet edes ne muistuttamassa siitä, että olit ainakin *ollut* täällä, ollut siinä viimeisen kerran ja siitä lähtenyt.

Minulta tullaan tiedustelemaan talon huomisia töitä: onko alotettava jo heinänteko vaiko mentävä ruismaata muokkaamaan? Väki on sekin, niinkuin ei mitään olisi tapahtunut eikä muuttunut. Minun täytyy antaa joitakin määräyksiä ja annankin. En jaksa paljoa ajatella, sen kuitenkin jaksan: Tähän taloon en voi jäädä. Kokonainen elämän malja yhteisiä iloja on suistunut suulleen eikä niitä ole enää,

suruja ja kärsimyksiä en voi kenenkään kanssa jakaa. En jaksa, murrun niiden alle.

Järvi oli tyven ja aurinko juuri laski. Sen muistan. Sitten vaivuin johonkin, johon jäin.

Olen nukkunut yön ja päivän, ensi kerran viikkojen valvomisen jälkeen. Olen harhaillut autiossa talossa, jonka vähitellen taas tunnen omakseni. On kai juhannusilta, koska kaikki väki on poissa, järven rannoilla hulmuua kokkovaalkeita ja keinukalliolta kuuluu soittoa.... Sinäkin olet poissa, mutta kai tulet pian. Siltä varalta, että minä tulisin ennen, näyt—hyvä haltija—panneen esille illallisen ja peittäneen ruuat liinalla. En tahdo koskea niihin, ennenkuin tulet.

Tiedän jo, että olet tullut pois sieltä, minne sinut veivät. Olen tavannut sinut kaikkialla. Puiston koivut ja rannan pihlaja tietävät jo tulostasi. Henkesi värähtelee joka lehvässä. Oli hyvä, että korjasivat pois hautauskuuset. Jään tänne enkä koskaan lähde. Nyt ei mikään paina, nyt kaikki tukee ja nostaa.

Kuule, voin puhua sinulle milloin hyvänsä ja mistä hyvänsä!

Tiedätkö, elämäni on löytänyt itselleen uuden lähteen!

Muistatko, kuinka me kerran, sinä hirmuisena kesänä, kun petyimme kaikesta—omistamme, tästä kansasta, sen punaisista niinkuin sen valkoisistakin, kaikista parhaista ihanteistamme, kun työmme tulokset näyttivät luhistuvan raunioksi ja me sen alle ja vain sorasta nouseva pöly leijaili kaiken yllä—kuinka me, kun elämän surkeudella ei näyttänyt olevan mittaa eikä määrää, kysyimme vastausta odottamatta, miksi elämässä lopulta kaikki ei ainoastaan sorru raunioiksi niinkuin nykyisillä tappotanterilla, vaan sitten myös niinkuin siellä kuoleutuu ja kuivaa karuksi, ohdakkeiseksi erämaaksi, jonka hedelmöitymisestä ei ole toivoakaan. Ei kosteikkoa silmäkantamissa, ei taivaalla näkyvissä ainoatakaan pilvää, ei vesisuonta maan alla ainakaan meidän tiedossamme eikä saavutettavissamme. Miksi epäily, uupumus on ainoa, joka jää? Miksi henkikin kuivuu ja kuihtuu yhdessä ruumiin kanssa? Onko senkin saatava kasvuvoimansa aineesta? Eikö sekään kestä ajan vaihteita? Jos henki on vapaa, riippumaton, miksi se ei pysy vireessään ruumiin sortumisesta huolimatta? Eikä vain meidän, vaan koko maailman henki? Eikö olekaan sen sisältöä ilman sen kuorta? Onko henki vain jotain semmoista kuin höyry kattilassaan, sähkö patteriinsa sidottuna?

Nämä olivat minun viimeaikaisia vaikeroimisiani. Sinä koetit sanoa vastaan. "Henki virkistyy ja uudistuu omasta voimastaan. Ihanteet ja aatteet imevät voimaa itsestään, siitä, mitä ovat olleet ja mitä ovat saaneet aikaan. Vaikkei niillä enää näyttäisi olevankaan nykyisyyttä, eikä olevan tulevaisuudesta tietoa, on niillä ollut entisyys, joka ei voi hävitä, koska ei mikään häviä. Koska ei häviä meren vaahtokaan, vaan muuttuu tuulen kuollessa takaisin vedeksi, koska se ei ollutkaan vaahtoa se, joka haihtui, vaan vettä, joka iät kaikki elää, liikkuu ja läikkyä."

Jotain semmoista puhuit silloin, kun vielä voit. Et kauankaan senjälkeen enää voinut. En ymmärtänyt sinua silloin, et saanut minua silloin siivilleni. Kai elämänlähde, sen alati uudistuva vesisuoni, oli johonkin kätkeytyneenä, mutta minulla ei silloin ollut sitä kaivonkatsojatietäjän taikasauvaa, jonka avulla olisin sen löytänyt, ei sitä tuoretta oksaa, joka olisi taipunut sinnepäin, missä kaivo oli kätkeytyneenä.

Ja nyt minulla on se taikasauva, ja juuri nyt se taipuu uutta tähän asti tietämätöntä, minulle kätkeytyneeseen elämänlähdeä kohti.

Käyskelin täällä kuin nukkuvassa, lumotussa puutarhassa, jossa ei lintu liikahtaa, ei oksa, ei puu, eikä valvo muu kuin valoisa, viileä kesäinen yö, ja jossa sinä nukut jossain kuin sadun prinsessa—niin yhtäkkiä levähtää eteeni kuin valoisalle vaatteelle häilähtelevä sarja eletyn elämäni kuvia joista en tiedä, mistä ne saavat valonsa, mutta joissa näen liukumassa ohitseni sinut ja onnellisimmat hetkeni—enkä ainoatakaan onnetonta. Vaelsin eilen pimeässä, haparoiden eteenpäin, kopeloiden käsin ja jaloin, kiukutellen elämän kurjuutta ja pahoitellen maailman pahuutta. Niinkuin kerran vuoristossa, missä pimeä yllätti, sakenemistaan saeten. Ja yhtäkkiä alkaa siellä koko taivas salamoida, mutta ei jyristä, valot syttyvät ja sammuvat ja syttyvät uudelleen ja alinomaa, välähdellen vuorilta ja vuorten takaa, heijastaen sinisiltä jäätiköiltä ja lumihuipulta toiselle ja sieltä alas, niin että kuljettavani polku yli kaitaisten siltain ja ohi ammottavien kuilujen pysyy valkeana ja turvallisena kuin päivällä.... Onnemme parhaat hetket, ihanimmat elämyksemme, suuret ja pienet, elämämme huiput, olen nähnyt ja näen ne ylösnousseina, uskosi herättäminä kuolleista. Ne ovat siinä ja tuolla ja kaikkialla ympärilläni. Maan alla kumpuaa ja taivaalla hehkuu ja loistaa, tämä lumottu puutarha herää ja sinä nouset puutarhan pihlajan alta ja tulet vastaani niinkuin silloin—muistathan—kun siitä ensi kerran ojensit minulle kätesi ja kun minä ujona ja mykkänä en saanut sanaakaan sanotuksi tervetuliaisiksi, vaan sinä kasvojesi ilmeellä itse sanoit itsesi tervetulleeksi. Tappotannerten rauniot ovat tasoittuneet ja talot ja puutarhat ja puistot ja pellot ovat vanhoilla paikoillaan, ei mitään ole hävitetty, erämaa kukkii, koko maailma on ennallaan—niinkuin tämä talommekin, josta en ikinä lähde—sanoinkin jo: minä jään tänne enkä koskaan lähde.

Pian, pian ne muistiin, onneni hetket! Myöskin muu maailma ehkä niitä tarvitsee, kaikki, jotka vaeltavat pimeydessä ja epätoivossa eivätkä tiedä, missä on *heidän* elämänsä lähde ja miten se on löydettävissä.

Niitä nousee minulle joka askeleella kuin kukkia keväisellä niityllä. Niitä on yhtä paljon elämäni varjoisilla alangoilla kuin sen päiväisillä rinteilläkin. Onko niitä todella voinut olla siellä niin paljon? Musta, kylmä maa peittyi kokonaan niiden alle, näen ne kunkin erikseen, voin laskea ja luetella ne, etäämpää näen niitä loppumattomasti toisen toisensa takana sulaneina yhteen kuin kukkasvainioksi, kuin kukkasmaaksi. Saan niitä, milloin tahdon, sylini täydet, sirotan ne kaikkialle kaduille, hävitetyille paikoille, levitän ne kuin purppuravaatteen kuningasten kulkea,—ei kuningasten, vaan kerjäläisten, meidän kaikkien, joilla ei näyttänyt enää olevan mitään onnea, ei ainakaan omaamme. On, on, vaikka emme sitä tiedä emmekä ymmärrä.

Minä vapisen kiihkosta kuin lapsi, joka tyhjä tuohinen kädessä laahusti kotiinsa päin marjasta, missä ei koko päivänä ollut mitään löytänyt, ja yhtäkkiä yllättää mansikka-ahon tai vadelmikon raunion kupeella—tuolla, tuolla niitä punoittaa suuria, meheviä, kuinka paljon tahansa, enemmän kuin mihin astia riittää ja ehdin yksin poimia. Kun ei vain kukaan toinen tulisi ja veisi, minkä minä olen löytänyt—ei, tulkoot kaikki, koko maailma, saatte kaikki, en tahdo itselleni mitään, sillä minulla on nyt yllin kyllin onnea loppuiäkseeni, kun ammennan uudelleen entisen elämäni onnet.

Tunnen yhtäkkiä voivani unohtaa kaiken. Luontokin, vaikka taistelee ja voihtaa ja kärsii ja näyttää kuolleen valkoisen vaipan alle, pääsee rauhaan, iloitsee eikä näytä muistavan muuta. Ei kesäinen tyyni lampi lipattavine laineineen muista talvellista jääpeittoaan, ei lehto hiirenkorvalla ollessaan syksyn kellastuneita, putoilevia lehtiä, ei tyven meri myrskyä, ei kukkaniitty kuloa. Miksi minä sitten murheitani ja kärsimyksiäni!

Sillä ethän olekaan kuollut. Jos olit, herätin sinut henkiin. Houkuttelin sinut takaisin ja luon sinut ehommaksi entistäsi. Sinä luot itsellesi ja minulle ja meille taivaan täällä, heräät hengettärenä, joka käy talosta taloon, majasta majaan niitä kaunistamassa. Lohdutukseksi varsinkin niille, jotka eivät jaksa uskoa elämään kuoleman jälkeen, mutta eivät myöskään kuolemaan elämän jälkeen, vaan tahtovat elää uudelleen sen, mikä tässä elämässä oli ihaninta ja parahinta, niinkuin se olisi tuleva elämä.

Ajattele, että onnettomuutta ei ole, kun sitä ei anna olla. "Onhan sitä tuossa ja tuossa, onhan joka tien varressa kaatuneita, lahoneita puita, ja erämaassa valkenevia luita." Olkoon, mutta katso myös hongikon humisevaan holviin ja tähtää kauas taivaanrantaan päin, mistä kosteikon palmu viittoo tietä. Elkää välittääkö siitä surkeudesta, minkä näette, niin ette näe. Kieltäkää tosiasiat, niin niitä teille ei ole. Opetelkaa hymyilemään, silloin kun teillä on suurin suru. Käykää onneen niinkuin kukka aurinkoon päin silloinkin, kun aurinkoa ei ole, pilvisimmälläkin säällä, yölläkin, napaseutujenkin yössä. Kääntykää siihen päin niinkuin islamilainen Mekkaansa, valvokaa niinkuin neitsyet ylkää odottaen, että ehditte ajoissa, ajoissa niinkuin aamua aavisteleva kukka, kääntyneinä itään imeäkseenne siitä itseenne heti ensimmäisen onnen auringon säteen.

Kulkekaa, ihmiset, umpisilmin onnettomuudelle, elkää muistako suota, johon olitte uponneet, vaan ihanaa tunnetta, kun pelastuitte ja pääsitte sen reunaan ja riensitte ylös vaaran laelle. Kuinka monta kertaa olikaan meillä juuri niin! Minä tahtoisin antaa kaikille tämän elämänsä ohjeen. Muistatko, mitä me lastemme haudalta palattuamme päätimme? Sinä sanoit: "Koettakaamme olla, niinkuin sitä ei olisi ollutkaan. Tasotamme sen, kylvämme siihen kukkia. Emme pane hautaristiä, vaan vihreän puun, jossa ei ole syntymä- eikä kuolinvuosia, ja joka vain vihertää ja tuoksuu. Unhotuksen evankeliumi olkoon meidän, niinkuin se on ollut ihmiskunnankin. Se on sen terveydekseen siten järjestänyt. Jos kaikki vääryys ja kauheus, mitä maailmassa yleensä on tapahtunut, alati eläisi muistossa ja mielissä, täytyisi verikostossa surmata kaikki ja lopulta itsensä sovitukseksi. Ei mitään sovitusta, ei mitään uhria—ei mitään anteeksiantoakaan, ainoastaan unhotus, niinkuin me—niinkuin sinä teit niille, jotka surmasivat poikamme. Jos ihmiskunta olisi kätkenyt itseensä kaikki onnettomuutensa, maallisia murheitaan hautoen, olisi se jo aikoja sitten menehtynyt, tukehtunut, kuollut oman mielensä myrtymykseen, omien veriensä myrkytykseen." Se oli sinun oppiasi tämä, sinä aioit elää sen mukaan. En tiedä, mistä olit sen saanut—ehkä oli se verissäsi perintönä joltain esi-isältä tai esi-äidiltä, paljon kärsineiltä ja paljon kestäneiltä, jotka eivät koskaan nostaneet kättään kohtalooaan kirotakseen, vaan tyytyivät siihen sen voittaakseen. Sinussa kai virtasi niinkuin minussakin semmoisten veri, joissa oli vuosisatojen täytyminen ja tyytymys, jotka olivat vieneet hallavuosilta voiton ja kestäneet vanhojenkin isojen vihujen kauhut: meidän on kestettävä näiden uutten, sinä sanoit, ennenkuin sorruit. Sinussa virtasi semmoisten vanhojen uskovaisten veri, sinä olit heistä tulos. Meidän vanhempamme olivat uskovaisia ja emmehän mekään omalla tavallamme muuta kuin uskoneet.

Tunnen, että minussa alkaa soida hymni onnesta, ilolaulu onnelle. Sen aiheet kokoontuvat kaikkialta, missä ne ovat hajallaan kuin Lemminkäisen ruumiinosat, jotka rakkaus kokosi, ja lähetti mehiläisen taivaasta noutamaan niille hengen. Sillä sinähän menit sinne vain tullaksesi ja tuodaksesi. Sortui kaikki

ja kaikki on rakennettava alusta. Menetin maani, kansani, uskoni, molemmat poikani, lopulta sinutkin. En pukeudu tuhkaan ja säkkeihin niinkuin Job, en kiitä siitä Herraa, niinkuin hän teki, vaan vaadin ja otan häneltä takaisin, mitä olen menettänyt. Liitän pala palalta yhteen särkyneen elämän sirpaleet ja nostan ne jalustalle.

Kuljen kuin uuden elämän luomisen huumeessa. Luon sen muistoistani. Rakennan, mitä minulta polttivat, sovitan sillä, mitä rikkoivat, viiton heille kaikille sovituksen tien. En enää jaksakaan enkä tarvitse surra omaa kohtaloani, en isänmaan enkä muun maailman. Pakenen tätä inhaa ikää siihen ihanaan aikaan, kun tätä ei vielä ollut.

En tiedä, mihin joudun, mutta yhden tiedän—: kuinka. Lähden muistojen taivalle, lähden yhdessä; ensin yksin, sitten sinun kanssasi!

Muistatko—ethän voi, sillä eihän sinua silloin vielä ollut, ei ainakaan minulle. Mutta etköhän kuitenkin ollut mukana jo silloinkin, mukana elämäni aikaisimmassakin onnessa.

Se oli, niinkuin sanottu, keväinen metsäniitty, nuokkuen kukkia niin, että mikä siinä lienee ollutkin pahan mielen mustaa mutaa ja murheiden kiviä ja nokisia kantoja niiden alla, ne peittyivät niihin. Sanoit usein, että lapsuutesi oli ollut sinullekin niinkuin minulle yhtämittaista onnea. Ehkä sinun onnesi kukat olivat toiset, minun toiset, mutta molempain kuitenkin kukkia.

Ja mikset olisi voinut jo silloin olla täällä, missä minäkin! Ainakin nyt minulla on se tunne, että jos joku silloin olisi sanonut minulle, että sinulla on ystävä, joka jostain sinua katsoo, vaikket häntä näekään, olisin uskonut sen heti, empimättä. Jos minulle olisi sanottu, ettei hän tosin vielä ole syntynytäkään, mutta että hän syntymättömänä jo pyrähtelee kuin pikku lintuna tämän talon ympärillä, niin olisin uskonut senkin. Että vaikkemme heitä näekään, he kyllä näkevät meidät. Minulle sanottiinkin joskus, että lapset, jotka eivät vielä ole syntyneet, liikuskelevat sen talon tienoilla, johon kerran tulevat. Niin olin muka minäkin tehnyt. Minun oli helppo uskoa se silloin eikä minun nytkään ole erikoisemman vaikea uskoa, että toisilleen määrättyt henkinä seurustelevat toistensa kanssa jo ennen henkilöitymistään. Se on niin kaunista ja näyttää selittävän niin paljon siitä, mikä on salaperäistä ja muuten käsittämätöntä. Ja olisiko se sen ihmeellisempää kuin kaikki se, mikä on satunnaista? Olisiko ollut vain pelkkä sattuman oikku, että me tapasimme toisemme, ja kaikki, mitä siitä seurasi? Ettei se olisi ollut mitenkään edeltä määrätty?

Varmaan sinä olit joku niistä valkorinta-pääskysistä, jotka muistan, ennenkuin mitään muuta muistan, istumassa ja sirittämässä aitan harjalla tai viiltelemässä ilmassa, kun minut on kannettu päiväpaisteeseen pihalle. Kukuit ehkä käkösenä, jonka kuulin, mutta jota en koskaan nähnyt. Saatoitpa olla se tiainen, joka talvella tuli naputtamaan ikkunaan ja jonka luulin pyrkivän sisään ja joka kerran tulikin avatusta ikkunasta eikä mitenkään tahtonut lähteä ulos. Olithan tietysti täällä, kuinka et olisi ollut, vaikkei sinua vielä olisi ollutkaan, koskapa olet nytkin, kun sinua ei enää ole, enemmän kuin oli silloinkaan. Kun olet täällä se ilma, jota nyt hengitän, mikset olisi ollut sitä jo silloin?

Kuinkas minun muuten olisi niin sanomattoman suloista muistella muistoja niiltä ajoilta? Eivät ne tuomatta tule. Joku niitä sieltä kukkasniityltä poimituttaa ja tänne kannattaa. Ne tulevat sieltä kuin ilakoivan lapsilauman tuomina, jotka odottavat isoisän oven takana, juhlapukuisina, valmiina häntä laululla herättämään hänen syntymäpäivänään, jokainen koettaen kuin toisensa kilvalla kurkottaa niitä minulle. Niitä ojennetaan minulle pitkin päivää kaikkialla, missä vain liikun. En tiedä, mitkä niistä ennen toisia ottaisin vastaan, ne ovat minusta yhtä kauniita kaikki. Kun tulen tänne työhuoneeseen, joka oli myöskin isäni työhuone, on niitä pöytä ja ikkunat ja uuninreunat kukkuranaan. Ei riitä maljakoita mihin niitä panna. Sinäkö panet heidät tuomaan niitä tänne, tähän huoneeseen, joka on niin täynnä sinua, ensin aavistusta sinusta, sitten kaipausta, sitten kaikkien toiveideni toteutumista? Täällä sinua ikävöin, tänne sinua odotin, tietämättä silloin vielä sinusta mitään. Tämä oli häähuoneemme, tämä työhuoneeni, tänne sinä tulit ensin yksin luokseni, sitten lasten kanssa, toista käsivarrellasi kantaen, toisen kieppuessa helmoissasi. Kuulen pienet askeleet eteisessä ja käden haparoiden lukkoa. Minä järjestelin joitakin talous- ja tilikirjojani, sinä kudoit jotain lämmintä ja pienokaiset kisasivat vuoteessa siihen lopulta nukkuen, milloin poikittain, milloin pitkin. Varhaisimpia muistoja on, että minäkin aikoinani kiasin siinä samassa vuoteessa. Täällä me lopuksi yhdessä itkimme poikiamme, kun heidät meiltä vietiin—mutta ei *siitä* nyt sanaakaan, sillä tämä ei ole siitä. Ikkunastahan näkyvät koivukäytävä ja vainiot ja kirkko ja silta ja virta ja kirkonsalmi ja kaukana tummametsäiset vaarat: yhteisen onnemme elinpaikka ja olinpaikka, taulu ja sen kehys.

Enhän tiedä, oliko lapsuuteni juuri se, miltä se minusta *nyt* näyttää. En tiedä tarkoin, mikä on unta ja mikä totta siinä, mitä siitä muistan. Seison sen tällä puolella niinkuin usmaverhon edessä. Toiset elämykset sen takaa näkyvät vain himmeinä ja haavemaisina, mutta toiset heloittavat täydessä valossa.

Se verho on niinkuin utuseinä, jota varhaisen sunnuntaiaamun aurinko ja sen virittämä hiljainen tuulenhenki ajaa rannan puihin sitä niissä liestyellen ja ratkoen, availten ja taas sulkien. Milloin näkyy ja milloin taas katoa palanen metsäistä nientä, rantaa, saari, joku lato luhdalla häikäisevässä, täydessä valossa. Väliin on peitossa kaikki, kaikki, mikä on maassa, mutta taivas on koko ajan sininen ja vapaa. Kuuluu ajavien ääniä ja soutavien aironliikettä, kirkonkellojen soittoa sunnuntaisin. Ei näy paljoa kerrallaan, mutta se, mikä näkyy, näkyy voimakkaana ja valoisa. Sillä valoisa aamu, sunnuntaiaamumaisema on minulle lapsuus elämyksineen. En saa sieltä nyt pakottamallakaan esiin muuta, kuin mikä on mieluista muistella. Miksi muistuu vain se? Siksikö, että onnen kasvovoima keväisessä rehevydessään on niin suuri, että se tukehduttaa kaikki murheelliset rikkaruohomuistot?

Lapsuus on lyhyitä ja nopeita elämyksiä, voimakkaita vaikutelmia, se ei ole kokonainen eikä yhtenäinen, mutta ei siinä myöskään ole mitään puolihämyistä eikä himmeää. Mutta heleimmilläänkin se on salaperäinen ja selittämätön. Se oli minulle täynnä näkyjä ja pikku ihmeitä, joita en kuitenkaan semmoisina pitänyt, vaan jotka olivat kaikki ymmärrettäviä— ehkä siksi, ettei tuntenut edes tarvetta niiden ymmärtämiseen. Ei mikään olisi voinut hämmästyttää. Uskoi kaikkeen ja teki kaikesta toden ja ilonaiheen. Ihastui kaikkeen, ei ihmeteltyt mitään. Jos kuu ja tähdet olisivat alkaneet tanssia viiruina taivaalla niinkuin päreän hehkuva hiili sitä pimeässä pirtissä kiivaasti heiluttaessani, olisi se vain ollut hauskaa, olisin hypellyt varpaillani ja taputtanut käsiäni jumalalle, jonka pisti päähän näin huvittaa lapsiaan.

Lapsi on elämänsä loitsija, oman itsensä taikuri, pikku Prospero, jolla aina on saapuvilla ja käskettävänään mielikuvituksensa Ariel. Hän taittaa lepänlatvoja siivikseen, liehuttaa niitä ja on lintu ja lentää. Hän tarvitsee ratsun, tempaa kepin ja keikahtaa sen selkään ja ajaa. Haukahtaa ja on koira, ammahtaa ja on lehmä, hirnnahtaa ja on samassa varsa, ynähtää ja on vasikka.

Ei ole mitään eroa lapsen unella ja todella, hän valvoo ja nukkuu tietämättä, mikä on unta ja totta. Lapsuuteni *kokonaisuudessaan* on kuin joku senaikainen tällainen *yksityinen* yö: nukun pitkät ajat niin sikeästi, ettei siitä ole muuta muistoa kuin pimeys. Sitten alkaa sen sisästä häämötellä suloisia unia, useinkin samoja ja ennen nähtyjä: uskaltaa hypätä katon harjalta, kun jo tietää, ettei loukkaa jalkaansa; osaa ja saa uida; saa ratsastaa *oikean* hevosen selässä. On joskus pieni painajaishätä, kun iso koira ajaa, mutta se ei saa koskaan kiinni. Herää ja nukkuu uudelleen ja on taivaassa, jossa lapsillekin on varattu omat pienet kultapöytänsä ja kultajakkarat, ja tarjotaan luumuja ja kermaa hopealautasilta. Mutta juuri kun on ollut saamassa sen suuhunsa, herää pahimmoilleen. Se on suru, ei sentään suurimpia, sillä toivoo, yhä unessa, että toisen kerran on taivaassa parempi onni.... Jos olet siellä, pidä huoli, että lapset eivät herää, ennenkuin saavat syödyksi luumunsa kerman kera.

* * * * *

Aikaihmiset alkavat nouseskella, mutta minun ei vielä ole tarvis. Olen puolihereillä, mutta tahdon säilyttää unen silmissäni enkä avaa niitä. Kuuluu hiljaista liikettä ja kuiskutusta. Joku kohottaa minua olkapäistä ja asettaa pääni tyynylle ja vetää peitettä jalkojeni päälle. Äiti se on, tunnen hänen otteensa, joka on toinen kuin lastenhoitajan. Raotan hetken päästä silmiäni. Takassa leimuaa aamuvalkea ja äiti istuu sen ääressä ja parsii kintaita. Ne ovat minun, joihin eilen tuli reikä. Heti kun nousen, menen mäkeen. Mutta nyt ei ole vielä aika nousta, sillä ikkuna on musta. Äiti sanoo: "Tuti vielä." Nukun taas ja kun herään, on iso päivä ja ikkunasta näkyy huurteinen koivu. On satanut tuoretta lunta. Seinällä vastapäätä vuodetta vaeltaa lattiasta kattoon ulottuva pitkä kaitainen varjo nurkasta toiseen, kadoten uunin taa; hetken kuluttua liukuu sama varjo uunin takaa ja katoa nurkkaan; sitten tulee niitä kaksi, toinen toisaalta niinkuin kaksi ihmistä vastakkain, ne sulavat hetkeksi yhteen ja seisovat siinä keskellä seinää; sitten ne eroavat kukin haaralleen. En tiedä, mitä ne ovat, enkä kysy. Tuolilla vuoteen vieressä on uusi kelkka ja ne minun kintaani. Minä pelmahdan pystyyn ja kirkaisen riemusta. Mitä sinä päivänä sitten tapahtui, en muista. Mutta niinkuin semmoinen yö ja semmoinen aamu on minulle koko lapsuuteni.

On kuin senaikaiseen onnentuntuun tullen pääsisin heti kosketukseen myöskin kaiken sen onnen kanssa, mitä minulla on elämässäni yleensä ollut sinun kanssasi. Niinkuin siellä olisi pohjallinen koko elämäni langan kultaisen kerän. Kultaisenkö? Ei ole kaikki kultaa, joka kiiltää, sanovat, eikä kai ollut silloinkaan, minullekaan. Vaan vaikka se olkoonkin valekultaa muille, minulle ei lapsuudessani mikään ollut valekultaa. Lapselle kaikki kiiltää ja lapselle kaikki on kultaa, kuvittelunsa kultaa. Ja eikö elämä yleensä ole kuvitellen elettyä, silloin kun se on kauneimmin eletty, sitä kauniimmin kuta kuvittelummin? Taivaan valtakunta on lasten, mutta lasten valtakunta on myös taivas.

Se valtakunta oli pieni ja rajoitettu. Siinä ei alussa ollut muuta kuin pihamaa huoneiden ja

ulkohuoneiden keskessä, ja puutarha ja pienet pellot ja tie rantaan ja toinen metsänrantaan ulkoveräjälle ja siitä suureen ulkometsään. Kaikki, mikä tapahtui ulkopuolella, tapahtui toisessa maailmassa. Yhteyttä sen kanssa ylläpiti vain se, mikä sieltä näkyi ja mitä sieltä kuului. Jotka ajoivat maantiellä tai soutivat järvellä, eivät olleet meidän maailmasta, vaan siitä toisesta. Ne olivat vieraita ja minä niitä vierastin ja vieroin. Vieras, vihainen härkä puski veräjää, mutta ei päässyt. Se mylvi kerran koko kesäisen yön ja ammui vimmatusti, mutta minua ei pelottanut vuoteessa isän selän takana. Toisen kerran kävi ukkonen, jyrisi ja leimahteli, valaisten isän korkean otsan hänen istuessaan ja katsoessaan ikkunaan. Isä on totinen ja pelkää, koska se on Jumalan voima, joka käy, ja koska milloin tahansa saattaa samalla tavalla jyrähdellen ja leimahdellen tulla maailman loppu. Minä en pelkää, koska se on aidan takana ja minä olen isän selän takana. Ei meidän maailma lopu, vaikka muu maailma siellä loppuisikin.

Tämä kotoisen turvallisuuden tunne on elämäni ensimmäisiä onnen tunteita.

Minulla ei ole mitään tarvetta pyrkiä pois pihamaan puitteista. Kun ensi kerran joudun maantielle ja kuulen käreiden rytinää, juoksen täyttä karkua kotiin niinkuin ketunpoika luolaansa. Näen kyllä kaukaa kirkontornin ja pappilan keltaisen päädyn ja suuret ikkunat ja valkoiset ikkunalaudat, kuulen säännöllisesti soitettavan siellä ruokakelloa, jonka mukaan meilläkin tulevat töistä, kiipeänpä aidallekin nähdäkseni seipästä pidellen paremmin, mutta minun ei tee sinne minnekään mieleni. Näen samasta paikasta toisenkin talon, vastakkaiselta taholta, Iivaaran rinteeltä hyvin kaukaa salojen takaa toiselta puolen järven. Se on vieläkin suuremman ja komeamman näköinen. Sillä on ruskea katto ja vihreät seinät, mutta ikkunoita ei näy. Minä tiedän, että se on metsänkuninkaan Tapion linna, koska Satu-Anni niin sanoi. Muut sanovat, että se on vain vanha aho, jonka jyrkkä rinne näyttää seinältä ja rusottava kaski katolta. En usko. Se on sen Tapion linna. Uskon kaiken siksi, miksi mieleni tekee.

Minulle on ja elää ja haastelee kaikki, niinkuin itse tahdon. Jokainen esine elää, jokaisessa on henki. Hieno virpa vingahtaa, vähän paksumpi vongahtaa, kun niitä huiskutan, mutta luuta suhahtaa. *Minä* saan niistä ne äänet. Minä annan niiden haastaa niin kauan, etten enää jaksa. Keppihän kalahtaa, kun lyön sillä toista keppiä, toinen keppi toisin kuin toinen. Keppi suuttuu ja lyö minua peukaloon. Minäkin suutun ja lyön takaisin *pahaa* keppiä. Tynnöristä vastaa toisin, kun siihen puhun, kuin jos siihen kuiskaan. Metsä huutaa: "Hoh!", kun minä huudan: "Hoh!"— "Hih!", kun minä huudan: "Hih!". Oli siitä niin hauska, olin siitä niin onnellinen, että sitä muistaessani yhä vieläkin on siitä hauska ja olen siitä onnellinen.

Ei mikään ole siihen aikaan niinkuin se oikein on. Ei mikään ole minulle niinkuin muille. Minä aavistelen aikaihmissen puheista, että heillä on toisin kuin minulla, etteivät näe sitä mitä minä. He välistä hymähtävät minulle, vaikken ymmärrä miksi.

Ilmaantuu tuon tuostakin iso musta lintu pihaan, jolla on punatupsu niskassa ja pitkä nokka. Se lentää pitkissä ponnahtuksissa, siivet kauan supussa, laskeutuu ja nousee, ja sen huuto kuuluu jo kauan, ennenkuin se näkyy. Se lentää aitan seinään, pysyy siinä ja takoo sitä niinkuin päästäkseen seinästä sisään. Aitan seinästä se menee tallin seinään, siitä lahoon koivuun puutarhassa ja kumauttelee sitä. Sitten se lentää virran yli ja huutaa mennessään, ja sen huuto kuuluu vielä kauan. Se tulee silloin, kun pihalla ei ole muita kuin minä. Minä kuvittelen, että se tullessaan ja mennessään viheltelee vain minulle. Kerran käki tulee kukkumaan ihan pihakoivuun eikä silloinkaan ole muita kuin minä. Minä näen, kuinka sen kurkku pulpahtelee ja pyrstö liikahtelee joka kerta, kun se kukahtaa. Sanovat tietävän kuolemaa, kun käki tulee pihaan kukkumaan. Minulle on kuolema sitä, että lapsi pääsee taivaaseen. Minun oli mieluista ajatella, että se tulee ottamaan minua. Mutta ei kauankaan sen jälkeen syntyi minulle pikku sisar.

Miksi tilttalti niin mukavasti nostanee ja laskenee pyrstöönsä, kun pysähtyy kiville? En väsy sitä katsomasta ja kummastelemasta ja seuraan sen mukana portille asti. Teen itselleni pyrstön kattopäreestä, hyppelen kiveltä kiville ja nostan ja lasken.

Miksi leppälintu, jolla on pesä liiterin nurkkalaudan alla, välistä piipittää, niinkuin sillä olisi hätä? Se kuin itkee jotain. Mitä se itkee? Miksi tulee sade yöllä, kun se illalla itkee?

Eräänä keväänä ennen jäiden lähtöä laskee parvi suunnattoman suuria valkoisia pitkäkaulaisia lintuja sulaan virtaan. Ne uiskentelevat siinä edestakaisin ja sukeltavat pänsä ja kaulansa veteen. Minä katselen niitä tästä isän kamarin ikkunasta, polvillani tuossa sohvalla, minulla on yskä enkä saa mennä ulos. Yhtäkkiä ne kaikki ojentavat kaulansa. Joku ajaa sillalla. Sitten ne nousevat siivilleen ja lähtevät lentämään pohjoista kohti yli harmaan lumettoman jään.

Sen ajan muistoja ovat kevätillat, jolloin sammakot kurnuttavat, niin että metsät ja niityt ja rannat helisevät, ja kuuluu myös puron kohina niittylahden pohjasta. Näin yhden niitä lätäkön reunalla navetan takana. Sillä oli suuret ulkonevat silmät kuin nälkäisillä sairailta kerjäläislapsilla. Sillä oli suuri vatsa ja hintelöt sääret. Minä käänän sen kepillä selälleen ja se potkii ja sen vatsa on keltainen. Minun on paha

olla. Tunnen ehkä ensi kerran elämässäni tunnonvaivoja.

Siihen aikaan oli jonakin vuonna nälkävuosi. Näen suuren muuripadan aamusta iltaan asti kiehumassa keittiön hellalla. Siinä on jonkinlaista ruskeaa velliä, josta saa kupillisensa jokainen tulija, joita päivät päästään käy ulos ja sisään. Keittiön pöydällä on rivinään puukuppeja, joiden ääreen pyytäjiä istuu toinen toisensa jälkeen. Syöneet sijoitetaan rekeen ja hoidetaan taipalelle. Kun renki palaa viemästä, odottavat häntä uudet saatettavat. Katselen heidän tuloaan ja menoaan ruokasalin ikkunasta. Pujahdan välistä keittiöönkin. Kerran seisoo sen oven suussa vaimo, sylissä iso tyttö, jota pidellessä laihan kantajan selkä on surkeasti kenossa ja vinossa. Hän ei voi laskea lastaan maahan, sillä sen, nälkäisen ja sairaan, jalat eivät kannata häntä. Tyttö tuijottaa suurilla tylsillä silmillään eteensä. Seison hellan kulmassa hellanraudassa kiikkuen. Äiti tulee sisään ruokahuoneesta sylissä sisareni, jolla on kädessään vasta saamansa voileipä. Vesi kihoo minunkin kielelleni, sillä minullakin on nälkä, aina nälkä, vaikka kai saan syödä jotakuinkin tarpeekseni. Ovensuussa äitinsä sylissä istuva tyttö ei puhu mitään, mutta hänen silmänsä alkavat elää ja palaa. Näen vieläkin sen ilmeen. Sisareni aikoo viedä voileivän suuhunsa. Silloin äiti kuiskaa jotain hänen korvaansa. Sisareni ojentaa kätensä ovea kohti, äitini astuu askeleen ovelle ja kerjäläisvaimo askeleen peremmä. Kun hänen tyttänsä näkee, että hänelle ojennetaan voileipää, syöksähtää hän eturuumiillaan niin pitkälle kuin pääsee ja on vähällä kaataa äitinsä tempauksellaan, tarttuu molemmin käsin voileipään ja avaa suunsa selälleen kuin linnunpoikanen, ja samalla katoa voileipä kielen yli kurkkuun, saaden aikaan raivoisan läkähtymiskohtauksen, joka päättyy surkeaan rykimiseen.... Mutta eihän minun pitänyt näistä tällaisista—miten lienevät johtuneet mieleeni? Sekaantuiko sinun kuvasi äitini kuvaan?

Seison kerran kesällä laiturilla, jonka alla ja ympärillä jo silloin oli se hieno valkea hiekkapohja. Minun ei oikeastaan olisi lupa siihen mennä, kun ei ole muita rannassa. Siihen ui syvästä nousten parvi suuria kaloja, joilla on punaiset evät. Ne ovat niin kesyjä, että uivat ihan rannalle pulikoimaan. Niiden selät nousevat vedestä ja näyttää kuin ne pyrkisivät maihin. Ne ovat ehkä niitä Näkin ottamia lapsia. Olen kuullut, että Näkki ottaa lapsia, jos lapset menevät luvatta yksin rantaan ja vie ne linnaansa ja muuttaa kaloiksi. Yhtäkkiä ne suikaisevat jyrkkäyksen taa ja ovat kadonneet. Jos ne menivät viemään sanaa isälleen? Minä juoksen kiireesti pois laiturilta.... On ollut semmoinen Kihovauhkonen, joka on ihminen, mutta kun tulee järven rannalle, ei lähde kiertämään, vaan kulkee pohjaa myöten ja nousee toisella rannalla maihin. Sillä on räpylät sormien ja varpaiden välissä. Se on kaikkien kalain tuttu. Se on ollut Näkin kultalinnassa ja nähnyt siellä kirkkoveneen pituisen hauen. Se ajaa sen selässä, kun on kiire. Minä olen ja elän Kihovauhkosena pitkät päivät, sukellan aitan alle ja tulen toiselta puolelta ylös.

* * * * *

Seison yksin törmällä, avopäin ja paljain jaloin, ja katselen alas rantaan. On kielletty menemästä yksin, mutta minun tekisi taas kovin mieleni sinne, heittämään voileipiä ja munalukkoja. Törmän alla on sauna ja sitä vastapäätä korkea, tiuha pisteaita, josta ei pääse yli eikä läpi. Saunan edessä on pistekota ja musta muuripata. Kodasta tulee ulos ruskea elukka, melkein niin iso kuin meidän vasikka. Mutta ei se ole se, koska se juuri äsken oli niityssä. Eikä sillä ole häntäkään. Se kulkee töminän kuulumatta hiljaa hypähdellen aitaan asti ja häviää siihen. Yli sen se ei voinut mennä eikä myöskään läpi, se vain hävisi siihen. Ehkä se sittenkin oli vain vasikka. Seison siinä ja mietin sitä. Närhi rääkäisee aidan takana. Nyt se mahtoi nähdä sen. Se rääkäisee aina silloin, kun näkee jonkun.... Menisinkö kertomaan, että meidän saunasta tuli vieras hännätön vasikka ja meni aitaan ja hävisi siihen? Ne eivät ehkä uskoisi. Mutta kuta enemmän luulen muiden epäilevän, sitä varmempi olen itse. Kenenkään lienee ollut vasikka ja mitähän sillä mahtoi olla tekemistä meidän saunassa? Ja kuinka se pääsi aidan läpi? Olipahan kenen tahansa, se pääsi vain. Se olisi päässyt, vaikka olisi ollut aikalehmä. Minä tiedän nyt jotain, jota muut eivät tiedä ja pidän sen omana tietonani. Se on ensimmäinen suuri salaisuuteni, jonka olen säilyttänyt tähän päivään asti.... En menekään sillä kertaa rantaan, vaikka piikat menevät ja minäkin voisin mennä. Miksi? En tiedä. Menen mieluummin yksin leikkimään hiekkalaatikkoon isän kamarin ikkunan alle.

* * * * *

Hiekkalaatikossa, auringossa, lämpimän seinän kupeessa—kaivamassa, peittämässä, rakentamassa ja hajottamassa ... uuneja, taloja, tarhoja, koko ajan hyräilemässä omatekoista säveltä ... toverina pikkusisar, joka ei vielä osaa muuta kuin istua ja nauraa ja kaivaa hiekkaa lapiolla miten sattuu; jättää sen ja tunkee hiekkaa suuhunsa ja silmiinsä ja alkaa itkeä ... minä siivoan hänen nenäänsä, pikkuraukan, sitten äiti tulee ja ottaa hänet....

Muistatko, kuinka me kerran avonaisesta ikkunasta ulos nojautuen katselimme samanlaista kohtausta samassa paikassa, ja sinä puristit liikutuksesta ja onnesta kättäni ja suutelit minua poskeen? Sinä elät täällä, sinä elät ja te kaikki. Muistoni sulavat yhteen, toisen ajan ja toisen.

Mutta missäs nyt olinkaan?

On ilta, meidät lapset on laitettu vuoteeseen, suureen yhteiseen pesään, niinkuin linnunpoikaset emon untuviin. Hän on pannut meidät peitteen alle ja vetänyt sen reunoistaan kiinteäksi kahden puolen. Me seuraamme aina äidin kaikkia iltatoimia hänen liikkueessaan huoneessa. Vasta sitten, kun hän on poistunut tai istuutunut iltampeluksensa ääreen tai laskeutunut levolle ja käskenyt meidän painamaan silmämme kiinni, me teemme niin ja antaamme unen valtaan. Nyt hän aikoo vielä viimeksi laskea uutimen alas, ettei aamuaurinko noustessaan pistäisi silmään.... Silloin hän pysähtyy ja jää katsomaan ulos. Sitten hän katsoo meihin ja hymyilee, laskee vielä vähän uudinta, hitaasti ja varovasti, mutta ei laskeakaan ihan alas asti. —"Äiti, mitä siellä on?"—"Ei ole mitään, painakaa vain silmänne kiinni." Mutta siellä on jotain, koska hän yhä katsoo sinne ja hymyilee meille.— "Äiti, sano, mitä siellä on?"—"Tulkaahan sitten katsomaan, mutta tulkaa hyvin hiljaa." Meitä pelmahtaa valkoinen poikue polvilleen sohvalle. En ensin näe muuta kuin puutarhan, porkkanapenkit ja retiisipenkit ja pinattilavan ja ruoholyökkipenkit ja karviaismarjapensaat ja meidän lasten hernepenkit ja äidin omat hernepenkit, joista ei saa ottaa luvatta.—"Tuossa, tuossa hernepenkin päässä", kuiskaa äiti.—"Ai!"—"Pitää olla hiljaa, ettei se pelästy." Siinä on minun nimikkopenkkini päässä pieni köyryselkä ruskea elukka, joka napertelee pienellä, hyvin nopeasti veputtavalla turvallaan herneen helpeitä, maistaen yhtä, maistaen toista. Sitten sen selkä oikiaa, ja takajalat venyvät hirveän pitkiksi ja se siirtyy toiseen penkkiin, syö taas ja kuukkii reunimmaiseen penkkiin ihan ikkunan alle.—"Äiti, onko se kissa?" kysyy pikku sisar.—"Hss, ei ole kuin pupu." Se ei näe meitä. Minä tahtoisin hetipaikalla saada sen omakseni, minä näen sen jo omanani, minä saan leikkiä sen kanssa niinkuin pikku kissan kanssa, minä otan sen syliini ja syötän sitä omasta hernepenkistäni. Aion juuri pyytää äidiltä, että saisin mennä ottamaan sen kiinni, kun pikku sisar kopauttaa ikkunaan. Se siellä kapsahtaa takajaloilleen istumaan, pitkät korvat pystyssä ja etujalat hassusti lerpallaan. Me rummutamme kaikki ikkunaan ja meiltä pääsee hillitön nauru ja riemuhuuto. Se loikkaa pitkän laukan poikki porkkanapenkkiä ja retiisipenkkiä ja pinattipenkkiä ja yli karviaismarjapensaiden törmän alle saunaan päin. Sillä ei ollut häntää kuin pieni töpöhäntä.

Äiti vetää uutimen alas ja komentaa heti nukkumaan ja käskee painamaan silmät kiinni. Minä painan ne kiinni siksi aikaa, kun äiti on huoneessa, mutta kun hän on mennyt, minä valvon kauan ja mietin. Minun hännätön vasikkani taisi ollakin tämä pupu.

* * * * *

Seuraavana päivänä minä odotan sitä saunapolun päässä. Se ei tule. Illalla, kun äiti laskee uudinta, odotan, että hän taas kutsuu katsomaan. Hän rämäyttää uutimen alas ja menee, kehoitettuaan meitä heti sulkemaan silmämme. Hiivin vuoteesta, kiipeän sohvalle ja raotan uudinta. Ei se ole siellä. Äiti vain kuukkii porkkanapenkissä ja kitkee. Miksi äiti menikään sinne, tulisi pois pian ja panisi hankin nukkumaan, johan kaikki muutkin ihmiset nukkuvat! Vihdoin äiti tuleeekin ja nukkuu heti. Minä nousen vielä kerran ja raotan taas uudinta. Ei se ole siellä nytkään. Ei se mahda tulla enää milloinkaan. Sataa tuhuttaa ja tuulee. On autiota ja ikävää. Onko se pelästynyt ja pahastunut? Luuliko se, ettemme sallineet sen olla siinä ja hätistimme sen siksi pois? Olisi se saanut syödä minun hernepenkistäni kuinka paljon tahansa.

* * * * *

Huomenna heti herättyäni pyydän päästä etsimään pupua aidan takaa. Pienet veljet ja sisaret pyytävät päästä mukaan. Äiti antaa luvan, mutta tulee itse aidan taa pitämään silmällä. Minä alan kutsua pupua kuin kissaa ja kaikki muut tekevät samoin. Mutta kuinka sitä puputankin, se ei tule. Äiti sanoo, että pitää liikkua aivan hiljaa ja etsiä näreiden juurilta. Jos joku näkee sen, ei saa kirkaista, vaan pitää pysähtyä ja peräytyä ja tulla sanomaan toisille hiljaa. Me hiivimme sammalikossa varpaisillamme, hipristellen niinkuin sokkosilla, hajaannumme, tarkastamme joka pensaan. Luulemme näkevämmehän vähän väliä pupun, mutta se ei olekaan se, se on milloin kivi, milloin kanto, milloin ei mikään. Silloin äiti sanoo, että joku rupeisi pupuksi ja toiset sitä etsimään. Pikku sisko saa ruveta. Me vähän loittonemme ja hän saa sillaikaa mennä piiloon.—"Nyt saa tulla", huutaa äiti. Me etsimme taas.—"Ole hiljaa, pupu", varottaa äiti. Pikku sisar on vähän aikaa hiljaa. Sitten se alkaa parkua täyttä kurkkua. Se oli kyyristynyt ihan muurahaispesän viereen. Se ei sano, mikä sitä vaivaa, vaan huutaa äitiä. Minä retuutan sen äidin luo ja äiti nostaa sen aidalle ja alkaa tarkastaa. Sillä on muurahaisia koltin alla. Se herkeää parkumasta vasta, kun äiti sitä suutelee ja taputtelee sitä purtua paikkaa....

* * * * *

Toisena päivänä menen yksin leikkimään pupua ja rupean itse itselleni pupuksi. Piiloudun näreen juureen ja kuukin siitä toisen näreen juureen. Närhi näkee minut ja rääkäisee, toinen närhi vastaa. Ne seuraavat minua puusta puuhun aitaan asti. Kiipeän piha-aituuseen, hiivin saunan taitse ja törmää ylös puutarhaan. Syön, veputtelen siellä herneenpalkoja. Äiti tulee.—"Saahan pupu syödä äidinkin penkistä?"—"Syököön nyt sitten." Minä panen toiset rummuttamaan ikkunaan, että pelästyisin. Ne tekevät niin ja minä loikkaan nelinkontan porkkanapenkkiä ja retiisipenkkiä ja portlaakkapenkkiä

yli. Äiti vaatii, että minun täytyy pysyä käytävillä. —"Mutta eihän oikeakaan pupu?"—"Vaikka kohta!"— Pikku sisar rummuttaa eräänä päivänä ruudun rikki. Se ei saa siitä vitsaa, kun on niin pieni; mutta pupusilla olo päättyy siihen.

* * * * *

On ikävä, ei tiedä, mihin ryhtyä, tuulee kylmästi ja on kylmä, vaikka aurinko paistaakin, ei mikään maita, voileipä putoo monta kertaa alaspäin hiekkaan—en ymmärrä, miksi sen aina pitää pudota alaspäin—ei ole toveria, ei tee mieli leikkiä yksin hiekassa, ei viitsi aina ratsastaa keppihevosenkaan selässä. Enkä keksi muuta kuin heittäytyä selälleni aitovarrelle. Taivaalla liitelee ja laatelee kaksi suurta lintua, ne laskee ja nousee siipeä liikauttamatta, välistä ne on niin korkealla, että niitä tuskin näkee. Viimein ne kato kokonaan. Semmoisina päivinä ärtyy tekemään pahaa, huudattaa siskoja, tekee kaikenlaista kiusaa, sorkkii kepillä porsaita karsinaan ja saa nuhteita. Tulee mielihaluja, joita ei saa tyydytetyksi. Tahtoisin päästä suureen kuuseen, joka kasvaa portin pielessä, vaan en näe keinoa miten sinne kiivetä. Siellä sanotaan olevan oravan pesä ja rastaan pesä ja latvasta näkyy Jortaninkallio ja koko järvi ja kirkonsalmi ja haudankaivaja ongella Koiraniemessä. Se on liian paksu reisittäväksi eikähän ulotu kädet edes sen ympäri. Alimmat oksat ovat niin ylhäällä, etten pääse aidan päältäkään. Hypätessäni aidalta alas satutan ison varpaani kiveen ja täytyy panna vesikääre. Kun olen parkunut paruttavani ja lakkaa pakottamasta, on kyllä se pieni hauskuus, että varpaassa on kääre ja saa nilkuttaa kantapäällään ja että kaikki kysyvät: "Kah, mikä on sattunut varpaaseen?" Mutta päivä on kuitenkin menetetty eikä tiedä huomisestakaan. Menen maata ilottomasti ja yöllä potkii veli peitteen alla. Muistan täntapäisen päivän siitä, mikä sitä seurasi.

Kun aamulla saan silmäni auki, on vuoteeni vieressä kukkapöytä. Pöytä on katettu valkoisella, lattiaan asti ulottuvalla liinalla. Sen etupuolelle on kiinnitetty kiekuroita harakanvarpaista. Sen keskellä on maljakossa ruiskukukia ja maljakon ympärillä on sepele kissan käpälistä. Siinä on lakeritanko ja rintasokeria ja kaksi piparkakkupupua ja muitakin piparkakkuja.—"Voi herttanen aika!" (Meidät on opetettu sanomaan: "Voi herttanen", ettemme sanoisi: "Voi herranen" ja turhaanlausuisi Hänen nimeään). Pikku siskot seisovat malttamattomina pöydän ympärillä. Niiden täytyy saada maistaa ja ne saavatkin. Äiti panee kuitenkin minulle pussistaan yhtä monta piparkakkuja sijaan. Lapset ovat yhä levottomia, vaikka ovat saaneet suunsa täyteen. Ne hypähtelevät ja pyörähtelevät ja niillä näyttää olevan jotain mielessään.—"Äiti, sano sille jo!"—"Mitä, mitä?"—"Panehan nyt ensin housut päällesi." Sitten hän sukii tukkani ja sanoo viimein:—"Jos nyt sitten menisit talliin."

Lapset kirmaisevat ulos, kaataen toisiaan mennessään ja ehtivät ennen minua tallin ovelle, sillä varvas on vielä hellä. Sen oven alipuoli on kiinni, yläpuoli on auki. Siitä kurkottaen näen pilttuun nurkassa haavanoksia.—"Menehän lähemmä." Menen lähemmä, mutta en näe vielä mitään.—"Katsohan tarkemmin." Pieni pupu kyyröttää nurkassa, korvat supussa selän päällä. Riemuhuuto! Minä olen saanut elävän pupun syntymäpäivälahjaksi.—"Katsohan tarkemmin!" Riemu remahtaa kaikista suista, sillä siellä on toinenkin samanlainen. Minä olen saanut kaksi elävää pupua syntymäpäiväkseni.

* * * * *

Meni koko se kesä niiden hoitamiseen, haavanoksien hankkimiseen, karvakortteiden keräämiseen. Ne ovat ensin arkoja, kyyröttävät nurkassa eivätkä uskalla tulla ottamaan, ennenkuin olemme kiivenneet yläsillalle ja sieltä tirkistämme lattian raoista. Sitten ne vähitellen kesyttyvät ja uskaltavat ottaa maasta, vaikka me olemmekin sisällä vähän matkan päässä. Lopulta ne ottavat kädestäkin ja kun minä päiväkaudet katson, kuinka niiden huulet veputtavat, niin alkavat omatkin huuleni veputtaa, ja minulle nauretaan, että ne veputtavat yöllä nukkuessanikin.

* * * * *

Se oli se ikimuistoinen pupukesä ja kaikki sen muut muistot ja elämykset häipyvät näihin.

Sitten kävi niin, että toisen vei kissa ja toinen loikkasi ulos ullakon ikkunasta, jonne ne oli viety tallista pois hevosen tieltä. Suru ei päässyt tunkeumaan kovinkaan syvälle, sillä satoi ensimmäisen lumen ja lumipallosilla olo ja lumilinnojen rakentelu antoi yllin kyllä muuta ajattelamista.

Lapsuuteni muistot ja mielialat ja elämykset ovat kuin heilimoivia tähkäpäitä, joista niitä koskettaessa pölähtää pois ne helpeet, joihin hieno jauho on kiinnittynyt. Tahtoisin verhota lapsuuteni sen omaan ruumiinmukaiseen harsohuntuun. Olen kömpelösorminen maaräätäli, joka saa aikaan vain huonosti istuvan pitkähihaisen kotelon. Lapsuus on kotelostaan vapautunut perho, se pitäisi saada keijukaisena tanssimaan, mutta tämä minun lapseni tallustelee tässä kuin isän raskaissa, suurissa saappaissa. Pelkkä kosketuskin, pelkkä mainitseminen, riittää kuitenkin itselleni, pysyttämään itseäni sen ajan onnen tunteessa ja siksi minä omiksi iloikseni jatkan. Loihtikoot muut esiin omansa.

Sanon tässä vielä kerran, että maailma oli minulle vain ihmeitä täynnä ja että kaikkein

tavallisimpienkin tapahtumien takana oli jotain, jota jän ihmettelemään ja kysymään ja josta olisi tahtonut tietää enemmän. Kaikki uusi minua jännitti, ei vain siksi, että se oli uutta, vaan että siinä vielä oli jotain muutakin. Sellaisena salaperäisenä on maailma minulle oikeastaan aina pysynyt. Silloin en tietystikään koettanutkaan sen ihmeellisyyksiä selittää. Lapsi aavistelee kyllä, mutta tietää tuskin sen tekevänsä. En ole koko elämässäni päässyt kauemmas kuin lapsi, joka todetessaan ihailee ja ihmettelee, pyrkimättäkään sen pitemmälle ja syvemmälle. Olen ollut mielestäni kaikkein selvimmillä silloin, kun maailma on ollut minulle vain ihana, lumottu metsä, jossa aina vain aukee uusia ihanouksia ja tulee vastaan yllätyksiä, kaikkein tavallisimmissakin. Odotan joka tien käänteessä metsänneitoa tai jotakin semmoista ilmestystä. Ja se tulee aina toisessa tai toisessa muodossa. Enkä sitä koskaan hämmästy. Sinäkin tulit minua vastaan niinkuin lumotussa metsässä. En ymmärtänyt sinua enemmän kuin muutakaan, en kyennyt mitenkään selittämään tuloasi, ainoastaan lumouduin ja huumauduin, ja saakoon se minulle yhä edelleenkin riittää. *Luulin* lopultakin saaneeni selityksen sinusta, sinä olit kaiken elämäni huippu, edemmäksi sinua en ole kyennyt näkemään enkä mielestäni tarvinnutkaan. Mutta sinussa oli niin paljon ihmettä kuin kaikessa muussa yhteensä. Miksi viehätit, mikä sinussa viehätti, sitä en saanut selville enkä koettanutkaan enkä enää koeta. Kuta enemmän sinua muistelen, sitä ihmeellisempi olet.

Ihmeellisintä sinussa oli, että olit jo ennenkuin olitkaan. Sinulla oli minussa edeltäjäsi, huutavan äänet, jotka tuloasi valmistivat. Tunne sinuun, johonkin sinunlaiseen, oli minussa, ennenkuin itse olit. Löydän ne, edeltäjäsi, aikaisimmasta lapsuudestani, ainakin luulen nyt löytäväni. Rakastin niitä, koska niissä oli kussakin jotain, mitä sinussa sitten kaikin. Ne pitivät minua sylissä, niiden kanssa leikin, ne kertoivat minulle satuja, minä viihdyin niiden kanssa, haastoin heille huoliani, ikävöin heitä enkä olisi hennonut heistä koskaan erota. Ne muistuvat juuri mieleeni toinen toisensa jälkeen.

Muistathan Taaton tädin?

Pidit hänestä paljon ja vielä enemmän hän sinusta. Retkemme hänen luokseen, hänen pieneen taloonsa, jossa hän isännöi ja emännöi yksin, oli ensimmäinen retkemme kahden kesken. Jotta se kestäisi kauemmin, ajoimme käyden melkein koko matkan. Kesäinen tie kulki viileitä metsiä, pihkalle tuoksahtelevia petäjiköitä, tyynten lampien rantoja, ahoisia maita, siinsi vaaroja ja häämöittä aukeita, etäisiä ulapoita. Hevonen pysähtyy lepäämään ja saa levätä, kunnes itse, taakseen katsoen ja kuin kummastellen, taas lähtee liikkeelle. Ratas milloin helisee kovalla kangastiellä, milloin sihisee pehmoisessa hiekassa.

Ja päivän painuessa iltaan tullaan pieneen vanhaan, valkoiseksi rapattuun taloon lehdon sisässä lammen rannalla, jossa valkomyssyinen vanha neiti sulkee meidät syliinsä, nauraen ja itkien ilosta. Hän nauroi aina, itkiessäänkin, pelkästä ilosta ja nautinnosta saada nauraa.

Sinä muistat hänet, kun hän syleilyään meitä löi kätensä yhteen ja huudahti: "Kylläpä te, lapset, olette kaunis pari! Kylläpä sinulla on hienon- ja hyvännäköinen morsian, mistä hänet lienetkin löytänyt!" Eihän sitä kenenkään olisi tarvinnut minulle sanoa, mutta minun oli kuitenkin mieluista sitä kuulla.—"Voi teitä herttaisia lapsia, että tulitte! Ettekä kirjoittaneet sanaakaan! Olkaa onnelliset, olkaa onnelliset!" Ja sitten hän vuoron itki, vuoron nauroi ja nimitti meitä alinomaa lapsikseen. Osasit olla niin kauniisti hänen kanssaan, puhella hänen asioistaan ja huolistaan, joita hänelläkin oli: rengit laiskottelivat, naapurit syöttivät lehmillään hänen niittynsä, varastivat kaloja hänen katiskoistaan. Tuotit niinä päivinä hänelle sanomatonta iloa, autoit häntä hänen vastalauseistaan huolimatta ruuan laitossa. Rakastin sinua siitä jos mahdollista vielä enemmän. Hän makuutti meitä untuvilla kuin lintuemo poikasiaan, toistamistaan toistellen: "Te olette nyt minun lapsiani, teidän pitää antaa minun kuvitella, että olette minun, minun vain nämä päivät." Kautta elämän patoutunut äidinrakkauden tarve purkihe hänessä silloin meihin niinkuin ennen minuun.

Olin rakastanut häntä aivan pienestä, niin kauan kuin muistan. Rakastin häntä varsinkin siksi, että hän oli iloinen ja nauroi. Äiti ja hänen sisarensa eivät olleet iloluontoisia, nauroivat vain harvoin, kun välttämättä täytyi, kun eivät voineet sitä mitenkään pidättää. Silloin he purskahtivat kuin pakosta, hytkyivät, koettivat kaikin tavoin vastustaa, saivat kuin kouristuksen, se näytti tekevän kipeää, kunnes sen vihdoinkin voittivat kuin vaikean kohtauksen ja huokasivat loppuksi ja pyyhkivät vedet silmistään ja olivat taas hirveän totisia. Tädistä hersyi nauru kuin puro pulppuavasta lähteestä.

Hän kävi meillä pari kertaa vuodessa ja tuli aina yllättäen. Minulla on hänestä tavallisin muisto, että herään pimeänä talviaamuna, kun tuli jo roihuaa ja räiskää takassa ja kuulen kuiskuttelevaa puhelua. Hän istuu ja juo kahvia isän ja äidin kanssa. Karkaan paitasillani vuoteesta, kirkaisen, heittäyn suin päin avautuvaan syliin ja puristaun siihen pehmeätä rintaa vasten ja tunnen poskessani silkkiä pehmoisesta, korkeasta povesta. Tempaan esille hänen kultakellonsa, joka on aivan erikoisen pieni ja soma, jonka naputus tuskin kuuluu, saan itse avata sen ja katsoa sen sisään, sen ihmeelliseen sykkivään

elämään. Saan sormia sen kultakäätyä ja kulettaa edestakaisin sen nappulata. Hänellä on paljon muuta näytettävää, on medaljonki, jossa on sen mammavainajan hiuksia, on korvarenkaat, joita saa sormia, kunnes hän huutaa: "Koskee, koskee!"—ja on itkevinään, vaikkei koskisikaan. Hänen taskuistaan saa ottaa kaikki, mitä niissä on, ja niistä löytyy joka päivä aina uusia karamelleja ja mitä kaikkea. Vaikka niitä kuinka usein tyhjentäisi, on niissä vähän ajan päästä aina jotain uutta. Hän suutelee, jota äiti ei koskaan tee, eikä äidillä ole aikaa leikkiä minun kanssani, kun aina täytyy hoitaa pienempiä ja hommata. Hän kuuntelee tarkkaavasti kaikkea, mitä hänelle haastan pupuista ja Näkin kaloista ja Kihovauhkosesta ja mustista linnuista ja muista, joista ei osaa haastaa kenellekään muulle, ja hän nauraa, kun häntä kutittaa kaulaan tai kainalon alle. Hän kiikuttaa polvellaan ja laulaa: "Riia riia rankka, hesten heeter lankka, näär vi kom till hennes koor, vaar teer inken hemma, para en kammal kumma, ok tvoo smoo huntar unter penken vast me kulenken, somssaa, somssaa: hauvavauva vauvuaa—" ja silloin se on purevinaan rintaan ja härisevinään ja minä puren ja härisen vastaan ja me olemme molemmat menehtyä nauruumme.

Hän lähtee yhtä salaperäisesti, kuin on tullutkin. Kun herään jonain aamuna, ei häntä enää ole. Hän on niin helläsydäminen, että hänen olisi vaikea olla, jos täytyisi kuulla lasten itkevän jälkeensä. Ja jotta ne eivät itkisi hänen kuulemattakaan—niinkuin eivät sitten itkekään—hän jättää jäähyväistuomisikseen parhaat antimensa: milloin omenia, milloin viikunoita, milloin marmelaateja, joita ei koskaan muuten saa.

Hän oli ensimmäinen rakkauteni, sillä en luule, että on suurtakaan eroa rakkaudella, olipa se mitä lajia tahansa, kun se kerran on sitä oikeinta, sitä parasta. Rakastin häntä siksi, että hän rakasti minua, ja rakastin sinua siksi, että sinä rakastit minua.

Toinen rakkauteni oli punainen tyttö pappilan rannassa.

Naapurin poika oli tuonut kaupaksi onkikalojaan, suuria ahvenia, särkiä ja säyneitäkin. Jännityksestä jäykkänä minä kysyn:—Mistä olet saanut nämä kalat?—Vähän mahtavoiden hän vastaa:—Koiraniemestä.—Maaltako vai veneestä?—Suupieltään venäyttäen hän vastaa:—Veneestä minä ongin.

Minä sain onkia ainoastaan maista jaloin omasta rannasta tai enintään kahlata niin pitkälle, kuin pääsin polvia myöten veteen. Pyykkilaiturin päässä olisi ollut hyvä paikka, mutta siihen en saanut mennä, sillä siitä alkoi jyrkkäys, jonka takana oli kuolema ja vaani se Näkki. Veneestäkin olin joskus saanut onkia. Mutta sitten oli kerran sattunut se hirvittävä häpeä, että veneessä hypellessäni sen kokka oli irtautunut maasta ja vene alkanut ajautua ulos selälle ja olisi kai mennytkin sitä menoaan ja vienyt minut mennessään, jollei äiti, parkunan kuultuaan, olisi syössyt puutarhasta rantaan ja suin päin vaate päällä veteen ja saanut kokasta kiinni. Mistä seurasi ankara, vitsan uhalla annettu kielto olla sen jälkeen ollenkaan menemättä veneeseen, jollei kokka ole lujasti maissa kiinni ja tuuli maihin tai piit pesemässä pyykkiä rannassa.

Kielto oli olemassa jo kolmatta kesää, mutta siitä huolimatta minä olin oppinut sekä soutamaan että pohjasta työntelemään—matalalla vedellä sisäpuolella kaislikon—äidin äänettömällä suostumuksella hänen itsensä pitäessä salaisesti silmällä puutarhasta. Mutta väljemmille vesille, ulkopuolelle kaislikon en ollut mennyt enkä halunnutkaan mennä, sillä vaikka kielto tavallaan olikin käytännössä kumottu, oli se kuitenkin olemassa ja saattoi milloin tahansa astua uudelleen voimaan kaislikon sisäpuolellakin.

Mutta nyt oli Pekka ollut Koiraniemessä asti ja saanut nuo suuret ahvenet ja säyneet, eikä se ollut paljoakaan suurempi poika kuin minä, pikemmin kooltaan pienempi, vaikka vähän vanhempi. Ja osasinhan minäkin jo kulkea veneellä sekä meloen ja soutaen että pohjasta työntäen.

En tiedä itsekään, mitä minussa oli tapahtunut, en, kuinka olin tullut siihen, mistä itseni tapasin: veneestä kaukana ulkopuolella kaislikon, melomassa lahden poikki saarta kohti, joka oli virran niskassa, matkalla Koiraniemeen, joka oli virran alla. Päätös oli nähtävästi tapahtunut silmänräpäyksessä niinkuin koiranpenikan, joka käppyrässä maaten yhtäkkiä kuulee sisäisen äänen haukahtavan hänelle jotakin, kutsuvan jonnekin, kavahtaa pystyyn ja livittää tiehensä taakseen katsomatta, mistään välittämättä ja mitään kutsua kuulematta, vaikka sen kuulisikin. Kiisin kuin veitsellä viiltäen rantaan. En tiedä, näkikö minut kukaan, kun lähdin, ja huusiko kukaan jälkeeni, mutta vaikka olisivat huutaneetkin, en luultavasti olisi mistään välittänyt, vaan karannut käsistä. Tuli mitä tuli jälestäpäin, minun täytyi saada suorittaa suurteko, onkia veneestä, saada suuri ahven Koiraniemen kainalosta, laskea virta ja nousta se omin voimin, niinkuin Pekka oli tehnyt.

Olin laskenut tämän virran usein ennenkin, mutta en yksinäni, vaan isän ollessa perässä ja minä hänen polviensa välissä: olin solahtanut sillan alitse, jonka arkkujen välissä vesi loklatti kummasti ja äänet kumahtivat kuin kellarin holvissa ja aivot täytyi vetää kiireesti sisään. Tuli vastaan aina toinen toistaan kummempaa kummaa: Virrantalon nuottakota ja sen kahden puolen saman talon risupadot,

joista keväällä kudun aikana saatiin vitsamerroista mahdolltomasti särkiä, sitten vanhan sodanaikuisen sillan vedenalaisen arkun jäännös, jonka päälle piti varoa ajamasta täydellä veneellä; sitten suuri riippukoivu, jonka alta hauki otti uistinta, kun sattui syönnilleen, ja oli kerran ottanut haudankaivajan uistimeen niin mahdolltoman suuri Kihovauhkoson venkale, ettei pysynyt veneessä; sitten poukama ja niitty ja niityllä Ryhälän lato perällään ja suu vinossa, ja kun kierrettiin sakeata haapaa kasvava niemenkärki, niin näkyi Koiraniemi ja sen suuri käyrä petäjä, johon aina kytkevät tukkilautan, mistä Virrantalon ahne isäntä nylki rumat rahat lauttamiehiltä. Niemen kainalossa oli rytö, mahdolltoman suuri veteen juuriltaan kaatunut kuusi, jossa kellonsoittaja pyhäamuinakin onki eikä ahneissaan malttanut lähteä pois, ennenkuin näki papin veneen tulevan.

Vuolas virta on alkanut viedä venettäni ja topakasti meloen minä lisään sen vauhtia. Valkopäinen virstapatsas sillan korvassa kuin kurkottaa kaulaansa paremmin nähdäkseen, kuka sieltä tulee. Ja silta köyristää selkäänsä, ihmetellen ja ihaellen, että onpas poika uskaltanut lähteä yksin virran vietäväksi. Arkkujen mustat aukot ammottavat suurempina ja vähän kuin uhaten ja pelotellen: uskallatko tulla? Minä uskallan, minä väännän vettä taapäin melalla. Pikku koira vikittää siltaa pitkin ja pysähtyy ja pistää kuononsa kaiteiden väliin ja vikisee ja heiluttaa häntäänsä. Ka, meidän Penni! "Penni se! Penni se! Hyppää!" Se ulvoo ja pyrkii mukaan, mutta ei uskalla hypätä alas ja rientää rannalle. Virta kantaa veneen arkkuihin, laita rusahtaa—mutta rusahtakoon! Joku ajaa sillan yli, kaviot kopsaa ja koko silta nytkyy, ja rapisee hiekkaa veteen ja veneeseen. Sillan alitse tultuani näen, että se onkin vain pikku poika, ei sen suurempi kuin minä. Se heiluttaa ohjasperiään ja hosaisee hevostaan ja huutaa minulle mennessään: hei! johon minäkin huudan: hei! niinkuin pitää ja räiskäytän melalla vettä korkealle ilmaan. Meitä on kaksi Mänttälän poikaa, toinen sillalla, toinen sillan alla, toinen hevosella, toinen veneellä. Veneen vauhti kiihtyy, virta vyöryy yhä suurenevina häränsilminä. Vanhan sotasillan kohdalla näkyy pohja ja seisomaan nousten minä survaisen siitä veneelle uutta vauhtia. Jään seisomaan perään ja vipuan melalla veneen laidasta.... Nuottakota siinä katsoa mollottaa ... päivää, nuottakota!... Penni laukkaa rantaa, niin että korkea heinikko lakoilee sen kohdalla. Nähdäkseen minut paremmin, missä minä menen, se pomppaa korkealle ilmaan. Penni se! Koiraniemessä minä otan sinut veneeseen, tule sinne! Isä saa heti huomenna ostaa minulle uistimen, niin minä ensi kerralla otan tuosta riippukoivun alta sen suuren hauvin, joka pääsi haudankaivajalta.... Rannan puut katsovat kummastellen, että kuka siinä menee semmoista vauhtia. Keskellä virtaa on suvanto ja sen poukama ja siellä on lumpeita ja loistaa hauvinkukkia. Lato lahden pohjassa niityllä töllöttää suu auki ja vielä enemmän perällään kuin ennen. Otanpa tuosta lumpeita ja hauvinkukkia pikku siskolle, joka niitä aina pyytää tuomaan. Ollappa se nyt itse tuossa kokassa ottamassa, niin olisi sillä hauska. Ei tiedä sisar, ei tiedä kukaan, missä tämä poika menee. Eivät tietäisi tulla ottamaan, vaikka meloisin maailman laitaan.

Vene kelluu kaislikkorinnassa, missä akanvirta sitä pidättää. Kuuluu hyrskettä ja polsketta. Joku tulee jostain. Tuleeko joku minua hakemaan? Ajetaanko minua takaa? Niemen nenäitse pohkaisee vene vihaista vauhtia. Se tulee melkein kohona. Kokassa on iso koira. Mies seisoo perässä ja sauvoo pohjasta ja vene hypähtelee ja hyrskähtelee. Kokka vaahtoaa ja suuri laine lakoilee kahden puolen venettä. Se tulee ihan minua kohti. Aikooko se tulla ottamaan? Muistan lähteneeni luvatta. Lyykähdän voimatonna perätuhdolle ja mela putoo veteen. Sitä sorkkiessani on vene tullut ihan kohdalle. Sehän onkin Salomo, tuttu mies. Sillä on rykelmä verkkoja veneessä ja kokassa pyssy. Se meneekin kalaan ja vesilintuun. Ei se mene kotiin kantelemaan. Se on hyvä mies, kaikkien meidän lasten ystävä, kun on meillä töissä. Se auttaa minut aina suureen kuuseen olkapäiltään. Mahdolltoman väkevä mies, kantaa yksin rakennushirren selässään ja jaksaa kiikuttaa minua kämmenellään suoralla kädellä. Se aina muhoilee, nytkin se sieltä muhoilee.—"Hei!" huudan minä.—"Heipä hei!" vastaa Salomo.—Nyt se jo menee siellä kaukana. Sen koira höristää korviaan Pennille toisella rannalla. Penni seisoo veden rajassa ja haukkuu ja lähtee sitten rantaa pitkin Salomon veneen jälkeen. Meidän Penni on Salomon Hallin pentuja.

Kampean veneen takaisin keskivirtaan, ja siitä näkyy jo Koiraniemi ja kuusiryttö sen kainalossa ja käyrä paksu petäjä niemen nenässä. Mutta matalan niemen yli siintää leveä kirkonsalmi ja sen rannalla iso pappila ja pappilan takana kirkko. Aina kun siihen tulin, silloin ja joka kerta sen jälkeen lapsena, nuorena ja vielä vanhempanakin, pidätti ihmetyksestä hetkeksi henkeäni, niinkuin olisin katsellut maailmaa korkealta mäeltä. Sinne teki mieli, mutta ei uskaltanut. Pappila on rantaan viettävällä rinteellä korkeiden koivujen ja haapain keskellä. Se on suuri ja komea, taitekattoinen ja keltaiseksi maalattu ja laudoilla vuorattu, ja valkoiset ikkunalaudat. En ole siellä koskaan käynyt, ainoastaan soutanut ohi. En huomaakaan, kun olen jo ajautunut ohi onkimapaikan. Ka, eihän minulla olekaan onkea mukana. Vene saa liukua sivu Koiraniemenkin, minä istun perässä selkäkenossa ja mela kainalossa ja uitan sikaa, antaen virran viedä. Salmi suurenee, virta laimenee, vene kantautuu ohi pappilan uimahuoneen ja pysähtyy tyynen salmen keskelle pappilan laiturin kohdalle.

Pappilassa ovat salin ikkunat auki ja sieltä kuuluu pianonsoittoa ja kaunista laulua. Rouvasväkeä koreissa vaatteissa käyskentelee herrain kanssa käsikkäin puutarhassa. Siellä on vieraita. Niiden pikkupojat ovat pallosilla maantiellä aittojen edessä. Minun tekisi usein mieleni mennä sinne niittyjä myöten ja haan läpi katsomaan aidan raosta, sillä siellä on kesy kurkikin, joka koikkii pihamaalla, mutta

en saa, sillä ne ovat suruttomia ja me olemme heränneiden ihmisten lapsia.

Pihasta juoksee rantaan avopäinen, ihan punaiseen puettu tyttö. Sillä on toisessa kädessä ongenvara ja toisessa matotuuhinen. Se juoksee laiturin päähän, heittää onkensa veteen ja seisoo sitten kauan aikaa liikkumatonna ja tuijottaa eteensä. En ole koskaan nähnyt kokonaan punaiseen puettua tyttöä, ainoastaan yhden semmoiseen huiviin kirkossa. Äiti ei mennyt siihen penkkiin, vaan istui toiseen ja sanoi, ettei saa katsoa taakseen. Vaan täti meni. Kenen lienee se tyttö, pappilassa ei tietääkseni ole yhtään senkokoista eikä mustatukkaista tyttöä. Se kuvastuu kokonaan veteen, siinä on kaksi samanlaista punaista tyttöä. Nyt se riipaisee siimaa ja väläyttää salakan vedestä. Se juoksuuttaa sen maihin ja tulee pian takaisin laiturin päähän, ja kumartuu ottamaan matosta tuohisesta. Sen tukka on vain yhdestä kohti niskasta kiinni sidottuna punaisella nauhalla, se putoo monta kertaa sen silmille ja se heittää sen päänsä heitolla olan yli. Taas se saa salakan, mutta se lentää laiturin viereen ja pääsee. Silloin se sanoo: ash! Voi herttanen, kuinka se on soma! Kyllä kai se pääsisi taivaaseen, jos kuolisi, vaikka sillä onkin punainen hame. Koskapa tätikin sanoi siitä kirkon punahuivisesta tytöstä, että olkoon lapset puettut kuinka suruttomasti tahansa, eivät ne joudu hukkaan, vaan niiden vanhemmat.... Nyt se taas sai salakan!

Ja minä istun siinä, kuinka kauan istunenkin, ja katselen punaista mustatukkaista tyttöä, mela yhä kainalossa, vaikkei vene liikahtakaan. Se ei ole minusta tietävinäänkään, ei katso kertaakaan muuanne kuin onkeensa. Seisoo ihan liikkumatonna, välistä vain pyyhkäisten itikan otsaltaan.

Pihasta tulee sen lihava mammalyllerö ja pysähtyy laiturin päähän.

"Etkö jo tule pois?"

"En minä vielä."

"Aurinkokin laskee ja alkaa tulla kylmä."

Mutta tyttö vain seisoo yhä ja onkii ja saa taas kalan.

"Kuka se on tuo poika? kysyy sen mamma."

"Kuka poika?"

"Tuo, joka istuu tuolla veneessä lakittomin päin."

Tyttö ei vastaa.

"Kenenkä sinä olet poika?" kysyy sen mamma nyt suoraan minulta.

Kuin pahanteosta pakoan hypähtäen minä sysään liikkeelle veneen, joka istuessani ja katsellessani punaista tyttöä on kääntynyt kotiin päin, sillä on alkanut käydä iltatuulen viri salmea pitkin. Melon yhä tiukemmin ja vasta Koiraniemen kohdalla katson jällelleni. Siinä se vielä onkii, mutta sen mamma on alkanut lylleröitellä pihaan. Nyt se ottaa matoastian ja kerää kalat ja juoksee jälestä. Nyt sitä ei enää näy. Pappilan ruokakello soittaa väkeä syömään.

Penni on tullut Koiraniemeen ja vikisee siitä veneeseen. Otan sen ja panen pois melan ja otan airon ja alan työnnellä läheltä rantaa pohjasta, niinkuin Salomo. Minullakin on koira kokassa ja minunkin veneeni kokka kohisee ja laine lakoilee kahden puolen. Minä ajattelen koko ajan, että jos olisi punainen tyttö tuossa rannalla, niin näkisi. Virran nousu käy minusta vielä helpommin kuin lasku. On kuin olisi minulla moninkertaiset voimat, niinkuin olisin kohta aikamies. Saan veneen menemään suoraan, niinkuin tahdon, eikä se nyt hipaisekaan sillan arkun seinään, vaan solahtaa yhtä vauhtia sen alitse. En ajattele sitä, että sauvon, ajattelen vain sitä, että punainen tyttö näkee, kuinka minä sauvon. Hei virstapatsas, punaruumis, valkohattu! Minut on vallannut sanomaton mielihyvän ja hyvänolon tunne ja illan viiely hivelee ohimoita ja tunnen, että otsatukka leiskahtaa joka kerta, kun kumarrun eteenpäin ja ponnistan.

Kun tulen kotiin, kysyy äiti, missä olen ollut. Sanon olleeni vain vähän ongella eikä äiti kysy missä.

Palasin usein Koiraniemen kainaloon odottamaan punaista tyttöä. Istuin ja ongin rytökuusen kupeella ja sain paljon isoja ahvenia ja särkiä ja säyneitäkin, mutta en koskaan enää nähnyt punaista tyttöä. En saanut tietää, kuka hän oli ollut ja mikä hänen nimensä, enkä uskaltanut keneltäkään kysyä. En tiedä, enkö uskaltanut siksi, että hän oli tyttö, vaiko siksi, että hän oli punainen. Punainen oli meillä syntiä. Minä kuitenkin ajattelin häntä koko kesän, varsinkin pantuani maata ja luettuani iltarukouksen. En lukenut sitä enää ääneen yhdessä muiden lasten kanssa, vaan luin sen yksin ja hiljaa, ettei kukaan kuulisi. Pyysin joka ilta salaa Jeesukselta, että hän antaisi punaisen tytön tulla huomenna ongelle. Pyysin siihen aikaan kaikkea Jeesukselta, sitäkin, että hän munittaisi aapiskukolla minulle sokeripalan lehtien väliin. Mutta vaikka se tyttö ei tullutkaan, oli minun kuitenkin suloista kaivata häntä tulemaan

pappilan laiturin päähän, heittämään hopeista, välkähtelevää salakkaa korkealle ilmaan. Unhotin hänet mielestäni vasta sitten, kun isä laittoi minulle jousipyssyn.

Kai olin jo joitain vuosia vanhempi. Vuosia en muista, ainoastaan tapaukset.

Meidän musta ruuna seisoo rappujen edessä, valjastettuna uusien Turun kiessien eteen. On kirkas, lämmin paiste. Sen karva kiiltää ja valjaiden soljet ja pislait välkäivät ja istuinten häkkien puolapuut ovat sileät ja lämpimät. Istun takaistuimella lähinnä nuoremman veljen kanssa. Minulla on uusi koltti, uudet housut ja uusi lakki, jossa on oikea nahkalippa. Hypistelen sitä toisella kädellä, samalla kun toisella pitelen etuistuimen kaiteesta, etten retkahtaisi selälleni, jos ruuna nyhtäiseisi, kun paarmat ja karpäset puree. Pikkuveli puristaa kaiteesta kahdella kädellä. Se jo kerran pyllähti maahan, kun ruuna riipaisi. Isä istuu etuistuimella, suitset kädessä. Äiti vielä viipyy. Sen on ensin pitänyt imettää ja nukuttaa kaikkein pienin ja viedä vähän suuremmat puutarhaan huoneiden taa poimimaan viinimarjoja, etteivät näkisi ja rupeisi itkemään, kun me lähdemme. Malttakoothan mielensä, kyllä tulee vielä heidänkin vuoronsa. Mikä sinne koko joukolla niinkuin mikäkin mustalaispartti, eikähän semmoinen joukko mahtuisi kiesseihinkään, eikä ruuna jaksaisi vetääkään mäkisellä matkalla.

"Eikö se jo ala joutua?" kiirehtii isä.

Samassa äiti tuleekin, käy vielä toimittamassa jotain ja nousee sitten viimein isän viereen.

"Minä menen avaamaan porttia!"

"Et sinä pääse alas."

Mutta minä pääsen alas ja saan portin auki ja kiinnikin, ja keikautan itseni takaisin ylös ja olen aika miestä mielestäni ja hoidan koko matkan pikku veljeä pitämällä kättä hänen selkensä takana.

Olemme matkalla Vänninmäkeen, Repolaan, jossa meidän lehmät ovat kesälaitumella. Se on siellä jossain sydänmaan kylässä, jonne on hyvin mäkinen maantie ja suuria soita mäkien välissä. Niiden väet ovat meidän parhaita ystäviä. Ne tuovat meille kirkossa käydessään keltaista paksua piimää ja marjoja ja ohralettuja. Niillä on myös hyvin keltaista paksua voita.

Alkumatka on vielä tuttua. Jortanin kalliolle asti, jossa on oltu mustikassa. Siitä lähtee ison kiven kohdalta polku metsään. Nytkin sieltä tulee lapsia mustikasta, suut, posket ja sormet sinisinä. Tytöt niaavat meille, minullekin, minä nyökäytän heille päätä niinkuin isä.

On kauhean paljon mäkiä, jyrkkiä ja pitkiä. Isä nousee aina mäen alla kävelemään ja minä myöskin. —"Istuisit kärryissä, eikö sinua väsytä?"— "Ei väsytä". Ruuna vetää mutkitellen. Minä ihmettelen sitä siksi, että silloinhan sille tulee pitempi matka. Isä selittää syytä siihen, vaikka minä en ymmärrä, mutta tottapahan ruuna sen tietää, koska niin tekee. Miksi lienee tie mäen kohdalla leveämpi kuin muualla?

Tie laskee Holpanlahden rantaan. Isä ajaa veteen ja antaa ruunan juoda. Hyvin pieniä kaloja viiletää vedessä rattaiden välissä. Kaukana siintää suuri järven selkä ja sen yli näkyy Iivaara, jossa nyt ei olekaan enää Tapion linnaa.

Eräässä louhikossa tien vieressä on punaisia kiviä. Äiti sanoo, että niistä saa sinistä väriä. Toisessa paikassa on metsä kahden puolen tietä palanut mustaksi, rahtimiehet ovat sytyttäneet, ovat nekin huolettomia, kun jättävät tulen kuivaan sammaleen. On hirveän pitkä, suora tie rannattoman suon halki. Siinä tuntuu viileämmältä ja tuoksuu väkevälle. Äiti tahtoi panna villahuivin meidän hartioille, mutta ei meillä ole ollenkaan kylmä.

Se mäki, joka näkyy suon takaa, ei ole vielä Vänninmäki, vaan Ryhälänmäki.—"Milloin tullaan perille?"—Isä ei sano sanovansa, sittenpä hän näet. Ruuna lorottaa joka mäen alla, vaikkei olisikaan lorottamista—soh!

"Isä, saanko minä nyt ajaa?"

Isä antaa minulle ohjasperät, mutta pitää myöskin itse ylempää kiinni. Se sillä aina kiusaa.

"Isä ei saa pitää."

Isä antaa ohjokset kokonaan minulle ja panee sillaikaa piippuun. Minä hoputan ja saan ruunan vähän juoksemaankin. Tulee vastaan rahtimies, jolla on suuri parkkikuorma. Minä saan sivuutetuksi sen omin avuin, vaikkei rahtimies ollenkaan käännä.—"Ne ovat semmoisia junkkareita!"— "So, so", sanoo äiti, "kuinka sinä niin?" Tie yhä nousee, minä saan yhä ajaa, koska osaan. Tulee taloja ja peltoja ja

tuulimyllyjä, kokonainen kylä.

"Isän pitää sanoa, milloin minun pitää kääntää Repolaan."

"Joka tahtoo olla ohjaksissa, sen pitää itsensä myös tietää, mihin ajaa."

Minä kuitenkin ajan, vaikken tiedä. Luotan siihen, että isä kuitenkin sanoo. Ruuna kääntyy eräeseen taloon. Minä käänän sen pois. Joku ukko seisoo portinpielessä ja portti on auki.—"Sivuko se nuori mies aikoikin ajaa?" Sehän on Repolan isäntä. Isä ottaa ohjokset ja ruuna riipaisee juosten pihaan.

Vai tämä nyt sitten on se Repola! Olen ensi kertaa näin kaukana kylässä. Minut valtaa hillitön uteliaisuus nähdä kaikki, mitä täällä on. Täällä ei ole mikään niinkuin meillä. Tämä on korkealla mäellä eikä missään ole järveä eikä rantaa. Kah, niillä on viisi aittaa rinnakkain rivissä, toinen toistaan pienempää. Kah, niiden välissä on sola, takana kasvaa tuomikko—siinä sitten olisi mainio olla piilosilla. Kah, tallin oven päälle on naulattu suuri lintu, siivet levälleen ja jalat hajalleen. Kurki! Isäntä on riisunut ruunan ja menee juottamaan sitä niittynotkoon. Minä menen perässä.

Siellä on suuri, syvä lähde ja sen vesi on niin kirkasta, että näkee pohjaan asti. Siitä lähtee maanalainen puro, joka vie lampiin ja lampi laskee jokeen ja joki järveen. Siinä voisi olla kalojakin, onko siinä kaloja? Onhan siinä kaloja. Mitä kaloja?—"Ruutanoita."—"Minkälaisia kaloja ne on, saako niitä ongella?"—"Elä mene liian lähelle, sen reunat saattavat pettää. Solahdat maan sisään." Minä ajattelen: jos olisin Kihovauhkonen, hyppäisin lähteeseen ja harrisin maan alitse meidän järveen. Sammal sihisee ja painuu allani ja minun sydänalaani vihlaisee somasti, kun hyppään pois.

Isäntä vie ruunan talliin ja näyttää sille heiniä. Siellä on pieni varsa emänsä kanssa samassa karsinassa. Se pistää turpansa ulos ja minä uskallan silittää sen ylähuulta, joka on siloinen ja suloinen kuin Taaton tädin sametinsilkkinen ompelutyyny. Se imee emänsä, ensin toista nisää ja sitten toista. Minkätähden se niitä muuttaa? Isäntä sanoo, että toisessa on syömistä, toisessa juomista.

Tupatiellä juoksee pikku koiranpentu vastaan, haukkua räiskäyttää ensin ja tulee sitten pyörimään jaloissa. Minä tempaan sen syliini.—"Saanko minä sen?"—"Saahan sen."—Nyt se on minun koira. Sen nimi on Otti. Se potkaisekse sylistäni ja ryntää pirttiin, minä jälestä. Siellä on pankon alla kolpperossa vasu, jonne se juoksee. Siinä on toinenkin aivan samanlainen. Sen nimi on Anti. Ne ovat niin yhdennäköisiä ja yhdenkokoisia, etten tiedä, mikä on Otti ja mikä Anti. Pikku poika tulee karsinasta ja selittää, että sen tietää siitä, että Otti on urosa ja Anti imisä. En tiedä, kuinka sen sittenkään tietää. Poika selittää. Ahaa! Sen pojan nimi on Taavetti. Sillä on housuja kannattamassa nahkainen solkivyo niinkuin aikamiehillä ja vyöstä riippuu tuppi. Sillä ei ole milloinkaan ollut puupuukkoa. Saisivat ne jo antaa minullekin oikean puukon.

Tupa on kauhean suuri, täällä vasta voisi tavattomasti telmiä. Hirveän isolle uunille vie portaat yhdestä ainoasta hirrestä, johon on koverrettu astuimet. Uunin kupeella on luukku, josta mennään lattian alle. Tupa on täynnä ihmeellisiä asioita. Vanha ukko istuu penkillä ja palmikoi tuohia.—"Mikä siitä tulee?"—"Konttihan tästä olisi tulevinaan, ei tiedä, tuleeko." Minä seison ja katson, kuinka hän näppärästi pistelee pitkiä tuohiliuskoja toistensa alle.—"Vieras on hyvä ja istuu", sanoo ukko. Minä istun ja hän alkaa puhutella minua kuin vertaistaan:—"Kuuluuko sitä mitä vieraalle?" Minä tiedän, että silloin pitää vastata:—"Ei tuota mitään kiireelle kerrottavaa, mitä vain teille."—"Ei tuota meillekään mitään erinäistä, on ollut vain hyvät heinäilmat."—"On meilläkin ollut hyvät heinäilmat."—"Tänä aamuna tuo vähän sataa ramautti karjankynten."—Olin aivan erikoisesti mielissäni siitä, että hän näin kohteli minua kuin aikamiestä ja istuuduin hänen viereensä penkille, vaikka olisi tehnyt mieleni lähteä telmimään Taavetin kanssa ja kiivetä uunille ja mennä katsomaan koiranpenikoita. Hän keskeytti hetkeksi työnsä ja alkoi kaivaa piippuaan rassilla, joka riippui kukkarossa, minkä hän oli vetänyt esiin housunkauluksen alta. Hän tyhjensi sen kouraansa, kääri neulanauhan kukkaron suun ympärille ja moksautti, päätään taapäin keikauttaen, piipunperät poskeensa. Sitten hän, mulauttaen minulle silmiään, ruiskautti hampaitensa välitse pitkän mustan märän kauas keskelle tuvan lattiaa. Minä teen vaistomaisesti saman, mutta se päättyy vain sihaukseen.—"Pitää painaa kieli hampaita vastaan ja ponnauttaa kurkkulaellaan, niin se lentää. Ähäh, jopahan lensi paremmin!"

On ilmaantunut kaksi pientä tyttöä meidän eteemme, molemmilla sormet suussa.—"Kah, ettekö te älyä, sydänmaan kollot, pistää kättä kirkonkylän nuorelle herralle." Tytöt sysäävät silloin kättä ja niaavat minulle kuin aikaihmiselle.

Silloin aukeaa tuvan ovi ja eteisestä tulee tyttö kahvia kantaen. Joku toinen on avannut hänelle oven ja hän tulee keikuttaen tarjotinta ylhäällä päänsä päällä. Hänellä on ristikkäinen hame ja ristikkäinen lyhyt nuttu ja valkoinen esiliina. Hänellä on keltainen tukka, keskeä jakauksella, ja pitkä palmikko. Hän tulee minua kohti, tarjotin yhä ylhäällä. Sitten hän laskee sen minun eteeni ja katsoo minua hymyillen suoraan silmiin. Hänellä on punaiset posket ja poskissa kuopat.—"Olkaa hyvä ja ottakaa kahvia." En ole vielä koskaan ottanut itse kahvia; aina kun ovat kylässä tarjonneet, on äiti pannut sokerit ja kermat

sekaan ja lautaselle vehnäset ja asettanut kupin eteeni pöydälle. Mutta kyllä minä osaan yhtä hyvin itsekin, ensin sokerin ja sitten kerman ja sitten vehnäsen.—"Panee enemmän sokeria sekaan", sanoo tyttö. Minä panen kaksi palasta. "Panee vielä, kun ovat niin pieniä." Panen kolme ja otan sitten vehnäspalan.—"Ottakaa toistakin sorttia." Kun olen tehnyt senkin ja huomannut, että se käy hyvin, nostaa heiskauttaa hän taas tarjottimen päänsä tasalle ja menee keikutellen ulos, ja joku toinen painaa oven hänen jälkeensä kiinni. Minulle on tuotu kahvia erikoisesti tupaan ja sitä varten on avattu ovia! Tytöt ja Taavetti seisovat ja töllöttävät minuun. Pitäisiköhän minun antaa niille vehnäsestäni? Mutta minä olen jo ahtanut sitä poskeni pullolleen ja harpin kiireesti kahvia, vaikka se polttaa niin, että sitä läikähtää koltilleni ja tahtoo vääntää suuta itkuun ja vesi kihoo silmään.

Taas tulee tyttö samalla tavalla tuomaan toista kuppia. Minä tiedän, että toinen kuppi aina ensin aiotaan ottaa ilman leipää ja että sokeri pannaan sekaan vasta, kun siihen kehoitetaan. Hän kehoittaakin ja istuu viereeni odottamaan ja antaa lapsille kullekin sokeripalasen ja piparikakun.

Vasta kun hän on lähtenyt, muistan, että enhän olekaan kiittänyt, ja juoksen hänen jälkeensä. Minussa on herännyt vastustamaton halu saada olla hänen kanssaan. Hän tulee minua vastaan toisesta tuvasta, kädessä suuri kivikuppi ja toisessa myöskin kivikuppi. Seuraan hänen mukanaan. Hän menee saunakotaan. Siellä on suuri muuripata, tyhjänä tulella.—"Tule vain, tule vain", kehoittaa hän minua. Hän alkaa paistaa otralettuja, nostaa kauhalla kupista lettuvelliä ja lävyyttää sen padan pohjaan, jossa se kärkehtää ja lemahtaa hyvälle nenään. Sitten hän kääntää sen ja paistaa toisen puolen ja antaa sen minulle. Se on hyvää, vaikka vähän polttaa. Hän katsoo minuun, nauraa vähän uutta paistaessaan ja minä nauran myös. Minun pitää vain syödä niin paljon kuin jaksan, mutta enhän minä enää jaksaa. Itse hän ei syö, kokoo vain näppärästi kasaa korkeammaksi, lettua letun päälle. Pian on toinen kuppi tyhjä ja toinen kuppi kukkuranaan. Hän panee tyhjän kupin kumolleen täyden päälle ja antaa minulle kapustan ja me viemme ne yhdessä.

Minä juoksen hänen jälessään joka paikkaan. Hän menee aittaansa, siihen kaikkein pienimpään, se on ihan hänen omituinen omansa. Se on kuin leikkihuone. Hänellä on siellä hyvin pieni vuode nurkassa. Hän ei makaa siinä kenenkään kanssa, Taavetti vain makaa yläsillalla. Orsilla riippuu hänen vaatteitaan ja monet ihan uudet kengät, uudet pieksut, uudet ruojut ja uudet lipokkaat, ja sukkia ja sukkanauhvoja, ja sen ukki on tehnyt sille virsut, jotka sopivat minunkin jalkaani. Äitinsä on kutonut ja ommellut sen vaatteet, mutta se on itse neulonut sukkansa ja kutonut sukkanauhat. Hän ottaa orrelta paitain välistä hajuheinäpalmikon ja pistää sen nenän alle ja käskee haistamaan. Se tuoksuu ihmeen hyvälle.— Tunsin sen tuoksun sitten aina, kun hän muistui mieleeni. Sinäkin sitten aina keräsit sitä samaa tuoksuheinää liinavaatteitesi väliin—ja sait sen mukaasi viimeiselle retkellesi.

"Mikä tuo on?"

"Kannel—soitanko?" Hän näppäilee sitä ja hyrähtää lauluun. Sen silmät katsovat silloin jonnekin kauas aitan ovesta ulos minun ohitseni. Se kuuluu minusta hyvin kauniilta.

Meistä tulee yhä paremmat tutut. Hänen nimensä on Johanna.—"Lähdetäänkö marjaan?"—Me juoksemme maantien poikki tuulimyllymäen taa aholle hakaan. Siellä paistaa päivä niin lämpimästi, että kivet polttaa jalkaan. Johanna johdattaa marikosta marikkoon, kutsuu luokseen, kun löytää uuden, ja antaa minun aina poimia parhaat. Hän kaataa omasta tuohisestaan minun tuohiseeni eikä auta, vaikka panisin kuinka vastaan.—"Tokihan, tokihan!" Pian ovat tuohiset täynnä mansikoita ja vattuja ja on seassa muutamia mustikoitakin. Ne tulevat ensin pohjapeittoon, sitten melkein puolilleen, sitten enemmilleen kuin puolilleen, sitten piripintaan, sitten kukkuralleen.—"Nyt poimitaan suuhun." Minä poimin joka marjan suoraan suuhuni, hän kouraaansa. En löydä enää.—"Tulehan tänne!... Suu auki, silmät kiinni!" Hän nakkaa suuni täyteen marjoja ja lähtee kirmaisemaan pois. Saavutan hänet vasta tuulimyllyn alla.

Hän istuu siellä kivellä ja siivoaa marjojaan. "Etpä saanut minua kiinni."—"Nytpäs sain!"—ja läiskäytän häntä selkään.—"Etpäs saanut!" ja hän heiskahtaa pois, ja kiertää myllyä ja kun olen saamaisillani hänet kiinni, hypähtää hän rappusille ja aikoo mennä myllyyn, mutta ovi on lukossa ja hän pujahtaa kaiteen alitse myllyn hännälle ja istuu siihen kahareisin. Minä teen samoin. Hivuttaun eteenpäin, hän vetäytyy selkä edellä saman verran pois. En saisi häntä kiinni, vaikka hänet tavottaisinkin, hän ei pitele käsillään, puristaa vain jaloillaan, mutta minä en uskalla irtauttaa käsiäni. Siirrytään, siirrytään, hännän päässä minä hänet otan, hän ei uskalla hypätä alas. Mutta hän uskaltaa ja seisoo jo maassa kivellä kädet ojona minua kohti. Minä putoan hänen syliinsä, me kaadumme molemmat ja minulta paukahtaa otsa kiveen.—"Koskiko sinuun, nätti poika?"—"Ei koskenut"—vaikka koski.—"Anna, kun puhallan."—Hän puhalttaa otsaani, jossa on jo kuhmu ja painaa sitä esiliinallaan. En itke, en vaikka, vaan nauran ja käyn kiinni ja sanon: "Sainpas kiinni!", johon hän sanoo: "Saitpas."

Ja sitten hän pyörii myllynä kantapäällään, kädet siipinä, hame kellona hulmuten, ja minä myös, ja me pyörimme niin kauan, että kaadumme.

Ja sitten me olemme pallosilla pihamaalla ja se päivä menee kuin ryöppy, kunnes hänen äitinsä huutaa hänet lehmitarhaan ripsumaan. Me ripsomme yhdessä, toinen toisella puolen lehmän. Sitten Johanna lypsää oman nimikkolehmänsä ja minä ripsun.

Isä ja äiti ja pikkuveli ja isäntä tulevat ristiäisistä toisesta talosta ja isäntä taluttaa ruunan tallista ja alkaa valjastaa. Äiti huutaa minua tulemaan.—"Elä mene, jää tänne", kuiskaa Johanna lehmän alta. Minä nakkaan ripsuni pois ja juoksen sanomaan, että tahdon jäädä tänne iäksi päiväksi. Kaikki nauravat ja isä nostaa minut takaistuimelle pikkuveljen viereen.—"Jäi se Otti ottamatta", sanoo isäntä porttia avatessaan, mutta ruuna riuhtaisee menemään. Minulla on niin paha mieli, etten osaa edes itkeä. En saanut heittää hyvästiäkään. On täysi työ pysytellessäni kiinni, kun ruuna karkaa täyttä vauhtia alamäessä. Kun se viimein hiljentää vauhtiaan vastamäessä, sanoo äiti kietoessaan harsohuivia ympärilleni iltakylmässä:—"Olisiko sinun kovin mielesi tehnyt sitä koiranpenikkaa? Tuodaan sitten toissa kertana." Sitten hän sanoo isälle:—"Kovin siisti ja korea tyttö se Johanna." Jos hyppäisin alas, niin etteivät näkisi ja karkaisin metsään ja sitten juoksisin sieltä sinne! Mutta isä ajaa kovasti illan viileässä. Tuulee vastaan milloin kylmää ilmaa notkopaikoissa, milloin lemahtaa lämpimämpää kovemmilla mailla.

En muista, miten tultiin kotiin. Minulla oli vielä maata pannessani niin ikävä, että rintaan koski.

Odotin, että Johanna tulee pian meillä käymään kirkossa käydessään ja tuo silloin sen koiranpenikankin. Hän tulikin, ei kuitenkaan sinä kesänä, vaan jonain toisena; mutta hän ujosteli minua ja minä ujostelin häntä. Emme osanneet täällä meillä olla eikä leikkiä sunnuntaiaamuna. Minulla ei ollut mitään näyttämistä hänelle. Hän meni kirkkoon ja sieltä suoraan kotiinsa. Mutta se ei ollut se muisto, joka hänestä minulle jäi, minulle jäi hänestä ainaisena miellyttävänä suloisena muistona jotain siistiä, reipasta, ystävällistä ja hellää, joka oli sanonut minua nätiksi pojaksi, joka oli puhaltanut otsaan ja kuiskannut lehmän takaa, etten menisi, vaan jäisin—ja olisin jäänytkin, jos ei minua olisi temmattu pois, ehtimättäni heittää edes hyvästäni.

Herään eräänä aamuna siihen suloiseen tunteeseen, että on tekeillä jotain erikoista, mutta en heti saa selville mitä. Missä olen? En ole tavallisessa vuoteessani isän selän takana. Olen huoneessa, jossa ei ole ikkunaa. On kuin tuikkaisi tähtiä, mutta jostain hyvin läheltä. Nenääni tuoksahtaa lampaan villan haju. Nyt muistan: olen aitassa nahkasten alla. Samassa muistan kaiken muunkin ja pöllähdän pelästyksissäni ylös. Olenko nukkunut liian kauan, onko myöhästytty?—"Nouskaa, nouskaa! On lähdettävä heti!"—Ovi aukeaa.—"Ei ole vielä mitään kiirettä, vielä te ehditte." On pieni pettymys, että tati sittenkin on noussut, vaikka oli sovittu, ettei kukaan nouse herättämään. Mutta hänellä on aitan rappusilla kahvit ja maidot ja voipullat. Ja jospa nyt tati nousikin, kunhan eivät muut. Kaikki ne nukkuvat vielä, niinkuin oli sovittu ja päätetty, lehmätkin tarhassaan. On vielä puolihämärä, en ole koskaan ollut ylhäällä ennen auringonnousua. On vähän kylmä ja raput ovat märät.

On niin mukavaa, että äiti vielä nukkuu, uutimet alhaalla, vaikka lapset ovat ylhäällä. Olisi mukava mennä naputtamaan ikkunaan. Mutta me liikumme hiljaa, varpaillamme. Ei saa puhua kovaa, hss! Juomme ääneti kahvia ja silmät tuntuvat jotenkuten suuremmilta ja kuin pyrkisivät yhä vielä suuremmiksi. Siinä on seinää vasten ongenvapani ja jokaisen meidän pieni eväskonttimme. Ne ovat kasteesta märät, mutta hiekka niiden alla on kuiva ja valkea.

Me olemme lähdössä koko päivän retkelle Suurelle suolle lakkaan. Se on maantien takana ja monen mäen takana, mutta kyllä me sinne osaamme. On siellä oltu ennenkin aikaihmissen kanssa. Siellä on lampi suon laidassa, josta saa kaloja, minulla on ongenvapa, muilla vain tuohiset, pikkulapset saavat poimia lakkoja, sillaikaa kuin minä ensin ongin ja sitten paistan nauriita, joita sieltä saa meidän halmeesta. Näin on aikoja sitten tarkkaan tuumittu ja päätetty.

Me lähdemme hirmuisen totisina, peräkkäin, kontit selässä ja marjatuohiset hattuna päässä, niinkuin marjamiehillä on tapana. Tie vie navetan taitse haan läpi notkoon. Metsän sisus on hämärä, puista rapisee kastetta ja kumahtelee tuohisiin, oksain välit ovat täynnä hämähäkin verkkoja. Notkossa on usvaa, niin ettei näy suohauta eikä liinaliko, vaikka ne ovat ihan tien vieressä. Siitä puhaltaa tavi ilmaan ja lentää meidän ylitse ränkättäen järvelle päin. Me hätkähdämme juoksemaan ja juoksemme yhtä menoa rinteiden ylös, jolloin leipäkannikat kolahtelevat konteissa. Yhtäkkiä on vastassa ulkoaidan veräjä, niin tukeva ja juhlallinen ja ankara—koska sen läpi ei ole ennen saatu mennä yksin— että tuskin uskallan pudottaa alas veräjäpuun. Samassa kuuluu kotoapäin rykimistä ja kolahtelemista ja minä pujahdan pian läpi, niinkuin ehtiäkseni jotain piiloon. Ollaan ulkometsässä, korkeassa harvassa hongikossa. Täällä naapurin vihainen härkä aina mylvii. Vaikka minä tiedän, että se ei nyt ole täällä, vaan sydänmaalla laiumella eikä sitä siis tarvitse pelätä, niin minä pelkään sitä kuitenkin ja tunnen sen pohkeissani. Tekisi mieleni juosta, mutta minä en juokse. Järvellä ränkättää taas se tavi. Tie nousemistaan nousee ja tullaan sille korkealle harjulle, josta näkyisi kirkko ja pappila ja Koiraniemi ja

meidän talon katot ja koko maailma, jos ei olisi niin sakea usva. Suurta suota ei näkyisi, sillä se on vielä korkeamman harjun takana.

Laskeutaan alas ja töksähdetään yhtäkkiä maantiehen. Se menee jonnekin hyvin kauas Kajaaniin, jossa on talvella markkinat. Kuuluu kärryjen kolinaa. Emme ehtisi enää maantien yli, ennenkuin se tulisi törmää laskien kohdalle ja näkisi ja turmelisi marjaonnen. Pysähdymme näreikköön. Se on isä, joka tulee pitäjältä. Se ei huomaa, ei tiedä, että me olemme tässä. "Papp—!"—"Hss!" Se ei kuullut, se menee! Me sitten kiireesti maantien yli. Pikkusisar kaatuu ojaan ja aikoo purskahtaa itkuun, mutta ei purskahdakaan, kun me puhdistamme sen vaatteet ja irvistelemme sille, niin että se viimein nauraa ja me nauramme kaikki. On kuin olisi oltu kauhean kauan matkalla. Koti on jossain hyvin kaukana missä lie.

On noustava hyvin jyrkkä kivikkotörmä, sakea näreikkö ensin, sitten lepikko, sitten koivikko. Kun päästään harjun laelle sen suuren kiven luo, näkyy siitä jo vähän suurta suota häämöittäen metsän läpi. Toinenkin rinne on alussa niin jyrkkä, että on tartuttava vesoihin kiinni. Sitten se ei enää ole niin jyrkkä. Me lennämme suin päin suon reunaan ja nakkaamme tuohisemme eteemme maahan huutaen kaikki yhteen ääneen: "Kipperin kapperin marjoja täyteen! Sinun tuohisesi kumolleen, minun kohdalleen!"

Silloin kuuluu mahdoton parahdus, ensin yksi, sitten toinen, muuttuen pitkäksi parkunaksi ja kirkunaksi, ja lammen päässä suolla seisoo kurkilauma, kaulat kurkallaan, nokat aukeillen ja siivet iskien. Samassa ne nousevat lentoon ja kiertävät lammen ja tulevat meidän kohdallemme melkein puiden tasalla lentäen, jalat roikkuen pitkinä ja siivet havisten, ja käännellen päitään ja koukutellen kaulojaan. Muut lapset huutavat niille vastaan: kurkluu! kurkluu! matkien niiden ääntä ja rynnäten heti lakkamättääseen, mutta minä seison kuin tyrmistyneenä enkä pääse liikahtamaan paikaltani. Kurjet vaakkuvat suota pitkin, kiertävät sitä kohoten vähän korkeammalle, yhä kirkuen ja kadoten viimein usvaan. Vielä kauan sen jälkeen, kun ne ovat menneet, kuuluu niiden huuto, ensin loittonemistaan loitoten, sitten taas niinkuin yhdestä kohti. Se kuuluu pitkin päivää silloin tällöin. Ne ovat yhä kuin meille vihoissaan, niinkuin toruisivat. Minä tiedän, että siellä on vielä toinen suo, niin laaja, ettei rantaa näy ja sen keskellä on lampi, jolle ei pääse muuten kuin suksella, ja jossa on hirmuisen isoja haukia ja mustia ahvenia ja sen rannalla kauheasti lakkoja, että niitä saisi mättäistä lapiolla lykäten. Koetan onkia, mutta saan vain muutamia pikku ahvenia. Enkä viitsi poimia lakkojakaan. Kuljeskelen metsässä ja koetan päästä semmoiseen paikkaan, josta näkyisi kurkien suo. Se näkyy koivun haarasta, johon kiipeän, ja sen takaa näkyy vaara, josta nousee kasken savu, mutta kurkia ei näy. Nyhdän nauriita halmeesta ja teen risukokon suon reunaan, jonka tuhassa paistan nauriit. Kaikkien nenät ja posket nokeutuvat niitä syödessä ja ne nokeavat niitä vielä tahallaankin. Niillä on kauhean hauska ja kun kurjet kerran taas siellä kirkaisevat, niin ne matkivat niitä, mutta minä en voi. Tahtoisin vain päästä niitä sinne näkemään, ja vielä minä kerran pääsenkin. Tämä suo on kauhean pieni ja mitätön, tuommoisten pikkulasten suo.

Kun tullaan illalla kotiin, ovat äiti ja täti maantiellä vastassa.—"Äiti ja täti, me on saatu hirveän paljon marjoja! Kaikki kontit täyteen!"—"Äiti ja täti, me paistettiin nauriita ja syötiin!"—"Sen olette näköisiäkin."—"Äiti ja täti, mepä nähtiin kurkiakin!"—Ne sanovat sen niin, kuin niiden näkeminen ei olisi ollut sen kummempaa kuin marjain poiminta ja naurispaistikkaiden paistanta. Minulle se oli semmoista, josta en olisi osannut kenellekään puhua.

* * * * *

Maaailmanrantani oli siirtynyt loitomma. Minussa oli herännyt halu päästä näkemään sen taa, minun sydänelastani kuin vetää sinne, suurille soille ja tuntemattomiin metsiin. Alkaa tehdä mieleni sinne yksin.

Minua ei mikään elämässäni ole kiehtonut niinkuin ne takalistot ja erämaat ja metsät ja metsäjärvet ja kosket. En tiennyt vielä silloin, mitä ne tulisivat minulle olemaan ja mitä kaikkea siellä oli minulle kätkeytyneenä. Siellä oli salaperäiset säynevirrat ja loiskivat lohisuvannot. Siellä oli minulle aina uudelleen löydetty autuuteni asunto ja kaikkien kaipuitteni hoiva. Siellä vaeltelin ja soutelin yksin, siellä sinunkin kanssasi, silloinkin kanssasi, kun et vielä ollut mukana. Siellä oli lempiviikkomme lehtimaja. Kun sieltä kosket laskettua ja vedet lehtipurjeessa viileteltyä veneeni kokka karahti kotirantaan, seisoi sinä rannassa, ihastellen kalojani ja riistaani.... Siellä oli laulujen ja kanteleen maa. Siellä uusiintui minulle ruumis ja sielu.

Minunhan on täytynyt pitää perunkirjoitus sinun jälkeesi, sinun, muka vainajan, niinkuin jonkun jälkeen, joka muka olisi kuollut. Täytyy kaivaa esiin kaikki kellarista ullakolle asti ja merkitä joka esine kirjaan ja panna niille raha-arvo. Sinunkin kultasi, hopeasi, sormukset, vaatteet. Tein sen keveällä

sydämellä, sillä ethän ole kuollut. Tein sen melkein hauskuudekseni—kun ajattelin niitä arvoja, mitkä niillä on maailmalle ja mitkä minulle. Mitä vaivaisveroa tulisinkaan maksamaan, jos panisin niihin niiden todellisen arvon, niiden ainoan, sen, mikä niillä on minulle. Ja tämänhän on tavallaan perunkirjoittamista tämäkin, mitä kirjoitan, kalleimman omaisuuteni arvioimista, ainoan, mitä minulla oikeastaan enää on: muistojeni.

Muistatko—muistatko sen vanhan kirjan, Genovevan, joka oli kulunut minun käsissäni ja joka myöskin kului meidän lastemme käsissä. Sinä löysit sen kerran ullakolta vanhasta kirjavasusta ja luit sen yhteen menoon siinä polvillasi niillä sijoillasi ja osasit sen melkein ulkoa kertoessasi pojille uudestaan ja aina uudestaan, sillä he eivät uupuneet sitä kuuntelemasta, ja olivat siitä yhtä ihastuneita ja järkyttyjä kuin minä ja siskoni lapsuudessamme. Löysin nyt taas sen siitä samasta vasusta ja minulle loiskahti vastaani laine voimakkaimpia lapsuuteni muistoja.

Olemme kaikki lapset yksin kotona talvisena sunnuntai-iltana. Vanhemmat ovat jossain vieraisilla. On kova pyry ulkona, lumi räiskyy ikkunoihin ja koivut kohisevat talon ympärillä, jäisten oksien raapiessa salin seiniä. Meille on niinkuin usein ennenkin haettu kotimieheksi Laukkasen Anni, Satu-Anni, koulumestarin kivuloinen ja kalpea tyttö, joka ei milloinkaan leiki eikä hymyile. Hän istuu kynttilän ääressä lukien milloin mitäkin mukanaan tuomaansa tai meiltä löytämäänsä kirjaa. Hän odottaa, että olemme leikkineet loppuun ja telmineet itsemme uuvuksiin ja pyydämme häntä kertomaan 'juttuja'. Kokoonnumme hänen ympärilleen puolipimeään saliin, jonka pöydällä tuikkii yksi ainoa räiskyvä talikynttilä. Me suuremmat istumme tuoleilla, kyynänpäät pöytään nojaten ja leuat käsien varassa, pikkusisar pyrkii Annin syliin ja kietoo käsivartensa hänen kaulaansa, ettei häntä pelottaisi. Jo ennenkuin Anni alkaakaan, meidät valtaa väristys, meitä pelottaa vähän, mutta on suloista samalla, sillä me tiedämme, että kaikki, mitä Anni kertoo, päättyy niin, että aina lopulta on hyvä olla,

"Kerro juttuja, kerro juttuja!"

"Mistäs minä nyt sitten kertoisin? No minä kerron vaikka tästä Kenoveevasta", sanoo hän ja sulkee kirjan, jota oli lukenut.

"Kerro, kerro!"

Me tiesimme sen, me osasimme sen ulkoa, mutta me tahdoimme kuulla sen vielä kerran.

"No, minä sitten kerron Kenoveevasta ja hänen pojastaan Mertsistä ja miehestään jalosta Sikristä ja pahasta Kolosta."

"Ja kesystä hirvestä!"

"Kenoveeva oli yhden Rapantin herttuan ja hänen puolisonsa ainoa tytär", alkaa Anni. "Jo lapsena oli tytöllä hyvin tarkka ymmärrys ja jalo ja lempeä sydän. Kun herttuatar istui rukkinsa ääressä ja kehräsi, istuutui myös viisivuotinen Kenoveeva kauniille jakkarallensa ja otti kiinni langan päästä ja taisi pian pienillä sormillaan kehrätä kaikkein hienointa rihmaa. Kehrätessään hän osasi asettaa äidilleen kaikenlaisia painavia kysymyksiä, ja kun häneltä kysyttiin, hän vastasi erinomaisen selvästi ja sievästi, niin että kaikki sanoivat ihmetellen: tuosta lapsesta tulee varmaan jotain erinomaista. Hän jakeli köyhille lapsille vaatteita, joita itse oli valmistanut, ja antoi äidilleen sen rahan, jonka oli saanut isältään omiin tarpeihinsa ja omiksi vaatteikseen. Aamulla varhain ja illalla myöhään hän kantoi sairaille virvoituksia. Ja kun hän kasvoi täysikasvuiseksi, oli hän yhtä viaton ja herttainen kuin kaunis ja häntä mainittiin kaikkien hyvien avujen esikuvana."

"Entäs sitten?"

"Sitten se oli niin, että Sikri, joka oli urhoollinen ritari, pelasti sodassa herttuan hengen. Palkaksi siitä hän pyysi Kenoveevaa puolisoikseen ja vanhemmat antoivat ilomielin hänelle tyttärensä vaimoksi. Kun se aamu valkeni, jolloin Kenoveevan täytyi aviomiehensä kanssa matkustaa pois, itki hän katkerasti ja hänen äitinsä sulki hänet vapisevalle sydämellensä ja sai itkultaan tuskin sanotuksi: 'Jää hyvästi, Kenoveeva, Jumala johdattakoon sinua. Elä koskaan tee mitään, mitä sinun Jumalan ja vanhempiesi edessä täytyisi hävetä.'—Ja piispa Hiltovi, joka oli pariskunnan vihkinyt, siunasi heitä ja sanoi Kenoveevalle: 'Elkää itkekö, nuori jalo rouva, Jumala on teille suuren onnen valmistanut— vaikka kokonaan toisenlaisen kuin yksikään meistä tässä läsnä olevista luulee. Se päivä tulee, jolloin kaikki tänne kokoontuneet Jumalaa siitä ilokyynelin kiittävät. Herra olkoon kanssanne!' Nämä hurskaan miehen sanat täyttivät kaikkien läsnäolevien mielen kummallisella aavistuksella. Sitten auttoi kreivi ihanan, katkerasti itkevän puolisonsa komean ratsun selkään ja kumpikin ratsasti pois."

"Entäs sitten?—Mitenkäs sitten kävi?"

"Sikri ja Kenoveeva elivät onnellisesti ja rauhallisesti Sikrin linnassa muutaman viikon. Eräänä iltana myöhään istuivat molemmat illallisen jälkeen arkihuoneessa; Kenoveeva kehräsi ja lauloi, Sikri soitti kanteletta ja säästi Kenoveevan laulua. Silloin kuului sotatorven soitto.—'Mitä kuuluu?' kysyi kreivi sotapäälliköltä.—'Sotaa kuuluu, saraseenit ovat hyökänneet maahan, he uhkaavat hävittää kaikki tulella ja miekalla. Kuningas käskee jo tänä iltana lähteä sotaan.' Päivän vaietessa olivatkin jo kaikki Sikrin ritarit koolla linnan suuressa salissa. Kenoveeva astui esiin ja ojensi puolisolollensa miekan ja keihään ja sanoi:—'Kanna näitä aseita Jumalan ja isänmaan puolesta heikkojen ja turvattomien suojaksi ja hirmuksi pahantekijöille!' Näin puhuttuaan vaipui Kenoveeva kalpeana kuin kädessään oleva silkinen nenäliinansa miehensä syliin. Surullinen aavistus tulevasta kärsimyksistä täytti hänen sydämensä.—'Voi Sikri, jos et sinä enää palajakaan!' valitti hän.—'Ole turvassa, ilman Jumalan tahtomatta ei kukaan voi minua vahingoittaa. Lähinnä Jumalan haltuun uskon sinut ja kaikki, mitä minulla on, tämän uskollisen palvelijani Kolon haltuun. Ja nyt, rakas vaimoni, jää hyvästi.' Kreivi Sikri nousi komean ratsunsa selkään ja ratsasti, salatakseen kyöneleitään, kiiruusti pois. Kenoveeva kiiruhti torniin ja katseli sieltä rakkaan puolisonsa jälkeen, sitten hän sulkeutui huoneeseensa eikä koko päivänä maistanut eineen muruakaan."

"Kerro jo kesystä hirvestä!"

"Kreivin hoviherra, se Kolo, oli hyvin paha ja ilkeä mies. Kun ei Kenoveeva antanut hänen tehdä, niinkuin se tahtoi, vaan uhkasi ajaa hänet sentähden kokonaan pois, niin Kolo lähetti Sikrille sotaan semmoisen panettelukirjeen Kenoveevan päälle, että Sikri luuli paha rouvastaan ja käski ensin heittää hänet vankeuteen ja sitten viedä mestattavaksi. Mutta ennenkuin Kenoveeva vietiin, kirjoitti hän puolisolleen kirjeen, jossa vakuutti viattomuuttaan ja pyysi, ettei hän Koloa, tuota soaistua raukkaa, surmaisi vihassaan.—'Anna hänelle anteeksi, niinkuin minä hänelle anteeksi annan, sillä minä en tahdo pienintäkään kostonpyyntöä ottaa mukaani iankaikkisuuteen eikä minun kauttani ole yhtäkään veripisaraa vuodatettava.'"

"Eihän sitä mestattu, eihän?"

"Ei, sillä Jumala hellytti pyövelien sydämet. Kun he tulivat noutamaan häntä ja hänen poikaansa, joka hänelle oli syntynyt vankilassa—"

"Sen nimi on Mertsi ..."

"... niin Kenoveeva laskeutui polvilleen ja rukoili.—'Nouse ylös, Kenoveeva', sanoi jäykästi ja rumalla äänellä toinen miehistä, jonka nimi oli Heintsi ja jolla oli tulisoihutu kädessään. 'Ota lapsesi ja seuraa meitä!' Kenoveeva vastasi: 'Jumala, ole minulle armollinen, minä olen sinun kädessäsi', nousi ylös ja seurasi heitä. Toisella miehellä oli suuri miekka kädessä. He veivät Kenoveevan suureen synkkään metsään. Taivaalla loisti lukemattomat tähdet, kuu oli laskeutumaisillaan, tuuli puhalteli kylmästi ja he tulivat lakealle paikalle, jota ikivanhat puut ympäröivät. 'Tässä', sanoi Kuntsi, se miekkamies, 'seisahdu, Kenoveeva, ja rupea polvillesi.' Kenoveeva laskeutui polvillensa. 'Nyt anna minulle lapsesi, ja sinä, Heintsi', sanoi hän sille toiselle miehelle, 'sido hänen silmänsä.' Vaan Kenoveeva puristi lasta rintaansa vastaan ja katsahtaen ylös taivaaseen hän huusi: 'Oi, Jumala, anna minun kuolla, ainoastaan pelasta lapseni!'—'Elä turhia viivyttelä', sanoi julma mies. 'Minkä kerran täytyy tapahtua, se tapahtuu. Anna tänne.' Vaan Kenoveeva valitti ja rukoili yhä: 'Oi, katsokaa tuonne ylös taivaaseen. Näettehän kuun, katsokaa, se peitäkse pilven taa ikäänkuin ei voisi nähdä sitä tekoa, jonka aiotte tehdä. Kuulkaa, kuinka tuuli nousee, ettekö kuule, miten kauheasti puut heiluvat ja miten kovasti kaikki lehdet värisevät. Koko luonto kauhistuu viattoman murhaa. Voitteko Jumalan silmien edessä tehdä semmoista kauheata tekoa? Muistakaa, että on Jumala, jonka tuomioistuimen edessä teidän kerran täytyy tili tehdä!'—Heintsi, joka oli ollut ääneti, pyyhkäisi veden silmistään ja sanoi: 'Annetaan hänen elää. Jos sinä tahdot verta vuodattaa, niin pistä miekkasi Kolon rintaan, mutta tämä ei ole eläessään tehnyt muuta kuin hyvää. Ajattelehan toki, kuinka paljon hyvää hän sinullekin taudissasi osoitti.'—'Hänen täytyy kuolla', sanoi Kuntsi. 'Jos me annamme hänen elää, täytyy meidän itsemme kuolla eikä se auta häntä kuitenkaan.'—'Voimmehan tehdä näin: annamme hänen tehdä valan, että hän jää ainiaaksi metsään.' Ja kun toveri häntä oikein houkutteli ja hänen sydäntään hellytteli, niin sanoi Kuntsi: 'Olkoon niin.' Ja hän vannotti Kenoveevalle valan, ettei tämä ikinä lähtisi pois erämaasta. Ja sitten kulettivat he Kenoveevan ja hänen lapsensa vielä kauemmaksi erämaahan vuorten ja laaksojen yli kaikkein kauheimpaan seutuun, jossa ei ihmisen jalka vielä ollut käynyt. Siellä Kenoveeva vaipui väsyneenä ja voimatonna tammipuun alle ja miehet jättivät hänet siihen ja menivät tiehensä."

Oli ollut ihan hiljaista, sen kun Anni vain kertoi, koko ajan kynttilään katsoen, tasaisella äänellä, ja koivun oksat raapivat seinää ja uunin pelti välistä vongahteli.

"Milloinka tulee se kesy hirvi?"

"Kohta se tulee."

"Kerro pian!"

"Kenoveeva jäi tunnottomana makaamaan tammen alle. Viimein havahti hän ja käsitti olevansa yksin erämaassa. Kuu oli aikoja sitten laskenut ja pimeys peitti maan. Tuuli vinkui ja humisi metsässä. Etäällä ulvoi susi. Hän jäi lapsi sylissä istumaan puun alle ja odotti päivän nousua. Koko seutu oli viljelemätön, karu ja kauhea katsella. Ei missään muuta kuin kallioita, orjantappuroita ja sammalia. Kenoveeva värisi vilusta ja lapsiparka rupesi surkeasti itkemään. Hän lähti lapsi sylissä kulkemaan lumessa ja sateessa yhä kauemmas korpeen, tietämättä minne. Vielä kerran kapusi hän kallion yli ja näki nyt hirvittävien vuorten välissä laakson, jossa kasvoi puita ja pensaita. Hän kapusi alas ja huomasi taampana tammipuun oksien alla aukon. Tämä johdatti luolaan ja Kenoveeva astui luolaan. Siellä hän oli lapsineen suojassa sateelta ja tuulelta, mutta hänen oli kauheasti nälkä ja lapsi alkoi itkeä. Silloin Kenoveeva laskeutui polvilleen, pani lapsensa viereensä, katsahti ylös taivaaseen, pani kätensä ristiin ja rukoili: 'Oi, sinä rakas taivaallinen Isä, ravitsethan sinä kaarneetkin—'"

"Mitä ne on kaarneet?"

"Ne on raamatunkielessä samat kuin jokapäiväisessä kielessä korpit ... 'ravitsethan kaarneetkin, jotka tuolla lentelevät, sinä voit myöskin minut lapsineni elättää tässä erämaassa, jos tahdot.' Ja katso, silloin pilvet äkkiä hajosivat ja aurinko paistoi lämpimästi luolaan. Jotakin ritisi pensaassa ja samassa seisoi hirvilehmä luolan edessä."

"Aih!" pääsi meiltä kuin yhdestä suusta odotuksen ja jännityksen jälkeen.

"Kenoveeva pelästyi ensin, vaan tuli sitten rohkeammaksi ja silitteli sitä. Hirvilehmä nuoli hänen kättään ja laskeutui maahan hänen eteensä. Susi oli repinyt sen vasikan ja sen utaret juoksivat. Kenoveeva otti poikansa ja antoi sen imeä hirven utaretta ja lehmä oli siitä vain hyvillään, kun liika maitonsa sitä rasitti. Itselleenkin Kenoveeva lypsi hirven maitoa, asetti sitten lapsensa sammalvuoteelle ja laskeutui hänen viereensä ja nukkui.

"Ja uskollinen eläin, joka sen jälkeen ei enää luopunut hänestä, lepäsi jaloissa ja lämmitti niitä."

"Siihenkö se loppui?" haukotteli pikku sisar.

"Ei se vielä loppunut, mutta eiköhän pitäisi jo mennä nukkumaan?"

"Ei vielä, ei, kerro, niinkuin se sitten kävi."

"Sitten kävi niin, että ne elivät siellä monta vuotta ja joivat sen hirven maitoa ja söivät mitä löysivät juuria ja marjoja ja pähkinöitä ja omenoita ja muita hedelmiä, ja Mertsu kasvoi isoksi pojaksi. Mutta sitten, kun niille alkoi tulla vaatteista puute, niin yhtenä päivänä äkkäsi Kenoveeva nuoren metsäkauriin, jonka kettu oli tappanut ja aikoi juuri syödä sen suuhunsa. Hän hätyytti ketun pois ja nylki kauriin ja teki sen nahkasta Mertsulle pienen hihattoman turkin. Ja eräänä toisena päivänä, kun Kenoveeva oli etsimässä hedelmäpuita korkean vuoren rinteellä, tuli hirvittävä susi vuorta ylöspäin kantaen lammasta kidassaan. Se seisahtui ja katsoi vihaisin, kiiluvain silmin Kenoveevaa. Kenoveeva säikähti niin, että alkoi vapista, vaan pian hoksasi hän, mitä oli tehtävä, kaappasi seipään ja karkasi suden päälle ja antoi sille semmoisen kumauksen päähän, että susi jätti lampaan ja heitti pyörryksissään kipperon kapperoisiaan hyvän matkaa kuperkeikkaa vuorelta alas ja pakeni ulvoen. Sen lampaan nahkasta laittoi hän itselleen lämpimän turkin.

"Mutta kreivi Sikri oli jo aikoja sitten palannut sodasta ja saatuaan tietää, että hänen puolisonsa oli syyttömästi mestattu, rupesi hän sitä suremaan niin, että oli tulla mielipuoleksi. Eikä häntä tahdottu saada millään tavalla viihtymään eikä minnekään lähtemään, hän vain istui puolisonsa huoneessa ja murehti häntä. Mutta eräänä päivänä hän kuitenkin lähti metsästä. Hän tapasi hirven jälet ja lähti niitä seuraamaan. Ne veivät luolaan. Hän katsoi sisään ja näki ihmeekseen ihmisen haamun makaavan luolan perällä.—'Jos olet ihminen, niin astu päivän valkeuteen!—Kuka olet ja mitä täällä teet?' kysyi hän sitten, nähtyään naisihmisen tulevan ulos, jolla oli yllään lampaan nahka ja hänen olkapäitensä peittivät pitkät hiukset.—'Sikri', vastasi nainen heikolla äänellä, sillä hän oli sairastunut ja vasta juuri taudistaan sen verran toipunut, että parahiksi pysyi pystyssä.—'Sikri, minä olen puolisoni Kenoveeva, jonka tuomitsit kuolemaan. Mutta Jumala tietää, että minä olen viaton.'—'Oi!' huusi hän. 'Sinä puolisoni eronnut henki, tuletko syyttämään minua surmastasi?'—'Sikri', sanoi Kenoveeva itkien, 'rakas puolisoni, en ole minä mikään henki, olen totisesti sinun Kenoveevasi, vaimosi.' Mutta Sikri vain tuijotti häneen, niinkuin olisi nähnyt aaveen. Viimein, kun vaimonsa yhä puhutteli häntä ja tarttui hänen käteensä, hän tointui kuin raskaasta unesta.—'Niin, totisesti, sinä olet Kenoveeva!' huusi hän ja lankesi polvilleen vaimonsa eteen. Silloin tuli Mertsikin metsästä.

"Hän oli puettuna metsäkauriin nahkaansa ja tarpoi paljain jaloin paksussa lumessa. Kun hän näki kreivin kauniissa ritarivaatteissa ja iso höyhentöyhtö hatussa, säikähti hän ja seisahtui. Nähdessään kyöneleet, jotka runsaina valuivat pitkin hänen äitinsä poskia, hän huusi: 'Kuka tämä on? Tahtooko hän sinut tappaa? Elä itke, äiti! En salli sinulle mitään pahaa tapahtua.'—'Hän on isäsi', sanoi Kenoveeva.

—'Poikani!' huusi Sikri, 'rakas poikani, tule syliini.' Hän suuteli poikaa, otti hänet syliinsä, syleili toisella kädellään Kenoveevaa ja katsahtaen kynelet silmissä taivaaseen sanoi:—'Jumalani, tämä on sanomattoman suuri onni, lohdutus ja autuus murheelliselle sydämelleni, että saan yhtäaika nähdä tässä lapseni ja rakkaan vaimoni, joka on minulle kuin kuolleista herätetty.' Sitten kreivi puhalsi torveen ja hänen ritarinsa ja palvelijansa kiiruhtivat joka taholta paikalle. Hän lähti ratsastamaan linnaan ja tuomaan Kenoveevalle vaatteita ja järjestämään siellä kaikki hänen vastaanottamistaan varten. Linnasta tuotiin vaunut, joihin he istuivat kaikki kolme. Heitä vastaan tuli suuri joukko ihmisiä. Mitä lähemmä linnaansa Kenoveeva tuli, sitä suurempi ihmispaljous seisojien puolen tietä. Kaikki tervehtivät heitä ilohuudoilla. Kun he tulivat mäelle, josta linna näkyi, alkoivat siellä kaikki kellot soida. Kansa näki Kenoveevan pelastuksessa Jumalan erinomaisen suojelun ja vietti hänen tuloaan pyhänä juhlanä.

"Entäs hirvi? Jäikö se metsään?"

"Eihän se jäänyt. Hirvi kulki koko matkan vaunujen rinnalla. Ja Sikri teetti sille sitten oman navetan. Siellä se sai asua öisin, mutta päivisin se sai vapaasti käyskennellä linnan pihalla, tulipa usein pyrkimään portaita myöten linnaankin, pyrkipä aina Kenoveevan huoneeseen asti eikä lähtenyt pois, ennenkuin se vähäksi aikaa päästettiin sisään. Se oli hyvin kesy, söi kädestä. Metsästyskoiratkaan pihalla eivät sitä hätyyttäneet eikä kukaan tehnyt sille mitään pahaa. Lapsilla oli suuri ilo tästä kauniista eläimestä, ne antoivat sille leipää ja silittivät sitä. Äidit sanoivat: 'Hyvä Isä, jos tätä eläintä ei olisi ollut, olisi rakkaan kreivinnan ja nuoren kreivimme täytynyt kuolla erämaassa.'— 'Senpätähden ei pidä yhtään eläintä kiusata', sanoi sen hoitaja. 'Jos ei meillä olisi härkää auran eteen valjastaaksemme eikä lehmää, joka antaisi meille maitoa, kävisi meille yhtä kolkosti kuin kreivittärellemme olisi käynyt erämaassa ilman tätä hirveä'."

"Siihenkö se loppui?"

"Olihan sitä siinäkin taas kerrakseen."

Anni oli totinen, tuijotti kynttilään, niisti sen näpillään ja sanoi opettavasti, niinkuin tapansa oli, että siitä tästä tosikertomuksesta selviää, miten kauheata on, että saattaa olla maailmassa niinkin pahoja ihmisiä, että syyttömät saatetaan sillä tavalla kärsimään. Mutta totuus ja oikeus voittaa ja paha saa palkkansa ja pelastuneille tulee vielä parempi olo kuin on ollut ennen.

Aisakello helähti ulkona ja äiti tuli sisään, pudistellen lumia vaatteistaan.

"Hyvät lapset, vieläkö te valvotte, menkää toki hetipaikalla nukkumaan! Sinun poskesihan palavat, niin että käteen polttaa."

Ne polttivat omaankin käteeni.

"Mitä te olette täällä tehneet?"

"Me on kerrottu satuja."

Minulle se ei ollut satua, vaan totta. Kesy hirtilehmä, semmoinen kesy hirtilehmä!—oli totta. Olisin minäkin tullut toimeen sen maidolla kuinka kauan tahansa. Minäpä olisin vielä onkinut kalojakin suuren Kurkisuon lammista ja virittänyt ansoja jäniksille ja linnuille ja etsinyt kurkien munia. Sillä metsä, johon Kenoveeva oli viety surmattavaksi, oli ihan meidän aidan takana ja erämaa, jossa hän oli elänyt, oli siellä suuren Kurkisuon takana, ja luola, jossa he olivat asuneet, oli siinä vuorella, joka näkyi sieltä soiden takaa. Silloin kun ne olivat siellä, oli siellä omenapuita ja saattaapa olla vielä nytkin, koska metsässä kasvaa makeita herukoitakin, jotka ovat makeampia kuin äidin mustat viinimarjat.

Lapset kannettiin torkkuen vuoteeseen ja nukkuivat, ennenkuin heidät ehdittiin riisuakaan.

Minä valvoin vuoteessani vielä kauan, miettien, olinko nähnyt semmoista ihmistä, joka olisi ollut niinkuin Kenoveeva ensin vanhempainsa kotona ja sitten Sikrin linnassa ja sitten erämaassa ja jolle olisi voinut tapahtua niinkuin hänelle. En löytänyt häntä tuttavistamme, mutta minun oli kuitenkin hyvä olla, että semmoinen ihminen on ollut, niin kaunis ja viisas ja hyvä ja jalomielinen, että rukoi vainoojiensa puolesta ja antoi surmaajilleen edeltäpäin anteeksi niinkuin Kenoveeva Kololle. Minä lupasin itselleni, etten enää koskaan lehmiä niittyyn ajaessani lyö niitä kepillä selkään enkä pistele sikoja pahnaan.

Minä luulen, että minulle siitä alkoi rakentua kuva ihmisestä, jossa en tahtoisi olevan mitään pahaa, mitä minussa ja muissa. Kai olin jo silloin nähnyt semmoistakin, mikä oli, niinkuin olin päätellyt, ettei pitäisi olla. Oli ihmeen hyvä ollakseni sadun pyhimystä ajatellessani. Eikö liene hän minulle ollut yksi edeltäjästäsi, sinä rakas siellä ylhäällä, missäpä lienetkin, sinä, joka rukoilit armoa niille, jotka surmasivat poikasi silmiesi edessä.

Lienee ollut niihin aikoihin, koska sen nyt samalla muistan—kun Konttisetä ensi kerran tuli taloon, tuli jalkaisin ja meni jalkaisin, avopäin ja paljain jaloin. Ei tiedetty, mistä hän tuli ja minne meni, eikä kuka hän oikein oli, lempeäsilmainen, hymyilevä hissuttelija, yrttien keräilijä, voiteiden keittäjä ja elukoiden parantelija. Taisi olla hyvinkin köyhä, koska sai äidiltä lähtiessään evästä konttiinsa ja isältä tupakkaa, ja kiitteli siitä liikutettuna moneen kertaan, ylistellen ystävällisiä ihmisiä ja anteliasta taloa.

Olimme hyvät ystävät, sillä hän vuoleksi minulle kaarnaveneitä ja kävi kanssani ongella, minä onkien, hän enimmäkseen jutellen. Minulla oli häntä aina ikävä, kun hän lähti, niinkuin Taaton tatiä ja Laukkasen Annia,—joka kuoli sinä samana talvena, jona kertoi Kenoveevasta.

Kerran istui hän konttiaan kiinni sitoen aitan rappusilla, köyttäen kenkiään kontin päälle, ja tarttui keppiinsä, joka oli paksu leppäinen roskulakeppi.

"Tässä talossa on hyvä haltija," sanoi hän, "ja se tulee tässä ehkä aina pysymään," sanoi hän, nousten ja katsahtaen ympärilleen.

"Mikä se on hyvä haltija?" minä kysyin.

"Se on se, joka toimittaa talossa kaiken, mikä siinä on kaunista ja hyvää."

"Mikä täällä on kaunista ja hyvää?"

"Vaikkapa sekin, kun kaikki ovat iloisia ja onnellisia ja ystävällisiä, kun kaikki saavat olla terveitä ja pysyvät hyvällä tuulella, kun lapset ovat kilttejä, kun niiden posket punottavat niinkuin sinun ja silmät loistaa, ja kun on kaunis näköala tuonne järvelle ja noin täyteläinen ruispelto, ja on hyvä hevonen niinkuin teillä ja hyvälypsyisiä lehmiä ja aina, milloin vain tulee, on puhtaat huoneet ja siisti pihamaa ja makea saunan löyly matkavaarinkin kylpeä, ja hiekkapohjainen uimaranta, ja näinpähän teillä kerrankin veneen, joka ei vuoda."

Minä aloin jo käsittää ja jatkoin:

"Ja kun äiti antaa nisuleivän ja paljon voita sen päälle ja pyhinä meillä on rusinasoppaa ja lettuja kermahillon kanssa—ja kun minulle tulee hyvä mieli, kun on ollut paha mieli."

"Jospa niinkin, jospa niinkin, näytpä tietävän."

Olin juossut, reputtanut hänen vierellään maantielle saakka.

"Tässä talossa on semmoinen hyvä haltija, eli toisin sanoen henki. Minä sanoisin, että se on pyhä henki, mutta elä sano kenellekään, että olen sitä siksi sanonut. Uskovaiset voisivat pahastua."

"En minä sano."

"Sitä ei vain saa pelottaa talosta pois."

"Millä lailla ei?"

"Monellakin lailla, vaikei aina tiedä tarkoin eikä arvaa olla varuillaan. Mutta sen, että se on pois lähdössä, huomaa siitä, kun kaikki alkaa käydä päinvastoin."

"Ettäkö silloin tulee sairaaksi ja pahalle tuulelle eikä lehmät lypsä...."

"Eikä saa pyhänä rusinasoppaa eikä lettuja", hymyili setä.

"Ja kiukuttelee suotta eikä tottele", säestin minä.... "Voi, jos se lähtee, jos kuka pelottaa sen pois."

"Se usein jää, jos on jokukaan, joka ei ..."

"Minä en...."

"Sitten se pysyy."

"Minkä näköinen se on?"

"Ukon naama ja lapsen ruumis ja ripeys ... ja sen henki on esi-isäin henki."

"Oletko sinä nähnyt sen?"

"En muuta kuin unessa, mutta sen jälet näkee usein ... milloin niinkuin hiiren jälet hangella, tai niinkuin linnun jälet hiekassa tai oravan jälet vitilumella. Vieppäs sille välistä kaikkein parastasi, jota mielesi oikein tekisi ja jota et raatsisi mitenkään antaa pois, vie nuorta maitoa pikku tuokkosessa

riiheen tai rusinasoppaa.

"Minä vien!"

"Ja pistä kauralyhde talveksi aidanseipääseen. Se hyvästyy uhrista ja jää."

"Minne te menette?"

"Menen katselemaan, miten haltijoita muissa taloissa hoidetaan, ja neuvomaan, jos tarvitaan. Tulen taas tännekin tarkastamaan."

"Tulkaa pian taas!"

"Saatanpahan taas tullakin."

Minä päätin, että minä olen tässä talossa se, joka en päästä pois hyvää haltijaa. Eikä se tästä päässytäkään. Mutta olisi kai se minulta päässyt montakin kertaa—ilman sinua.

Alan nähdä hyvän haltijan joka paikassa, kaikessa, mikä minusta on hyvää ja hauskaa ja mieluista ja kaunista. Se juoksee edelläni ongelle rantaan ja metsään marjaan. Se on minulle toveri, minä haastelenkin sen kanssa. Palvelen sitä ja uhrailen sille. En pyydä enää Jumalalta, enkä Jeesukseltakaan. Niistä minulle yhä paljon puhutaan, mutta ne ovat niin kaukana. Minulle on puhuttu myöskin enkeleistä, mutta nekin ovat minusta kaukana. En pääse niitä lähelle, ne leijailevat siellä ylhäällä ja laulavat jossain ylistystä karitsan kunniaksi. Ja joulutonttukin oikeastaan pelotti, niin kauan kuin siihen uskoin. Olihan kyllä hauska, että se tuli, mutta ehkä vielä hauskempi, että se meni ja päästiin jakamaan sen lahjoja.

* * * * *

Maailmani on laajentunut ulospäin ja syventynyt sisäänpäin. Mielikuvitukseni antaa minulle joka päivä jotain, milloin ylhäältä ja ulkoa ja kaukaa, milloin läheltä ja sisästä. Minä teroitan silmäni kuumiksi lähteeseen ja kaivoon ja muurahaispesään ja se on kaikki yhtä ihmeellistä. On ilo näin pyrkiä pois, mutta samalla on, niinkuin leijan lienee turvallista tuntea, että sen nuora on kiinni kotikartanon tikapuussa. Se ei päässyt minulta koskaan irti, ei ollut elämässäni niin ankaraa myrskyä. Mutta kai se kuitenkin olisi katkennut, jollet sinä silloin olisi siihen tarttunut ja vetänyt minua varovasti tänne alas. Teit sen tietämättäsi silloin ja ehkä monta kertaa ennenkin. Kiinnität minut yhä edelleenkin tänne. Enkä nyt ymmärrä suurempaa onnea kuin saada ja voida pysyä ja elää siinä ympäristössä, missä olen syntynyt ja haaveillut ja nähnyt näkyjä, joita hyvä haltija on minulle täällä aina näyttänyt, näyttänyt keskipäivälläkin.

Vähän minä olen maailmaa muualla nähnyt. Pienin pääskynenkin, vähäisin västäräkkikin on nähnyt sitä enemmän. Nehän ovat nähneet sitä paljonkin, outoja maita ja meriä. Mutta tännepäs ne nekin tulevat, sukupolvi toisensa perästä. Ne saavat täältä rähjäisen räystään alta, kivirauniosta, jotain, joka tuo heidät tänne uudelleen ja aina uudelleen. Ei se ole aina emo, joka heidät tuo, se on paikka, joka vetää. Ei ole minulla, niinkuin heillä—sukuni loppuu minuun. Mutta ehkä on muita, jotka tulevat. Tyhjä pesämme ei ehkä sittenkään jää tyhjäksi. Tulipa kuka tuli, ne saavat näistä nekin tietää, kuinka täällä on oltu ja eletty ja iloittu ja voidaan elää ja pitäisi elää ja iloita. Myöskin sitä varten minä tätä kirjoitan enkä vain omiksi iloikseni. En ehkä olisi kirjoittanut mitään, jos kaikki aina olisi käynyt hyvin eikä tätä viimeistä tullut. Olemme ehkä juuri täten saavuttaneet elämämme tarkoituksen, sinä ja minä.

Olisihan vielä paljonkin näitä kukkia keväiseltä niityltä. Mutta eihän niitä kuormittain eikä sylen täydeltä. Muistojenkin kukat ovat pantavat valikoiden kimppuun ja sitaistavat silkillä. Jos ne kaikki poimisin, olisi niitä aina yhtä paljon jälellä. Kasvaisi muistellessa aina uusi poimitun sijalle niinkuin sadun lumotussa puutarhassa. Niitä keräten en pääsisi sinua sen lähemmä. Haluan sinne, missä sinä olet kaikin mukana.

* * * * *

Minulla ei koskaan ole ollut muuta ystävää kuin erämaa ja sinä. Ennenkuin elin sinun lumoissasi, elin erämaan lumoissa. Rakastin ensin sitä ja sitten sinua ja sitten kumpaakin yhdessä ja vuoroon. Eikä kumpikaan kadehtinut toistaan eikä tunkenut toista tieltään. Te minua tenhositte molemmat, rannattomat, pohjattomat, hämyiset ja häipyvät ja samalla läheiset ja tutut ja omat, sinä ennen kaikkea sieluinesi ja sydäminesi, —joihin halusin eksyäkin ja joista en omin neuvoin pyrkinyt pois enkä edes halunnut selvyyteen, siihen, mikä minussa oli omaa. Ikävänä teihin takaisin oli sietämätön, jos minun joskus täytyi elää teistä erossa.

Olin kierrellyt Kurkisuon ja sen takalistot ja tavannut siellä kurjet ja sen muut ihmeet. Olin mättäällä maaten vaivaiskoivupensaaseen suojassa tähystellyt niitä ja katsellut niitä silmästä silmään, kunnes ne tunsivat minut ja minä heidät, eivätkä peljänneet, vaan koikkivat ja kirkuivat ympärilläni vähän matkaa minusta. Eivätkä ne nekään, enemmän kuin ne pikkulinnut ennen, olleet minulle, mitä muille, vaan niinkuin henkiä ja haltijoita ja semmoisia. Olin viritelty ansoja ja tuonut kannannaiset kuormat teiriä, pyitä ja metsäkanoja. Mutta ei minua viehättänyt niin paljon saalis kuin hurma saada hiiviskellä siellä ja kuukkia ja tuntea onnen tunnetta nautinnosta olla ja elää siellä yksin ja sulautua siihen ja joutua sen lumoihin.... Ja niinhän minä oikeastaan olen kaikkea muutakin elänyt ja tehnyt, aatteissa, tunteissa ja tunnelmissa, henkisiä harrastaessani, muokatessani maata, kyntäessäni ja kylväessäni. Ja silloin minun täytyi, erämaan rakkauteni ollessa tulisimmillaan, siitä erota. Mutta jos en olisi siitä eronnut, en olisi yhtynyt sinuun....

On kirkas syyspäivä kaupungissa. Istun kylmällä, keltaiseksi maalatulla koulun penkillä, edessä ruma, musta taulu ja jankkaava, ikävä opettaja. Ikkunasta näkyy suuri tyhjä kauppatori, mutta sen takana kohoo matalain puutalojen yli havumetsäisiä mäkiä, seassa keltaisen heleitä koivuja. Siellä, niiden takana, kymmenien peninkulmien päässä, mutta kuitenkin siellä päin, on koti ja kodin takana Kurkisuon ja sen takaiset kellastuvat vaarat. Kaikki ne näen samalla kertaa. Siellä ollen minä samalla näen ja kuulen kaiken, mitä luokalla tapahtuu, seurataessani kuitenkin opetusta. Vaan vastaelllessanikin minä kuulen kuhertelevat teeret, jotka arkoina pakenevat lähestyessä, näen pienen punaisen Anti-koirani vilahtavan puiden välissä häntä kippurassa. Kuuluu kohina kuin puu kaatuisi, kotkotusta ja kiihkeää, kimakkaa haukuntaa, metsopoikue on puussa, ahon laidassa—ja minä olen täällä. Minulla on ikävä ja kaipaus, niin että rintaa raastaa, olen ensi kerran elämässä oikein todella onneton, sielussani sairas sydänjuuria myöten. Olen kuin vankina vieraassa vihollismaassa. On kuin elämäni täällä tulisi menemään hukkaan, niinkuin olisin iäti kadotettu. En ole osannut tutustua täällä kehenkään, ainoa oikea ystäväni, Anti, istuu siellä kotona rappusilla ja odottaa minua, ja kun minua ei kuulu, lähtee vihdoin yksin metsiin, vastahakoisesti, vain aikansa kuluksi, hyvin tietäen, ettei hän sieltä yksin mitään saa.

Minäkin menen suotta aikojani metsälle ilman pyssyä, joka iltapäivä, jokainoona sunnuntai ja lupapäivä, kaupungin ulkopuolelle, jossa käyskentelen, ja saanhan edes nähdä harakan, kuulla variksen, ja jos orava kurahtaa puuhun ja saan katsoa sen pieniin, ruskeihin silmiin ja sitä haastatella ja sille kirskautella niinkuin se minulle, niin on pitkäksi aikaa helpompi ollakseni. Se oleskelee samoilla seuduilla ja löydän sen sieltä toistekin—kunnes sitten en enää löydä.

Lumen tultua hiihtelen yksin enkä mene toisten poikien kanssa mäkeen. Löydän jäniksen jälet, etsin niitä myöten sen makuuksen, joka on jäänyt kovaksi, se pääsee monta kertaa menemään, mutta laskee viimein niin lähelle, että näen mustat korvain kätet ja ruskeat silmät. En aja sitä ylös, hiivin ohi, jätän sen siihen ja käyn toistekin katsomassa, kunnes sekin sitten kerran on poissa kaikkine jälkineen.

Hankiaisten aika—on juuri se aika, jolloin mentiin isän kanssa kokemaan haukirysiä Kurkilammen puron niskaan—enkö saa olla siellä. Sainhan sitten—muistatko, minä ja Lauri, minä isänä, Lauri minuna—mutta sitä muistelen sitten, kun tulen siihen aikaan. Mutta nyt minä ... kaupungin lähellä on lampi, ja kaupunkilaisten rysiä rannan poreessa ... nyt minä aamulla varhain ennen kouluun menoa menen sinne ja saan nähdä vaajan tutisevan ja joskus itsekin nostaa ja tyhjentää jonkun rysän.

* * * * *

Aurinkoiset, keväiset aamut kun istun ja luen avonaisen ikkunan ääressä, kun kiurut laulaa ja käet kukkuu ympäristössä ja soitto vallitsee koko kaupungin, joka ei vielä ole herännyt päivälliseen pikku kolinaansa—on lauantai ja huomenna on sunnuntai. Ja sunnuntaina minä makaan aholla, lämpimän kiven kupeessa, edessäni lintuverkko, jonka voin vetäistä nuoralla kiinni ja verkon keskellä lintuhäkki, jossa on hemppu, joka laulaa luokseen toisen hempun, vaikka on häkissä, ja toinen tulee rakastettunsa luo, vaikka vankilaan. Mutta kun olen vienyt ne kotiin ja ruokkinut niitä päivän pari ja ne lakkaavat laulamasta, päästän ne ensin toisen ja sitten toisen ulos ikkunasta, kourastani, jossa ne värähtelee, ja lentävät peltojen yli toinen toisen jälkeen.

Sitten kohtasin *hänet* siellä, taas yhden edeltäjästäsi. Hän tuli minua vastaan kuin ilmestyksenä minulle tuntemattomasta, semmoisesta, jota en ollut koskaan ennen nähnyt—hieno tyttö, jonka rikkaalla, ylhäisellä isällä oli kaupungin komein talo sen laidassa, eristetty ja ylhäinen, minne hän useimmittain ajoi, joskus vain käveli, soittosalikka kädessä. Tiesin, milloin hän tulee ja menee, hiivin häntä kohtaamaan kuin metsälintua ja sain hänet nähdä, mutta en koskaan tavata, en edes katsettaan. En tiennyt hänestä paljoakaan enemmän kuin tiesin punaisestakaan tytöstä, enkä mihin hän sitten joutui. Hänellä on kirkkopaikkansa heidän omassa penkissään ylhäällä kuorissa, minä asetun oven

suuhun nähdäkseni hänen kulkevan ohi, ihan ohitseni, jotta hänen hihansa hipaisisi minun hihaani ja ehtiäkseni heti hänen jälessään näkemään, kun hän nousee rekeen, huulilla aina samanlainen hieno hymy.

Tiedän, mikä ikkuna on hänen huoneensa ikkuna ja käyn joka ilta sanomassa sille hyvää yötä. Menen sen alle kuutamoiltoina, kuulemaan, kun hän soittaa. Käyn siellä viimeisen kerran varhaisena talviaamuna, rientäen toisten pukeutuessa, ennenkuin on astuttava rekeen lähteäkseni joululomalle. Ikkuna on pimeä, ja uudin alhaalla; edellisenä iltana se oli ollut valaistu, kaikki ikkunat, myöhään yöhön, hänellä oli tanssiaiset. Nyt tuulee raskaasti, etelästä suurilta seliltä. Minulle on kaikki yhtä synkkää, pimeää ja toivotonta. Tiedän, ettei hän koskaan saa edes tietää minun olevan olemassa, mutta sittenkin minä siinä pysyn, jossain haaveessa, jossain tulevaisuudessa toteutuvassa ihmeessä—*jos* hän sittenkin saisi tietää. Ei muuta kuin saisi tietää. Mutta vaikei saisikaan, niin minä säilytän tämän tunteeni omanani. Se on minulle kallisarvoinen aarre, josta kenelläkään ei ole tietoa, oma kasvattini, häkkilintu, jota pidin kädessäni ja jonka päästin, kun se pyrki, sentähden, että pyrki eikä tahtonut olla minun enkä saanut sitä pitää. Päätän pysyä sille iäti uskollisena, sillä minä en koskaan voi löytää ketään toista semmoista kuin hän. Tietysti en! Nythän sille jo voisin hymyillä, mutta en tahdo, sillä nythän tiedän, että se oli siinä muodossa uskollisuutta vain omalle itselleni, tunteelleni, alkavalle, samalle, joka sitten pysyi ja pysyy yhä. Ihanteelle, semmoisena kuin se silloin ensi kerran ilmestyi. Se hetki on minulle nyt vain hauska, miellyttävä muisto. Silloin se oli katkera kuin ikuinen ero. Tuuli huoahтели raskaasti ja kosteasti pimeältä ulpalta. Tornikello löi viittä. Koko kaupunki oli pimeä, vain joku työmiehen ikkuna jo valaistu.—"Minne se nyt juoksi? Siinähan se tulee. Missä sinä?"—Hevonen odotti jo valmiina valjaissa. Seurasi pitkä matka nytkyttelevän, ritisevän reslan pohjassa. Pitkä aamupuhde, lyhyt auringoton harmaa päivä ja taas pitkä puhde ja pitkä yö, pitkä matka pois,—valittava, nyyhkyttävä tiuku vanhan takkuisen hevosen kaulassa, umpikeli,—*pois*, vaikka kotiin, sillä ei sielläkään nyt tuntunut olevan mitään lohdutusta eikä viihdytystä eikä korvausta. Vasta sitten, kun Anti ilosta ulvoen karkaa vastaan kotijärven jäällä, josta se on kuullut tutun tiuvun ja hyppää rekeen ja nuolee nenän, huulet ja posket,—ja minä sitten hänen kanssaan kaiket päivät hiihtelen Kurkisuon lumiset ulapat ja saaret ja takalistot, vasta sitten minä pääsen hänestä rauhaan.

En kuitenkaan kaipauksestani häneen. Hän oli poissa, kun tulin takaisin. Minulta unohtuivat hänen piirteensä, jäi vain muisto vartalosta ja käynnistä ja palmikosta. Jäi muutakin, jäi kaiho johonkin, jota ei saa eikä usko koskaan saavansa, mutta jota kuitenkin ihmeenä odottaa. Enkä tiedä mitään sen kauniimpaa ja suloisempaa kuin sellainen kaiho, silloin kun se ei kalva, ensimmäinen tietoinen onnenkaipuu, selvä ja määrätty, vaikka hämärä, kirkas, vaikka utuinen, hyvin kaukaisen onnenmaan ikävä, saavuttamattoman, mutta kuitenkin saavutettavan kaipuu, vaikei sillä hetkellä tiedä, milloin ja miten. Ja sama se, vaikei mitenkään eikä milloinkaan. On vain ilo kaivata ja nautinto kuvitella.

Vaistosin sentään jo silloinkin tulevan, tietämättömän onnen yhden ehdon: että on vaaroja, joita on vältettävä, epäpuhdasta, josta on peseydyttävä, rietasta ja rumaa, jota on paettava, rikkaruohoa, jota on kitkettävä joka ilta ja aamu, jotta sielu pysyisi hoidettuna kuin äidin taimilava, josta hän poimii pienimmänkin ohdakkeen ja vesiheinän enteen—ja minä päätin ja minä koetin ja minä voitin. Se oli uutta voittamista joka päivä, kilpasillaoloa, aina edistyvää ennätystä, mikä antoi varmuutta ja uskallusta ja myöskin ylpeyttä.

Ja silloin minä myös pääsin kosketuksiin sen kanssa, mikä on kaunista, suurta, jaloa ja ylevää. Sinä kai nyt taas tulit *siinä* muodossa minua vastaan, kiersit taas sitä tietäsi eteeni, hiiviskellen hyvänä haltijana ympärilläni. Minne minä liikuinkaan, haparoiden, ojennellen sokkoisia sormiani, aina tulin kehään, jossa kohtasin sen, minkä sitten saavutin. Vaikka vielä väistyitkin, niinkuin haamu, niinkuin metsänneito, jota kuvittelin kuulevani, jonka vilahtavan viidakossa, vaikken koskaan saanutkaan nähdä, et milloinkaan kaikonnut minusta ulkopuolelle sen kehän, jossa oli liikuntapiirini.

Jos osaisin, runoileisin tähän ylistysrunon runoudesta, siitä suuresta ja jalosta, joka selvittää omat hämäärät aavistelut, tulkitsee, mitä ei ymmärrä, ottaa hoitoonsa sydämen hauraat, hapuilevat aaluvat, asettaa ne aurinkoon ja antaa niille siinä sijan, suuntaa vaistoilevan varren kasvamaan sinne päin, minne sen on kasvettava ja kostuttelee sen arkoja juuria. Harmaakattoisen, rakoseinäisen, nokuunisen, ikävän koulupoikakammion seinät hohtavat ja kuultavat läpi, se on kuin lasinen maja keskellä lumottua puutarhaa, missä eletään kaikki elämänilot, tapahtuu ja toteutuu kaiken maailman kaunis minun silmiäni edessä ja minä elän mukana, niinkuin kaikki olisi minun. Elän ihmetellen ja iloiten ominani toisten ilot ja onnet, joskus myös heidän surunsa surren, mutta ainoastaan sen verran, etten sorru.

Mistä lienen saanut luettavakseni ne kirjat—en muista—jotka lukitsivat ja iäksi liittivät minut sinuun ja siihen, jota minulla ei vielä ollut, mutta jonka täytyi tulla, ja ellei tullut *se*, olkoon mikään tulematta, elän elämäni erakkona itsessäni, elän sen kuvitellen, että minulla se on, vaikei olisikaan—tunteitten ihanne.

Enkä elä ainoastaan tässä tunteiden onnessa, saan jo silloin ja rinnan sen kanssa aavistusta siitä onnen hurmasta, jonka antaa aate, kun herää halu ajatella ylevästi, pakko toteuttaa, mitä pitää oikeana ja totena, niinkuin se ja se sankari, ritari, marttyyri—taistella, kaatua ja kuolla. Minä sanelen: "enempi kuin elo moinen kuolo."

Haen ystävää innostuakseni näistä yhdessä, en löydä ketään, joka hehkuisi niinkuin minä. Katsovat minua kummanaan, pitävät minua joskus hauskuutenaan ja huvinaan, useimmiten pilkkanaan, olen heille haaveilija —niinkuin kai olinkin—mikä oli heistä sama kuin houhottaja, niinkuin kai myöskin olin.... Arkiuudin omiini. En tavannut vastakaikua mistään muusta kuin itsestäni, ainoastaan metsäni minulle vastasi, tämän oman maailmani ranta, *tämä* erämaani, täynnä omia ihmeitäni. Siinä elin aina siihen asti, kuin se sittemmin oli myöskin sinun. Sillä elimmehän uudelleen nekin ajat yhdessä, sinä tahdoit sen, sanoit tahtovasi päästä toverikseni siinäkin ajassani, tutustuaksesi silloiseenkin sieluuni—muistatko ne talvi-illat, kun luimme yhdessä kaikki ne kirjat, nyt kultakirjaisiin kansiin sidottuina—tuossahan ne ovat vieläkin!

Oli torin varrella talo, rikkaan kauppaneuvoksen, ikkunat niin alhaalla, että voi nähdä kadulta sisään. Iltaisin paloi siellä aina lamppu pöydällä sohvan edessä. Sen yläpuolella seinällä oli tauluja: metsoja soitimella, teiriä metsäpolulla, tyyni lahdelta, jossa kellui vesilintuja, keskimäisenä seinällä suuri kotka, joka nosti ilmaan valkoista jänistä kaatuneen hongan alta.

Joulun alla on siellä kerran taidenäyttely, kaikki mitä kaupungista on saatu kokoon, häveliäiden köyhien hyväksi.

Mies kantaa neuvoksen portista yhtä ojakäsin päänsä päällä näyttelyyn, minä juoksen hänen jälessään, kurkistan alle, seuraan kouluun saakka, hän asettaa sen hetkeksi käytävään ja minä saan katsella sitä siinä, kunnes hän lähtee noutamaan toista ja minä seuraan mukana ja odotan portilla, reputan taas miehen jälessä ja saan taas nähdä, seuraten kuin nälkäinen leipäpalaa. Sillä tavalla minä saan nähdä kaikki taulut, jotka mies kantaa siitä talosta ja muista. Lopulta ne ovat kaikki rivissä, koulun käytävässä. On lupapäivä, siihen keräytyy muitakin poikia, mutta tulee myös joku herra ja ajaa meidät pois. Vaan minä olen nähnyt tarpeeksi sillä kertaa.

Olen saanut silmätä uusin silmin entiseen maailmaani, erämaahani ja sen elämään. Minulle alkaa kaikki elää tauluina, sekä se, mitä senjälkeen näen, että varsinkin se, mitä olen ennen nähnyt—kurjet, kun ne ojentelevat kaukojaan, koikkivat ja lentävät—koirani, kun se istuu pihamaalla minua odotellen—jänis makuullaan näreen juuressa. Minulle tulee palava jano nähdä tauluja yhä enemmän. En saa niitä nähdäkseni muualta kuin kauppaneuvoksen ikkunasta, johon ne ilmaantuvat taas, kun näyttely muutaman päivän jälkeen suljetaan. Sinne en päässyt, sillä minulla ei ollut sitä markkaa, minkä pääsylippu maksoi.

Sain sen sijaan käsiini kuvakirjoja, sen verran kuin niitä sain. Mutta yksi niistä avasi minulle koko Suomen. Sieltä löysin meidän oman kirkon ja pappilan ja Koiraniemen, virran ja vesilintuja siinä kaislikon reunassa, ja pappilan laiturin, puuttui vain punainen tyttö sen päästä, mutta sen minä sijoitin siihen itse.

Löydän vielä jostain kuvitetusta sadusta neidon kuvan, jonka alle on kirjoitettu 'totuuden jumalatar'. Sen otsarivasta loistaa tähti ja sen kasvot säteilevät oikeutta ja ankaruutta ja ylevyyttä.

Oli keväinen päivä, jäät olivat juuri lähteneet ja kesälaiivat tulleet. Puut tekivät lehteä koulun pihalla, aurinko lämmitti seinää ja kivijalkaa. Etelästä huokui leuto tuuli. Seisoin siinä ja odotin muutamien muiden poikain kanssa laulajatarta, jonka tiesimme tulevan välitunnilla harjoittamaan juhlasalissa, laulaakseen siellä illalla. Pyrähtää portista sinivalkoinen neitonen, silkkiä kahisten, helmat hulmuten tuulessa. Hän astuu valkoisin silkkikengin joustavasti kuin lintu kahisevassa vasta ajetussa hiekassa, kädessä päivävarjo, keltainen päältä ja punainen alta. Se rasahtaa suppuun. Hän huomaa meidät, hymähtää, nyökäyttää meille päätään ja ponnahtaa juoksuaskelin rappuja ylös.

Juhlasalin ikkunat ovat auki, kaikki. Hänen askeleensa kaikuvat ulos, nyt hän on salissa meidän kohdallamme. Hän laulahtelee siellä kulkiessaan, vaikenee, helähyttää pitkän sävelen soittokoneesta, juoksutellen kimakimmasta karkeimpaan. Sitten hän laulahtaa ääntään koettaen, keskeyttää, alkaa uudestaan, visertää, visertää. Vahtimestari sulkee ikkunat ja sitten kaikki kuuluu heikommin.

Kun hän palaa, olemme yhä siinä. Hän kysyy hymyillen, mitä varten me seisomme siinä. Minua rohkeampi poika sanoo:—"Me kuunneltiin teitä."—"Onko teillä lippuja?"—"Ei ole."—"Tässä on".—Hän pistää sormenpänsä pieneen samettisalkkuun ja ottaa sieltä tukon lippuja, jotka antaa meille. Tuuli on

paiskannut portin kiinni, me hyökkäämme sinne ja repäisemme auki molemmat puoliskot. Hän nauraa heleästi ja valkoiset hampaat välkkää.

Minä pääsen laulajaisiin! Minä olen saanut häneltä *itseltään* lipun! Minun täytyy kiilloittaa kenkäni, joita ei koskaan ennen ole kiilloitettu, lainata kaulus ja kravatti toverilta, jolla niitä on monta, käydä leikkauttamassa tukkani.

Löydän seisomapaikan salissa uunin kulmassa, sillä lippuni on seisomapaikka. Kateederi on siirretty nurkkaan. Koulun kello seisoo, sen molemmat luodit on pantu ikkunalle, lyömäluoti ja käymäluoti, *koulun* vanhan kellon, joka on yhtä arvokas ja yhdenarvoinen kuin rehtori, ja joka ei kenestäkään välitä eikä ketään kunnioita, ei keneenkään mukaudu, vaan kaikki siihen, joka saa käydä rukoustenkin aikana ja lyödä rehtorinkin puhuessa, sen on täytynyt vaieta, sen heilurin pysähtyä, se tyttö on sen niin määrännyt, häntä ei saa häiritä.... Se laulahtaa lyhyen säveleen seinän takana rehtorin huoneessa, sen ääni hulmahtaa oven täydeltä sisään, kun rehtori avaa oven ja kumartele siinä taakseen huoneeseen ja tulee punastuen, vanha rehtori punastuen, saliin, jossa kaupungin hienosto ja koko opettajisto ja niiden rouvat istuvat koulun penkeillä, meidän penkeillämme, kuin koulupojat, harras, kunnioittava ilme kasvoillaan.

Lintunen liittää sisään ja astahtaa korokkeelleen, valkopukuinen, keltapalmikoinen, kädessä kimppu punaisia ruusuja, jotka hän asettaa soittokoneen kannelle. Hän tervehtii kaikkia, yli salin, katse kuin valoviuhka koskettaen kaikkia, minuakin.

Hän on hymyillyt—sitten hän yhtäkkiä on käynyt totiseksi, melkein surulliseksi—sitten hän riemahtaa—sitten hän laulaa iloisen laulun, toisen vallattoman, veitikkamaisen,—sitten taas kaihoisan kansanlaulun— olen heti hänen vallassaan, hän nostaa, laskee, heittelee, viehättelee mihin tahtoo—minä olen kuin lehti virran vietävänä, tahdoton tyynessä virissä, samoin kuohujen pyörteessä, samoin kiven huopeessa kieriessäni, nauttien siitä, riemuiten, meninpä mihin menin, odottaen yhä uutta, huieten pyörtymyksestä hänen vallassaan, voimatta, tahtomatta vastustaa— menettäen tajuntani kaikesta muusta.

Hän laulaa erikoisesti minulle, yksinomaan minulle—on tullut enkeli taivaasta ottamaan minua sinne. Olen kuin irtautunut jostain, luonut yltäni jotain, vapautunut aineesta ja maasta, minulla on uudet, kiiltävät vaatteet. Löydän itsestäni uusia tunteita, sanomattoman riutuvan onnen, itkun ja hurman—ei vain kaivattuna, vaan toteutuneena. En saa koskettaa häntä, en tarttua häntä käteen—voi autuutta, jos saisin!... Minusta täytyy tulla jotain muuta, jotain parempaa, jotain suurta ... mitä, en tiedä, ainoastaan tunnen.

Että jotain niin ihanaa on!... Että niin voi laulaa ja olla! Että on sellainen ihminen! Tässä karussa koulusalissa, näiden kolkkojen vankilaseiniä sisällä!

Hänet saatettiin kotiinsa kauppaneuvoksen taloon ... ylioppilaat laulavat hänelle yöllä, hän tulee ikkunaan, josta olen katsellut tauluja, kiittää, seisoo, niin kauan kuin laulavat, kiittää taas ja katoo. Vaeltelen koko kesäisen yön puistossa ja rannoilla, odottaen aamua, jolloin hän lähtee. Hän seisoo laivan kannella, syli kukkia täynnä, hän taittaa niitä ja heittää laivan loitotessa sulavalla liikkeellä niitä alas jäähyväisiä huiskuttavalle saattoväelle. Saan yhden lennosta kiinni—ei mikään satu ole ollut minulle niin kaunis.

Hän oli viimeinen edeltäjäsi. Hän meni sinne, mistä sinä tulit. Ei ole enää pitkältikään siihen, kun tulit.

Aarretulet jo palavat kätköjensä yllä.

Olen muistellut näitä pyhäisin. Arkena minulla ei ole aikaa, sillä minulla on tässä talossa kaksin verroin työtä nyt, kun lähdit, ja minä tahdon hoitaa sitä niinkuin sinunkin aikanasi, ja yhtä hyvin yksin kuin me ennen kaksin. Olen yhä ainaisen valvontasi alla, ja ehkä minä juuri siksi näissä toimissani niin viihdyn. Mutta pyhänä minä puhelen kanssasi. Pyhäthän olivat aina ennenkin näille pyhitetyt.

Katselin, mitä tähän saakka olen saanut poimituksi näitä muistojeni kukkia. En ole saanut sieltä esiin muuta kuin kukkia, eikä siellä liene muuta ollutkaan. Vai muistanko vain ne, kukat keväiseltä niityltä. Tahtoisin sanoa "pyhäiseltä". Sillä kukkaniitty pyhänä poimittaessa ei ole sama niitty kuin arkena. Oli aivan toinen helotus heinikossa, kun lapsena juoksin sinne pyhäaamuna, pyhävaatteet yllä, pestyt ja valkoiset, ja itsekin pesty ja puhdas. Ruiskukka sinertää sunnuntaina toisin kuin maanantaina. Mikä sen tehnee? Oma juhلاميelikö? *Juhlamieli* sen tehnee— sillä samoin oli juhlapäivänä minä tahansa, olipa nimi- tai syntymäpäivä, häät, ristiäiset tai—hautajaiset. Kun pikkuisisar oli kuollut ja pantu valkoiseen kirstuunsa,—hän, joka syntyi silloin, kun käki tuli pihaan,— ja äiti sanoi: noutakaa lapset, kieloja!—niin

me pyörähdimme niitä noutamaan, kilvan, hypellen ja viserrellen, ja poimimme ne ja panimme sen pieniin, kalpeihin kätösiin, jotka lepäsivät ristissä rinnan päällä valkoisella kuolinliinalla—enkä ymmärtänyt, miksi vanhemmat ihmiset itkivät. Silloin oli kesä ja aurinko paistoi—on muuten merkillistä, etten näiltä ajoilta muista ainoatakaan kesäistä sunnuntaita, ettei olisi ollut tyventä ja kirkasta ja herttaista, tai jos tuuli, niin aina etelästä. Niinkuin nytkin: hellä tuuli liikuttelee uutimia, ikkunasta näkyy kirkko ja avatut tapulin luukut, äsken siellä soitettiin yhteen ja nyt kai siellä on saarnan aika, koska kellot riippuvat liikkumattomina.

Kuinka monet miespolvet lienevätkään tuon tästä näin nähneet, ja kuinka monet tullevat näkemään! Tämä sama ikkuna etelään, sama tuuli, sama sunnuntaimieli—enkä saa tähän iäksi jäädä. Jos voisi nukahtaa pöytänsä ääreen ja parta kasvaisi kuin Barbarossalla—olisin valmis lähtemään vasta sitten, kuin saapuisi noutajatar nostamaan siitä unesta toiseen, ikuiseen, jonka ei sanota olevan unta, vaan iankaikkista valvomista ilman uupumusta ja levon tarvetta.

* * * * *

Tähän saakka minulla siis ei ollut arkea elämässäni.

Mutta nyt leviää ympärilleni arki, niinkuin harmaa, yli koko taivaan rannan ulottuva pilvi, niinkuin hiljalleen kumoutuvan kattilan reuna. Ei kylläkään kokonaan läpikuultamaton, mutta kuitenkin päivän peittävä, auringon ottava, harmenemistaan harmeneva ja harmentava. Ei linnut laula, ei haltijat hiivi. Se laskeutuu alas, sakenee heraiseksi usvaksi, ei niin sakeaksi, ettei lähimpiä näkisi, mutta näköpiiri ei ulotu edemmä kuin portinpieleeseen. Ei kuulukaan mitään. Suhahtaa joskus kuin siipi—missä? Tulee joku lintu näkyviinkin ja menee—mutta minne? Ei istu puuhun, ei laskeu järvelle, ei katoa kaukaisuuteen, vaan niinkuin nuoli ammuttuna huopateltan seinästä sisään ja seinästä ulos, reikää jättämättä. Harrin kuin kala veden pohjassa, ympärillä sen ontto, ahdas, aina yhtä pieni näköpiiri.

Aivan päinvastoin kuin se lapsuuteni sumuharso, joka liikehti auringon alla, repeili, aukeili ja näytteli aukeamiensa läpi niemiä ja saaria ja rantoja ja ulapoita. Tästä ei osaa mihinkään ulos, tässä ei tee mieli edes haparoida niinkuin pimeässä. Ja kuitenkin pitäisi olla matkalle lähdön aika, ja olisi noustava siivilleen löytääkseen elämänsä ja onnensa ja niiden tarkoitusten tien pään.

Tämä on sitä aikaa—ensimmäisen ja ainoan ylioppilasvuoden—jolloin olin eksyksissä sinusta, en missään kosketuksissa kanssasi, jolloin olin kadottanut kaipuunkin sinuun ja kaikkeen, mikä oli yhteydessä kanssasi. Johdot entisyyteen, erämaahankin, kaikkein rakkaimpaani ja tutuimpaani, ainoaan ystävään, olivat katkenneet. Sieltä ei kuulu minulle mitään. Minut oli määrätty siirtymään muuanne, tehtäväni ja tulevaisuuteni ovat muka toisaalla, lukutiellä, jollain semmoisella—mutta ei sinnekään ollut sielun johtolankoja. Sisääni ei tunge mitään ulkoapäin herasumuisen ympyrän ahtaasta piiristä.

En saa sieltä mitään, missä tuntisin tarpeen uudelleen elää, voidakseni edelleen elää. Se oli tyhjyyden ja onton kumahtelun aikaa elämässäni, sillä siinä ei ollut mitään siitä, mikä siinä sitten on ollut tarkoitusta, mikä siinä on ollut sinua.

Siinä oli sinua vain sikäli, mikäli tunsin sinua menettäväni, enkä läheskään aina tuntenut edes sitäkään. Olin uskonon kaikelle, mille olin, äsken ylös aatteiden ja ihanteiden aurinkoon kimmotessani, lupautunut olemaan uskollinen. Tein melkein aina sitä, mistä tiesin, ettei olisi pitänyt. Menetin uskot, haaveet, heitin pois aatteet, niinkuin vanhat vaatteet. Menetin mielestäni oikeuden häneen, johon olin vaistonnut tulevani yhtymään, joka kerta kuin tein jotain, jota ei olisi pitänyt. Mutta en siitä välittänyt. En välittänyt edes katua. Tapasin silloin tällöin paremman itseni, pidin sitä hetkisen uteliaana kourassani, mutta kun se pieni lintu sykki ja alkoi lämmittää, kouristin sen kuoliaaksi, päästämättä sitä lentoon. Se ei saanut tulla takaisin toiste minua muistuttamaan ja häiritsemään. Hymähtelin parhaita muistojani, kun ne sittenkin joskus tulivat yllättäen. Nauroin itselleni ja muille lapsellisia tunteitani, kaihoisia kuutamohaaveiluja, ihastumisia ja puhtauden ihanteita. Huumaavin haaveeni oli ollut olla puhdas sille, joka oli tuleva. Mutta mikä oikeus kenelläkään on minuun? Mitä velvollisuutta minulla on käydä tilille? Jos hän joskus kysyy, sen häneltä salaan. Saatoin silmää räpäyttämättä, kun minulle sopi ja etuni vaati, valehdella mitä hyvänsä, kenelle hyvänsä. Ei ole mitään sitovaa eikä velvoittavaa yli sen, mihin ei itse tahdo itseänsä velvoittaa. Sen verran olit vielä herrani ja mestarini, että näin ajatellen ja tehden tunsin sinut kieltäväni.

Olisin voinut pettää, jollei olisi ollut pelkoa ilmitulemisesta. Täytyyhän maailmassa menestyä, mutta ei maailmassa menesty, ellei itse pidä itsestään huolta. Itsekkäisyys ja itsensä säilyttämisvaisto on annettu avuksi ja aseeksi. Asuintoverini, vanha ylioppilas sanoi: "Viettele tuo tyttö, hullu olet, jollet sitä tee—tekee sen kuitenkin toinen"—kai olisin senkin tehnyt, jos olisi ollut tilaisuutta—tein sen ajatuksissani. Tapaan itsessäni itsekkyyden, omahyväisyyden ja sydämettömyyden kuiluja, joihin katselen pyörtymättä, häpeämättä, punastumattakaan—sillä semmoisiahan ovat muutkin.

Se aika minua nyt tympäisee—alkoi muuten tympäistä jo piankin, ja siksi kai sitä myös niin pian

pakenin. Riennän sen yli kuin vetelän suon, joka on rämittävä, päästäkseen toiselle rannalle.

Mistä se tuli tämä? Siitä kai, että olin heikko ja henkisesti turvaton. Kuljin siinä sumussa, ilman johtotähteä, ilman toverillista tukea mistään —ei mitään henkiheimolaisuutta kenenkään kanssa siihen, jota sielu ja sydän tarvitsee. Kaikki oli suunnattu ulkokohtaiseen. Elettiin isänmaallisuuden, suomalaisuuden humussa, puoluekiihkossa, joka repäisi ja innostutti—mutta se oli taistelua, kansalaissotaa, veljesvihaa, sotatilaa—se oli kuin leirielämää, jossa ei ole aikaa sisäisen elämän arvoille. Juhlapuheinnostusta, kvartettilaulutunnelmaa, joukkohuumausta, ei mitään yksilöllistä ylentymistä. En saanut itseäni varten kiinni mistään erikoisesta, se oli kaikki ylimalkaista ulkonaista touhua. Ja kaikkein korkealentoisimmatkin juhlat päättyivät juominkeihin ja juomingit laitakaupungille.

Ei ollut henkiä ilmassa, eivät mitkään salaperäisyyden siivet suhisseet ympärilläni niinkuin ennen tätä aikaa, ei näkynyt hyvän haltijan jälkiä millään vitilumella—vuokra-asunnot, kapakat—katupoikaelämää, oltiinpa sitten "talolla" tai toveripiireissä, teatterissa tai kapakassa ... oli tunnussanana: "Ei saa olla tuntehikas".... "Ei ole elämää kuoleman jälkeen".... Ja me sanelimme sitä runoa, jossa mustalainen laulaa:

Entä jälkeen kuoleman? Kukapa sen tietää, tuskin tutkimistakaan asia tuo sietää: kuihtuu kukka, kaatuu puu, linnun laulu lakastuu. Niin käy elävitten. Mikäs tulee sitten?

En löytänyt henkiheimolaisuutta. Tovereita oli, mutta ei ystäviä eikä yhteisymmärtäjiä. Menen mukana, panen sieluni pohjiaan myöten semmoiseen, joka ei ole minun, ja ihastun siihen, valheellisesti, teennäisesti, vain tempautuen, ja on seuraavana päivänä tekokiihkoisuuden kohmelo. Ei ole tämä minua, sen tunnen, se on vierasta viero.

Olihan minulla tähän saakka ollut olevinaan jonkunlainen uskokin, se kaikkein ihmisten yhteinen, kaunis kylläkin ja turvallinen—soudetaan suvisena sunnuntaiaamuna tyyntä salmea, ohi pappilan, kirkon rantaan, nousta sen mäelle, tervehditään juhlavaatteisia tuttaviamme, pistetään ystävällistä kättä, kysytään kuulumisia, seisotaan katsomassa pappien tuloa lehtikujaa myöten ja heidän vieraitaan hienoja herrasväkiä—kajahtaa urkujen ensi sävel—mennään kirkkoon—istumme ja veisaamme ja kuuntelemme pappia, tiedämme, mitä hän puhuu, vanhaa ja tuttua, mutta kuuntelemme kuitenkin—mieli ylenee yhteisestä virrestä, käy hartaaksi rukouksista ja messuista ja heltyy ripistä ja on tyytyväinen vapauttavasta amenesta. Sama jokapyhäinen ateria, mutta ateria kuitenkin, jota mieli vaatii viikokseen, ei muista nautittuaan, mutta kaipaa, jos olisi jäänyt ilman. Jota varten täytyy nähdä se vaiva ja näkeekin mielellään, että lähtee pitkienkin matkojen takaa taipaleelle, samalla tosin muitakin asioita ajaakseen, olemaan yhdessä henkiheimosten kanssa, sanoakseen toisten kanssa kuinka koneellisesti tahansa: uskon,—yhteinen asia ja yhteinen usko, mikä antaa tukea ja turvallisuutta, karsina, aita, jonka sisässä on viihdykstäkin—oli minullekin, minkä huomaan siitä, ettei ollut viihdykstä, kun laumasta haihduin.

Oli hyvä, miltei huoleton olla, kun tiesi ja uskoi, että vaikka et omin voiminesi mitään mahtaisikaan, viimeisessä tiukassa tulee apu, että on se, joka ei hylkää eikä heitä, ei kaikkein kurjinta ja vaivaisinta ja avuttominta ja ansiottomintakaan. Kaikki on sovitettu, kaikki pestään pois. Ei niin, ettei itseni pitäisi tehdä kaikkea voitavaani, ponnistaa viimeisimpänäkin, vaan ettei tarvitse joutua epätoivoon, ei pelätä lopullisesti sortuvansa, ei jäädä oman onnensa nojaan, ei kaatua oman avuttomuutensa ojaan. On kuin vakuutettu sekä tapaturmaisen kaatumuksen varalta että jokapäiväisen lankeemuksen varalta ja iankaikkisen kadotuksen varalta—saaden voimiensa ja varainsa mukaan suorittaa vuotuinen eränsä, tietäen, että pyrkimys ja halukin merkitään muistiin eikä vain saavutus. Mutta kun se ei ole vain armon, vaan myös ansion varassa, niin se ponnistaa pyrkimykseen ja saavutuksiin. Siinä yhteisuskossa oli minun hyvä olla.

Mutta sekin meni minulta siellä niinkuin sunnuntaipurjehtijan purje kaatuu kumoon yllättävässä niemen nenän salavihurissa, toverien remussa. Syytin purjetta ja purtta niinkuin pakana epäjumalaansa, silloin kun tämä ei auta, uhreista huolimatta. "Mikä sinä olet, ethän kyennytkään palvojaasi pelastamaan, vaan heitit oman onnensa nojaan?"—ja tapaa itsensä pulikoimassa emäpuun päällä. Vanhan lapsuuden uskon viimeiset rippeet karisti tuo toveri, asuintoverini, vanhempi minua, rappiolle joutunut, vippivelkainen, joka ei uskonut mitään, mutta tiesi kaikki, oli pilkallinen, terävä, kaiken arvostelija ja repijä, kaiken ivaaja, eniten itsensä. Paha henkeni—ja sittenkin hyvä.

"Jumalan uskon", puhui hän kerran, "omalla tavallani tosin, teoriana, joka tarvitaan selvittämään yhtä ja toista, mutta olkoon menneeksi, että Jumala on, ylin järki, ylin johto tai jotain semmoista, mutta ei hänellä ole poikaa, jonka muka lähetti maailmaan kuolemaan ihmisten syntien edestä."

Uskalsin sentään, hänen varmuudestaan huolimatta, tällä kertaa huomauttaa, että kun se kuitenkin on raamatussa niin, ja kun raamattu on jumalansanaa—?

"Ja sinä uskot?"

"Totta kai."

"No, olkoon sitten, mutta ei raamattukaan anna tukea sille, että Jeesus oli Jumalan poika. Hän oli ihmisen poika, siis ihminen, niinkuin hän itsekin sanoo."

"Sanoo hän itsestään toisinkin."

"Sanoo kyllä, luuli, ei ehkä tiennyt niin itsekkään, kuvitteli olevansa ja ehkä kuolikin siinä harhaluulossa, vaikka minä kyllä sitä suuresti epäilen, ettei hän sittenkin olisi tullut toisiin ajatuksiin, jos ei ennen, niin ristinpuulla, ylenannettuna, kahden varkaan väliin."

Hän kävi sitä todistamaan, että Jeesus ei ole jumalanpoika—hän toisessa vuoteessa, minä toisessa, oli aamuyö, oli oltu vuosijuhlissa.

"Mutta silloinhan menisi kaikki myttyyn, syntisen lunastus, pelastus?"

"Vaikka menisikin, minun puolestani menköön ja on mennytkin—se nyt on eri asia, joka ei kuulu tähän. Mutta ei sen tarvitse mennä siihen. Jos sinun on välttämätöntä uskoa johonkin itseäsi parempaan, ylempään, valittujen avustajaan, syntisen koiran suosta nostajaan, niin usko Jeesukseen itseäsi parempana ihmisenä, ihanneihmisenä, täydellisimpänä, joka on elänyt, koeta jälitellä häntä, jos voit—ja onhan niitä muitakin: Sokrates, Franciscus Assisi, marttyyrit, historia on täynnä niitä schutsmanneja—minä en välitä. Mene yliopiston kirjastoon ja lainaa ja lue Bibelns lära om Kristus—Rydberg myös todistaa, en muista nyt, kolminaisuudestako vai Kristuksen jumaluudesta—että käsikirjoitusten jäljentäjät ovat lisänneet eräitä paikkoja—vississä tarkoituksessa, niinkuin on todistettu."

"Todistettu?"

"On, usko minua, *siitä* ei ole epäilystäkään, että eräitä paikkoja on jälkeinpäin lisätty, ensin sulkujen sisään, sitten viety tekstiin, sitten jätetty sulut pois, sitten alleviivattu ja lopuksi painettu ne paikat lihavalla raamattuun."

Hän sanoi sen niin varmasti, niinkuin se olisi ollut itsestään selvä vastaanväättämätön asia, tieteellinen totuus, aikoja sitten ratkaistu. Sitten hän haukotteli ja nukkui samassa.

Eikö siis olekaan lunastusta, ei pelastusta, ei mitään apua ulkoapäin, ylhäältä päin, tässä kurjuudessa? Eikö ihmisellä olisi apua muusta kuin itsestään, eräästä esimerkistä, jota on koetettava noudattaa? Mahdollisuuskin, että niin voisi olla, huimasi, juuri kuin olin menettänyt yhden tuen, näytin saaneeni toisen.... Ryhdyn siis rakentamaan sille pohjalle. Alan jo huomenna, rupean pyrkimään ihanneihmiseksi, käyn toteuttamaan—semmoinen päättelemisen käy pian sillä iällä. Heräsi uhmakin. Kaikki voimat kokoon, kaiken heikkouden uhallakin! En ole vielä suossa suuta myöten. Uin maihin omin avuin, vaikkei pelastusrengasta ristinpuun korkeudesta minulle heitettäisikään.

Minä yhtäkkiä luulin omistavani sen voiman, ihmisen oman voiman. Olin ainakin saanut oljenkorren. Miksei toinen ihminen voisi sitä mitä toinenkin? Hän on voinut kuolla, miksen minä voisi elää. Tuntui kuin minussa sinä yönä olisi tapahtunut suuri ihmeellinen heräys.

Tahdoin sanoa sen hänelle heti aamulla, kuulla, mitä hän ajattelisi. Olin ollut hänen oppilaansa huonossa ja hyvässä. Hän nukkuu ja kuorsaa. Herättyään hän on kärtyinen, päivän hän juoksee rahaa lainaamassa vekseliensä uudistuksiin. Vasta illalla hän virkoo kapakassa ja on valmis aatteilemaan.

Vaikka pelkään, että hän tavallisuutensa mukaan pilkkaa, en nyt välitä. Hän kuuntelee intomielistä ihastustani elämäni uuteen ohjelmaan. Hän yhtäkkiä ei pilkkaakaan. Katsoo minuun surumielisesti ja säälien.

"Tee voitavasi, koeta parastasi, minäkin olen koettanut useampaan kertaan sillä pohjalla. En koeta enää—ei ole ollut siitäkään apua. Henki on altis, mutta liha on heikko. Se on ihana paikka raamatussa, ylen ihana ja tosi kuin Jumalan sana. Mutta ehkä sinä onnistut. Minä en viitsi enää, olen kaikessa tapauksessa mennyttä miestä. Minä kerron sinulle, missä määrin en onnistunut. Koetin viimeksi muutama päivä sitten—jaa, kai se oli pari kolme yötä sitten—milloin minä olin viimeksi koko yön poissa ja tulin ihan märkänä kotiin?"

"Lauantaina."

"Niinpä niin, sunnuntaita vasten, se sopii. Päädyin lopulta sinne, 'Punaiseen helvettiin', Svean luo. Se on muuten ainoa helvetti, joka on olemassa ja jossa olen ollut ja jonne aina menen—sitä toista ei, ikävä kyllä, ole, siellä olisi sielun ainakin lämmin olla. Nyt ruumis kuopataan kuin koira ja sielu menee

kankaalle ja menköön—mutta minä olisin ennemmin tahtonut mennä mereen, ja johan minä sitä varten meninkin sieltä jälle Ursinin kallioiden kohdalta, mihin Groohaaran punainen majakkatuli pilkkottaa. Katso, minä olin herännyt siellä—hyi!—tyhjä kukkaro, tyhjä ruumis, tyhjä sielu ja paha maku suussa. Oli ihan tyven vastasataneen lumen jälkeen ja paistoi aamuyön kuu. Sirpalesaaren ulkopuolella oli musta meri. Pelastus, vapautus, unhotus! Ei, vaan oma voima, viimeinen ponnistus, nyt minä sen teen, kuolen pois kaikesta suuresti, jalosti, hienosti, näytän itselleni, näytän koko maailmalle, kuolen itse omien syntieni sovituksiksi, kuolen niinkuin roomalainen ammeeseen— Suomenlahden lainehisin. Rähjä! Siitä ei tullut mitään.... Mikä epätoivo ja häpeä, ettei taaskaan ollut kestänyt, oli antanut jalkansa luiskahtaa, otteensa heltiä—ratkaisevimmalla hetkellä—ja kun se niin heltii ratkaisevimmalla hetkellä, heltii se aina. Tiedätkö, miksi minä olen tällainen? Siksi, ettei minulla elämässäni ole ollut ketään, joka olisi minua rakastanut. Jokaisella pitää olla elämässä joku, joka häntä rakastaa ja jota hän. Solvejg! Lue se kirja. Onko sinulla tulta?"

Istuimme Esplanaadin kaiteella, jonne olimme joutuneet, kun ravintola oli suljettu. Hän sai tulta ja sytytti. Putoili leppoisasti lunta.

"Minä tallustelin lumessa puolipolveen—saakelin raskasta talvipalittoossa ja kohmelossa.—Sinulla, keltanokalla ei ole aavistustakaan siitä, mitä on rakkaus ja kaipaus"—hän on kai noin kuusitoista vuotias—"kaikki, kaikki, mikä on ihaninta ja puhtainta, minä menen nyt kuolemaan häntä ajatellen, puhdistaan häntä ajatellen"—hän kulkee takaperin niinkuin siellä puutarhassa, jossa hän hyppeli käytävällä, kirsikkamarja suussa ja toista minulle tarjoten, houkutellen juoksemaan jälessään—"semmoista tyttömäistä veitikkamaisuutta, niinkuin ne ... voi ihanuutta, voi kauneutta, voi puhtautta sydämen ja sielun! Näin hänet siinä edessäni jäällä. 'Hän kanteloa soitti ja laulun lauleli, hän tunteheni voitti ja heltyi syömeni' ... ei hän soittanut, vaikka kyllä hän soittaakin ja laulaa, kuorossa, täällä, hän on tyttökoulussa. Minä kiiruhdan, mutta hengästyn enkä jaksakaan edemmä kuin Sirpalesaaren päähän. En voi astua askeltakaan paksussa lumessa ja talvipalittoossa ja kohmelossa, täytyy levätä, lysähtää märkään hankeen, en jaksakaan fyysillisesti ... ja kun olen levännyt, en jaksakaan psyykkillisesti; kammon kuolemaa, vaikkei minulla ole elämästä odotettavana ei niin mitään. Minä sanoin silloin itselleni tekosyiksi sen, että huomenna lankee vekseli ja että kunnan miehen kunnia muka vaatii, että se on järjestettävä, ennenkuin järjestää tämän toisen—mutta se oli tietysti tekosyy. Minä en uskalla, minulla ei ole voimaa edes kuolla—lähdin Ursinin kalliolta ja päädyin Sirpalesaaren ... toivon, että sinä pääset pidemmälle, poikani ... mene ja tee toisin ... uusi uskosi sinua auttakoon. Amen. Nyt mennään kotiin. Onko sinulla markka ... ei, minulla onkin. Ishvoshjik!"

Seuraavana päivänä minä lähdin—pakenin. Etten joutuisi siellä vieraalla maalla omine voimineni hukkaan minäkin, koska ei kukaan minuakaan rakasta.

Sinähan olit silloin siellä, mutta enhän sinusta mitään tiennyt. Sinähän olit se tyttö, joka oli hypellyt hänen edessään puutarhan polulla. Hän ei saanut sinusta voimaa kuollakseen, minä sain sinusta voiman elääkseni— vielä kuolemasikin jälkeen.

Tulin tänne erämaahani enkä palannut sinne enää koskaan.

Sääli, että meni tämä suloinen sunnuntai hukkaan näissä. Kuuluu kirkonkellon loppukumaus. Jumalanpalvelus on päättynyt, kirkkoväki tulee, toiset ajaen, toiset soutaen.

* * * * *

Puhuimmehan näistäkin menneistäni joskus. Sinä, joka ymmärsit kaiken, et koskaan oikein ymmärtänyt, et päässyt perille siitä, miksi on tarpeen sellainen auttaja, pelastaja ja tuki. Sinä et koskaan ollut semmoista tarvinnut. Olit syntymästäsi sitä tekoa, että helähdit heti oman äänesi, niinkuin parhaasta metallista valettu kello—hopeakello. Se kello oli tietämättäsi soinnut hänenkin, vanhan toveriparan, särkyneeseen sieluun. Sinulle ei ollut tuottanut mitään vaivaa olla hyvä, jalo ja puhdas, olit terve ja tahraton sekä ruumiillisesti että sielullisesti. Mikä ihana ihminen sinä siinäkin suhteessa olit! Ilman kiusausta korvessa, ilman taistelua, voittamisesi tarvetta tai tappion vaaraa.... Ei mennyt sittenkään hukkaan tämä sunnuntai, saatuani sanoa vielä tämän.

On vielä yksi taival, ennenkuin tulen perille, sinne, missä sinun aikasi alkaa. Se on vuosilta ja tapahtumilta pitkäkin, mutta elämyksiltä lyhyt, sillä niitä ei oikeastaan ollut kuin yksi ainoa: kaipuu. On kuin ajaisin ja ajaisin, yksin, talotonta taivalta, vaikka ajan paljonkin ohi. Ajan paljon ohi, näen tieni varrella taloja ja kyliä, poikkean niihin, olen mukana tapahtumissa ja ihmisten touhuissa. Isä kuolee, saan haltuuni tämän talon ja hoidan sitä äidin kanssa. Me menestymme, otan osaa kunnallisiin ja kansallisiin. Uurtelen tavallaan uraakin, sillä minä näytän heille, että herrastakin voi tulla talonpoikana mies eikä renttu, vielä parempi talonpoika kuin talonpoika itse. Minähän täällä yritän, neuvon ja otan aloitteita heidänkin hyväkseen. Pysyn pystyssä—omin voimin—olen täydellisesti hermojeni ja lihasteni ja

jänteideni ja tunteitteni herra—tulen helposti toimeen ilman sitä vanhaa yhteisuskoa— saan itsessäni aikaan sisäisesti paljoa enemmän kuin kukaan muu—katselen säälien heitä, jotka hakevat turvansa lunastuksista ja pelastuksista ja semmoisista. Mitä lienenkin menettänyt, en ole menehtynyt. Tunkee joskus epäily: kannattaako? en koskaan saa palkkaani, en koskaan kohtaa häntä? Missä minä täällä hänet kohtaisin? Mutta vaikkei hän tulisikaan, en tee tätä palkan vuoksi, minä sittenkin olen uskollinen; koska en saa olla hänelle, jota minulla ei ole, niin saanhan itselleni, ainoalle, joka minulla on.

Eikä kuitenkaan mikään kaikesta tästä kaiu *muistelun* arvoisena mielessäni eikä ole tämän taipaleenteon oikea sisältö. Sieltä tänne saakka soi senaikuisen elämän ainoana johtosävelenä se, mikä yksinäiselle matkamiehelle: reen alati yksitoikkoinen ritinä, tiuku, kulkunen, joka soittaa aina vain samaa aihettaan: kaipuuta, kaipuuta, onnen ikävää, milloin vähän äänessä nousten, milloin vähän laskien—ylämäet, alamäet, metsätiet, viittatiet niemestä niemeen, varsinkin talottomat taipaleet, loppumattomasti. Enkä tiedä, mihin matka on päättyvä ja milloin, tuskin minnekään ja milloinkaan.

Kaikki muu kuin kuolee, kaippuu yksin elää, vuodesta vuoteen, aina tyydyttämätön, aina hivuttava, välistä jäytäväkin, se ainainen yksinäisyys, ystävän ikävä, ja toverin ja henkiheimolaisen tarve.

Sitä elättää erämaa ja autiot ulapat, niiden avaruus, suuruus, hiljaisuus ja yksinäisyys ja matkojen kaukaisuus. Sitä elättää kolkko viima, paahtaessaan pohjoisesta—tai on tyven ja revontulet palavat. Sitä elättää kuikan huuto yli suurten selkien—kuovi, joka valittaen kutsuu soiden takaa omaansa,—halli, joka ulvoo haikeuttaan peninkulmien päähän, vaaralta vaaralle, toverilleen, jota ei koskaan ole tavannut, vaan jota kuitenkin vaistoo, niinkuin viimeisessä toivottomassa kaihossa, tienneekö itsekään minkä, tai ulvoo sitä taivaalle kylmään kuuhunkin, mihin sillä ei ole mitään mahdollisuutta päästä.

Sitä elättää hankia sulattava päivä ja myöhään yöhön tippuva räystääs— puro, joka kevätyönä soittaa—tai kun kesätuuli kulkee sihisten yli heilimoivan pellon—tai kun käy syysmyrsky ulapalta ja notkistaa vastarannan puut ja lepänlehdet nurin, valkoisen puolen päällepäin.... Tai kun on tämmöinen ypyöksinäinen sunnuntai-ilta ja hanuri kuuluu sillalta ja heilläkin tuntuu olevan haikea ikävä, vaikka tanssivat.

Näistä se elää ja näissä se kasvaa—ja minä odotan ihmettä lumoja luomaan, odotan jotain tulevaksi, vaikka tiedän, ettei tule. Sillä minun täytyy, koska se on ainoa, jonka kautta olen kosketuksissa kanssasi. Kun sen joskus kadotan, sitä kaipaen—kaipuutani. Se on kuin kytötuli lumen alla suossa, suitsutus tuntemattomalle haltijalle, josta en tiedä, onko sitä, onneni haltijaa, enää minulle olemassakaan.

Vaan jos se sittenkin olisi? Jos yhtäkkiä olisit tullut, seisonut tiellä odottamassa ja pyytänyt pysähtymään ja noussut tähän rekeen ja sanonut: "Siinähan olet, löysinpä, saanko seurata?" Sitä kuvitellessani:—että joku etsii minuakin, niinkuin minä häntä—kaihon kulkunen lakkaa soimasta, yöllinen viima puhaltamasta, tulee tyven ja sappi kuun ympäriltä katoaa. Näköhäiriössä joskus tapahtuukin niin, olet tulevinasi, tinarinta tienkäänteessä, kuutamossa, samassa haihtuaksesi kuin vitilumi hangella ... ja jäinen kuusi tiepuolella taas kohisee ja tiuku ja kulkunen yhä itkee ja minä istun pää hupussa syrjin viimaan ja viluuni.

Ja kuitenkin olit jo—tiedänpö kuinka monta kertaa—kulkenut tieni poikki, ohitseni siellä, mistä pakenin tänne, tietämättäni, aavistamattanikaan, että sinua oli olemassa. En ole voinut ikinä ymmärtää, etten sinua jo silloin tavannut. Kuinka ei joka hermo tiedoittanut, että tulit minua vastaan, kun tulit vastaani joka päivä, monta kertaa päivässä, kulkiessani samaa katua kuin sinäkin? Kuinka ei sieluni soinnahtanut sinua, kuinka en erottanut ääntäsi muiden äänistä ja nauruasi muiden naurusta, silmiäsi muiden silmistä, en käyntiäsi, en palmikkoasi, kun tyttöparvi, jossa sinäkin kuljit, hulmahti ohi?

Kuinka oli henkeni niin epäherkkä, kuinka sieluni siihen määrin turto?

Eikä henkeni sittenkään ollut epäherkkä—eikä tuntoni sittenkään turto....

Muistatko—?

Kuulen ensin äänen ja tiedän samassa, että se on sinun. Näen sitten notkahtavan vartalon ja tiedän, että se on sinun, ja kun samassa näen kasvosi ja katseesi, alhaalla laiturilla, pyörähtaessasi päin laivaan ja katsahtaessasi ylös kannelle, tiedän kolmannen kerran, että se olet sinä.

Seison alakannella avatun laivaportin kohdalla. Koivuilla koristettu juhla-laiva, joka järveä kiertäen on kulkenut sillasta siltaan, noukkien laulujuhlaan tulijoita, on pysähtynyt taas muutamaan, ja laivan portti avataan.

"Vieläkö me mahdumme, herra kapteeni?" kysyy heleä äänesi neitoparven keskestä.

Kumartaen ja tehden kädellään keikailevan liikkeen sieltä alas vanha, kohtelias kapteeni vastaa:

"*Teille* täytyy aina olla tilaa minun laivassani, keijukaiset.—Seis!— Takaisin!—Lankonki alas."

Teitä on retkikunta nuoria neitoja, kaikki samanvärisissä ja -kuosisissa urheilupuvuissa, kukkia rinnassa, matkasauvat kädessä, selässä pienet reput. Teissä on jotain, joka ei ole täkäläistä. Ette malta odottaa porraslaudan laskemista, vaan hypähdätte, sinä ensimmäisenä, sillalta suoraan laivaan. Tartut toisella kädelläsi kaiteeseen, toisen saan minä ja nostan sinut sisään.

"Kiitos," sanot sinä, ehtimättä katsoa auttajaasi.... Sitten sinä katsot ja toistat: "Kiitos!" säestäen sitä silmäyksellä, jonka luulen sanovan, että olit mielelläsi antanut minun auttaa, niinkuin se olisi ollut sinulle iloinen yllätys. Sitten riennätte kaikki yläkannelle, josta teitä tervehditään ja huudetaan tulemaan.

Kun toinnun, olen tajunnut: elämäni ikuinen onni—tai sen ikuinen onnettomuus—on kulkenut ohitseni ... kaikki on ratkaistu, en tiedä, miten, olipa miten tahansa, mutta ratkaistu se on ... jos hän ei ole se, ei häntä ole eikä tule.

Tapaan sinut yläkannella laamannin väen seurassa. Ne ovat ottaneet sinut haltuunsa niinkuin omansa, niinkuin sukulaisensa, nuoret herrat sinuttelevat sinua, kyselevät teiltä jalkamatkastanne, siinä nauretaan ja ilakoidaan. He, nuo uusmaalaiset keikarit, ovat sulkeneet sinut piiriinsä, kohdellen sinua sillä teennäisellä, suojelevalla, itserakkaan ivallisella hienostelulla, joka minua heissä aina on tympäissyt, noissa minulle kuin vierasverisissä, herrasrotuisissa, kyömynenissä, piikojensa pitäjissä, isänsä pojissa, tuon vanhan elostelijan, aina sikariaan imevän, punanenäisen ja -naamaisen, valkoliivisen totisedän. Joka kerta kun tulevat tielleni, minä vavahdan ja väistän heitä kuin metsänelävä vierasta hikeä. He koettavat olla minulle tuttavallisia, kun joskus tavataan, mutta ovat samalla suojelevaisia, jota en voi sietää. Olet heidän saarroksessaan, lasket leikkiä heidän kanssaan, naurat, olet hilpeä, mutta samalla minä mielihyvällä totean, että olet hienempi ja sivistyneempi kuin he, jotenkuten eristäyt ja pidät heitä välimatkan päässä.

Yhtäkkiä sinä siellä käännyt, niinkuin etsisit jotakin, näet minut, saat hämillisen ja samalla iloisen ilmeen, ja virkat jotakin laamannin tädille. Hän on ainoa siinä perheessä, jota siedän, hieno, vanha rouva, äidin ystävä, salaisesti herännyt, joka välistä tulee meille puhumaan huoliaan. Hän viittaa minut esiin ja esittelee meidät, laamannin herrojen väistyessä silmiään siristäen ja antaessa hitaasti tilaa minulle, kotikutotakille. Sinä astut heidän piiristään ja ojennat minulle kätesi. Kasvoillesi leimahtaa elävä, herkän sielun välitön välähdys, joka näyttää ilmaisevan herttaista hyvää sydäntä ja pohjatonta, kirkasta hyväntahtoisuutta ja koruttomuutta, ujoa ja samalla avonaista ja iloista mieltä—heijastaen sen pohjaa samalla kuin pintaa niinkuin kirkas läpikuultava poreileva lähde. Ethän osannut etkä tahtonut koskaan salata etkä peittää mitään etkä olla muuta, kuin mitä olit—tiesin aina, mitä ajattelit ja tunsit—joka teki olon kanssasi turvalliseksi ja suhteemme suoraksi.

"Olemme oikeastaan vanhat tutut", sinä sanot, ja kätesi ote on luottava ja luja niinkuin toverin.

"Missä herrasväki on tutustunut?" kysyy joku herroista.

"Minulla oli ilo auttaa neitiä laivaan", minä sanon.

"Olen tuntenut teidät jo kauan sitten—te ette tietysti muista ettekä voikaan?"

Ja sinä kerrot nauraen, punastuen, mutta siitä välittämättä, luontevasti ja avomielisesti, kuinka olin harva se päivä tullut teidän koulutyttöparveenne vastaan Bulevardinkadulla. Olitte "ihastuneita" kotikutosarkaiseen ja naapukkalakkiseen.

"Siis vanha flamma—onnitteleimme!"

"Te punastutte molemmat!"

Ja he jatkoivat tähän tapaan, joka minulle aina on ollut sanomattoman vastenmielistä ja epäsiivistä. Sinä et näyttänyt välittävän, vaan sanoit hilpeästi:

"Tiesimme, missä asuittekin ja kenen kanssa."

Mainitsit vanhan asuntotoverini nimen—sinäkö siis olit se hänen kirsikkatyttönsä? Kerroit hänen olevan siellä maalla, kansakoulunopettajana, naimisissa erään kunnan talonpoikaistyön kanssa, jonka olitte hänelle toimittaneet ja joka oli tehnyt hänestä miehen.

Kuulin kaiken tuon, mutta koko ajan minä vain ajattelin tätä yhtä: hän on nähnyt minut, vaikka minä en ole nähnyt häntä, hän tunsu minut ja hän tahtoi tutustua minuun uudelleen, ja sen kaiken hän sanoo noiden kuullen.

Kapteeni tuli samassa, saatuaan laivansa käyntiin, pyytämään, että sinä olisit niin erinomaisen ystävällinen ja herttainen, että antaisit juhlayleisön kuulla kuorosi ihanaa laulua. Sinä suostuit koreilematta. Asetuitte perimmälle kannelle pyörylään hulmuavan lipun alle koivujen keskeen. Lauloit itse mukana. Kuorosi näytti tulkitsevan vain sitä, mikä sillä oli sinua. Tyttösi olivat kuin toisintoja sinusta, niinkuin kamarineidot prinsessastaan, kasvojen ilmekin sama kuin sinulla.

Olin kai kuvitellut itselleni ulkomuotoasi ja olentoasi jonkinlaiseksi kaikkina näinä kaipuuni vuosina. Koettaessani nyt saada esille kuvaa, jonka mahdollisesti olin luonut sinusta itselleni ennen tätä tapaamista, en saa esille pienintäkään piirrettä, joka olisi toinen kuin se, mikä siinä silmänräpäyksessä, kun kuulin äänesi ja näin vartalosi ja kohtasin kasvojesi ilmeen, painui mieleeni olevaksi ja olleeksi. Sinua ympäröi siinä viileä tuuli ja päivänpaiste ja siniset laineet ja liehuvat liput ja juhannuskoivut kannella. Terve väri, kylmä hipiä, mutta silmä tumma ja lämmin ja hymy monivaihteinen, silmän ympäryys herkkä— päävaikutus raikkaus ja pirteys ja luontevuus ja hempeys.

Laulunne loputtua katettiin teille kahvipöytä kannelle, ne ottivat, laamannin väet ja kapteeni ja muut herrasväet, teidät haltuunsa ja sulkivat piiriinsä. Minä istuin syrjässä toisella puolella kannen, josta voin sinut nähdä. Olit mukana, mutta kuitenkin niin, kuin et olisi ollut oikein kotonasi, omassa heimossasi, niinkuin olisi katseesi joskus etsinyt jotain, kurkottautunut toiselle puolelle jonkun esteen yli, kuuntelit, mitä sanottiin, mutta hajamielisesti, ja kysyit uudestaan. Ja minulle riitti onni, niinkuin monesti ennen, nähdä ja kuulla ja koota itseeni kaukaa. Olit omani, niinkuin laulajatar tai näyttelijätär on, hänen omalla ottamallaan oikeudella, sen, joka häntä enin ihailee ja parhaiten ymmärtää. Vaatimatta häntä erikoiseksi omakseen hän ottaa kaiken, minkä se muillekin antaa, mutta hän luulee ottavansa ja omistavansa samalla joukon erikoisuuksia ja hienouksia, joita muut eivät muka huomaa. Aloin omistaa sinun kaiken kansan kauniistasi sen, mikä mielestäni kuului vain minulle ja minkä minä, vain minä, kykenin ottamaan ja olin oikeutettu saamaan: erikoisen vivahduksen äänessä, värähdyksen huulilla, pään ja palmikon viivan, tavan, millä veit kupin huulillesi ja nielit—lopulta kaiken, niin ettei sinussa sittenkään ollut mitään, mikä olisi voinut olla muiden. Kun vaikutit minuun niin erikoisesti, niin voimakkaasti, et voinut olla toisen, sinun täytyi olla vain minun ja minua varten. Et voinut olla tarkoitettu muille kuin minulle, ei mikään voinut olla olemassa sinussa ilman minua. Minä olin kuin sen olemassaolon ehto ja edellytys. "Et muille neito nuori, vaan minulle neito nuori!" Sinussa oli minulle jotain synnynnäistä, salaperäistä sukulaisuutta, omaa pyhittämääni ja itselleni vuosien kaipauksella vihkimääni, ansaitsemaani etuoikeutettua. Olit minun siksi, että minulle sovit paremmin kuin kenellekään. Noilla toisilla tuossa ei ollut aavistustakaan oikeasta sinusta. Olit heille luultavasti vain yleensä soma tyttö. Olit pian omani *niin*, että *otin* sinut tuosta, vein sinut täältä oman ottamiseni oikeudella, sijoitin kotiini, tulevaan elämääni, nähden sinut salamannopein elämyksin kulkemassa pihapolulla reippaana emäntänä, kantamassa lasta keveästi ja vaivattomasti tukevilla käsivarsillasi, vaimona, äitinä heti samalla kuin morsiamena. Ohjelmoin siinä koko tulevan elämämme onnen.

En tiennyt vielä edes, kuka oikein olit, en edes, mikä oli etunimesi. Ystävällinen, herkkävaistoinen laamannin täti yhtäkkiä istui vieressäni ja kehoitti liittymään seuraan, hänen tuolinsa oli vapaa; mutta kun minä kiitin ja tein tilaa sivullani, hän jäi ja alkoi kertoa sinusta. Olet orpotyttö, setäsi, tuomarin tädin veljen, kasvatti, olet suorittanut kokeet jatko-opistossa ja myös seminaarissa, sillä aiot opettajaksi, joka ala sinua miellyttää, koska rakastat kansaa ja tahdot uhrata elämäsi sen valistamiseksi—jollat sitä ennen joudu naimisiin, niinkuin on hyvin luultavaa.

"Aini on niitä tyttöjä, jotka ennen tai myöhemmin menevät naimisiin ja parasta se onkin; silläkin alalla heitä vielä tarvitaan, vaikka voihan olla hyvä, että he sitä ennen harrastavat muutakin. Hän on äitityyppi, meidän pikkutyötöt olivat aivan rakastuneita häneen, niinkuin kaikki muutkin. Pappa ja pojat ovat miltei mustasukkaisia toisilleen. Pojat, jotka niin usein riitelevät, ovat olleet kuin enkeleitä keskenään."

"Hän on kovin hauska ja miellyttävä tyttö, ja kovin musikaalinen", jatkoi hän.... Meillä oli tavattoman hauska ... ne saivat aikaan sekakuoron ja lauloivat saarissa ja järvellä. Meillä oli aivan juhla viikko. Minua hän oikein hemmoitteli—en ole, jumala paratkoon, semmoisella juuri pilattu. Toivon, ettet ymmärrä minua väärin. Mutta kuinka äitisi jaksaa? No, nyt sieltä näkyy kaupunki.

Laamannin tädin puhuessa ja sinua katellessa sinä olit koko ajan ollut hymyily-yhteydessä hänen kanssaan ja siitä oli kuin pirahtanut jotain minullekin. Lähestyttäessä kaupunkia sinä jouduit liukumaan minusta ja tämä kosketus hämmentyi.... En käyttänyt lyhyttä tilaisuutta päästäkseni puhelemaan kanssasi. Seisoit hetken yksin katsellen kaupunkia, jossa liehui juhla lippuja kaikilla katoilla sitä ympäröivien kukkulain tummaa taustaa vastaan, ja rannassa kiilsivät vastamaalattuja laivoja ja parveili heleäpukuista juhlayleisöä, juhla merkit rinnassa, ja nuoria ylioppilaita marsalkkanauhoissa. Sinulla oli kasvoillasi ihastunut, miltei haltioitunut ilme. Sitten katsahdit taaksesi laivaan ikäänkuin hakien jotakin, jolle olisit tahtonut sanoa jotain, mutta katseemme eivät osuneet yhteen ja samassa olivat laamannin herrat taas takanasi tarjoutuen kantamaan tavaroitasi. Heillä oli tuttavilla rannalla vastassa ja he veivät sinut mukanaan. Emmehän saaneet koko juhlan aikana paljoakaan tavata emmekä vaihtaa montakaan

sanaa. Mutta minä luulen, että sinä tiesit minusta niinkuin minäkin sinusta. En kadota sinua näkyvistäni. Asut samassa talossa puistotorin varrella, missä laulajatar silloin ennen, ja tulet samaan ikkunaan kiittämään serenaadista, jonka ylioppilaat—kai laamannin herrojen toimesta—panevat toimeen sinulle ja kuorollesi. Teillä on juhlassa suuri menestys. Seurailen sinua juhlakentälle ja laulajaisiin ja kaikkialle—kaukaa. En pääse kosketuksiin kanssasi enkä erikoisemmin koetakaan. On kuin tahtoisin vielä olla kiinni kaipuussani, pyrkimättä sen tyydyttämiseen. Välistä on, niinkuin en hennoisi vielä sijoittaa sitä mihinkään oleelliseen. Etsin kyllä tilaisuutta, mutta en sitä valmista, vaan jätän sen tavoittamisen sattuman varaan. Olen yhä edelleen selvillä siitä, että kohtaloni on ratkaistu:—joko—taikka ... kaikki—tai ei mitään ... kolmatta ei ole.— Mutta on kuin olisi arvan onnistumisen taikana, etten itse saa ryhtyä sitä vetämään enkä ratkaisua kiirehtimään. Hedelmän pitää pudota puusta omasta painostaan minun sitä ravistamatta. Sinunkin pitää kaivata ja tulla, ainakin puolitiehen, minua vastaan, sinunkin on astuttava askeleesi. Koska juhlakentällä ja muuallakin menet muiden luo, mikset tulisi minunkin luokseni, jos sinulla siihen olisi tarve? Olethan tietystikin huomannut, että seurailen sinua kaikkialle. Tiedät jo, mikä on tarpeen, voidaksesi ottaa jonkun kehoittavan askelen, vuorostasi sinäkin. Ja minä odotan ja toivon sitä.

On kaikkien kuorojen huviretki laivalla. Varaan jo ajoissa itselleni paikan, istun ja odotan, täällä varmaankin olen saava paremman tilaisuuden tavata sinut kuin juhlakentällä, jossa aina olet mukana jossain ohjelmassa tai omaistesi ja ihailijoihisi ympäröimänä. Laiva on jo täynnä väkeä ja lähtövalmiina, mutta sinua ja kuoroasi ei näy. Odotan niin kauan, etten enää voi poistua. Siitä tulee ikävä retki minulle välinpitämättömien tuttavien seurassa, minun täytyy kuulla lakkaamatonta laulua, joka minua tympäisee, kun sinun kuorosi ei ole mukana, ja laulujen välissä iankaikkisia, isänmaallisia puheita, jotka pyrkivät lentoon, mutta eivät pääse, räpyttävät vimmatusti, mutta eivät osaa nousta. Eivät muutkaan niitä kuuntele, vaikka huutavat eläköötä ja taputtavat käsiään niiden loputtua kiitokseksi siitä, että vihdoin lopuivat—alkaakseen uudelleen.

Kun vihdoinkin viimein olimme kääntyneet ja olimme lähestymässä kaupunkia, tuli sieltä vastaan toinen laiva, menossa etelään, täynnä juhlakansaa, joiden joukossa, laivan sivuuttaessa toisensa, näin kuorosi sen kannella. Tietysti sinäkin olet siellä. Olen näkevinäni sinut, mutta sinä et näe minua. Heilutat liinaa, niinkuin et oikein tietäisi kenelle, ikäänkuin haparoiden, toiselta rannalta, ainoastaan olemassa oloasi ilmaisten— kuvittelin, että heilutit minulle, vaikken uskonutkaan. Mitäpä sinä minusta, mitäpä minusta kukaan?

Näissä juhlissa on minusta yhtäkkiä jotain teennäistä ja kieroja ja vaillinaista. Ne ovat olevinaan kansanvalistusjuhlia. Ketä täällä on? Herrasväkeä enimmäkseen, tuskin yhtään talonpoikaa, ei ainoatakaan työmiestä ottamassa osaa. Suomen suuret salot eivät ota niihin osaa. Ei näillä tällaisilla Suomen kansan pohjakerroksia valisteta ja herätetä eikä niiden henkeä ravita. Korprien kätköihin olisi mentävä puhumaan ja soittamaan, kylästä kylään, torpasta torppaan, köyhän kansan trubaduurina, niille, jotka eivät tiedä, että heillekin on jätetty kantelo jällelle. Jos minulla olisi ollut se pikkukuoro, olisin tiennyt, minne sen kanssa mennä, en olisi tullut tänne, en mennyt laamannin herrojen huviksi heidän saariinsa soittamaan.... Minä siis saan puskea yksin sitäkin turvettani, tästä lähtien niinkuin tähänkin asti. Tunnen saavani siihen uutta sisua ja uutta kiristävästä voimaa. Ollappa minulla toveri, ollappa meitä kaksi!

Minä jo päätän: tahdon saada sen selväksi hänelle, joka meni minulle hyvästiä heittäen, lähden hänen jälkeensä sinne etelään tällä samalla laivalla, joka ilmoittaa lähtevänsä tunnin kuluttua. Menen sinne sen vanhan toverini luo, sieltä jollain tekosyillä sinun luoksesi, haen sinut käsiini vaikka maailman ääristä.... Siirryin tietysti sittenkin omaan laivaan, joka sekin lähti tunnin kuluttua. Voitin itseni—muka. Sillä oliko se nyt sittenkään mikään voitto? Eikö olisi ollut suurempi voitto voittaa itsensä toisapäin, ottaa kerrankin kohtalonsa omiin käsiinsä eikä antaa sen aina johtaa? Koska kuitenkin olin varma, peruuttamattoman varma, nyt sinun mentyäsi, että olit se ainoa ja oikea.

Kiduin kylmän yön kippurassa laivan kannelle, pelastusvyö pääni alla. Kävelin raskaan taipaleen laivarannasta kotiin.

Miksi sittenkin olin ollut niin saamaton, miksen sittenkään tarttunut onneni ohjiin?

Siksikö, ettei niin pitänytkään, koska niihin on kenenkään itsensä turha tarttua, turha koettaakaan temmata niitä itselleen ja pakottaa omaan puoleensa sitä, minkä on mentävä toisaanne? Ovat luulleet sen voivansa, maailman valtiaat. Ovat olleet olevinaan ohjissa. Olivatkin kohtalotarten ruoskan alla ja sen alla huohottivat, huohottivat ja sen alle nääntyivät. Ei kukaan ole oman onnensa seppä, vielä vähemmän muiden. Ainoa, jolla voi tehdä tyhjäksi riippuvaisuuden tehon, on: ei ohjata, ei uhmata, vaan kyyristyä ja kestää.

Minulle yritti tulla tämä täytymykseen tyytymisen mieli, mutta minä työnsin sen silloin vielä ovesta takaisin.

Kapinoin tietämättä mitä vastaan... Menisinkö sittenkin sinne etelään?

Mutta minä puskin pohjoista kohti, minun täytyi saada jostain itselleni turvaa, ja minä painoin erämaahani ja erämaani taa niinkuin ennen.

Viimeinen erotaival alkaa.

Olin pannut häntä varten, kuviteltuani ja kaivattuani varten, täällä uuteen kuntoon vanhat huoneet ja liittänyt vanhoihin uusia, olin muokannut häntä varten maat, raivannut uutispeltoa, ojittanut suota, kyntänyt vaot ja kylvänyt hänelle niihin. Häntä varten kalkkoi kirves hirsimetsässä, soljui auringossa välkkävällä talvisella tiellä rakennuspuu pihaan, sinkoili lastu uuden kesäaitan salvoksella maaliskuun auringossa kuin koskessa vesipisarain pärsky. Hän oli tulevinaan välipalaa tuomaan, nousevinaan telineille, piiluni iskeytyi levähtämään hirren päähän ja minä istuin hirrelle ja minulle ojentui höyryävä juoma ja vastaleivottu lämpönen, hän viipyi ja ihasteli työaloja, suunnitellen apuna, miten tämä ja miten tuo—hän lähti omiin askareihinsa, notkahdellen, hyrähdellen ja kerta vielä jällelleen katsahtaen ja häipyi — mutta ei kadonnut. Oli täällä, vaikei ollut, mutta oli tuleva kerran. Minä häntä varten rakentelin ja laittelin, se elämäni ainoana tarkoituksena ja se tarkoitus ainoana ilona. Veistelin talvella soutuveneen, sivelin siihen ruskean tervan toukokuun paahteessa, lounastuulen liehtoessa kesää, tein sille telat uuden uimahuoneen viereen—sorvasin talvipuhteella rukin sijansa katsojaa odottamaan, höyläsin sukset, raudoitin kahden istuttavan reen ja kahden ajettavat rattaat—oli kasvatettu kotivarsasta nuorikolle nimikkovirkkukin.

Oli tullut hyvät vuodet, pelto työnsi ruista kuin kaislaa, kaikki onnistui, hän oli se hyvä haltija, joka hoiti taloa, häntä itseään ei näkynyt, vaan jälet näkyi muuallakin kuin vitilumella ja rannan hiekassa, se sai minulta uhriksi parhaan, mitä minulla on: ainaiset ajatukseni ja lupaukseni, eikä muuta vaatinut, siihen tyytyi. Oli kysyvinään, oli käskevinään kertomaan ja sai tietää elämäni aikaisimmatkin ilot, hilpeimmät muistoni—kun istuin yksin ehtoisin puutarhassa koivun alla ja kun iltarusko riutui ja lehmisavu halaili peltoa ja iltausva niittyä ja ojensivat toisilleen kättä aidan nurkassa pihlajan yli. Tiesin, että hän tulee ja ottaa iloiten vastaan, minkä minä iloiten annan, en tiedä, milloin, hän voi tulla milloin hyvänsä, siksi täytyy tämän kaiken aina lamppuna palaa—kukkakimppu kuvan alla olkoon aina valmis ja aina tuores, joka aamu sama ja joka aamu uusi, jossa on kaikki kukkasen keväiseltä niityltä, kaikki toivot tulevasta ja kaikki muistot menneestä: hänelle pyhitetyt lapsen näyt, pojan haaveet, oudot linnut, ruskea elukka tuossa hernemaassa, valkoiset tytöt ja punaiset, Taaton Täti, Satu-Anni, Kenoveeva ja kesy hirvi, Johanna, kurjet ja joutsenet—ja että olen saanut takaisin vanhat ihanteet ja omistanut uusia, ollut itselleni uskollinen—ja kuinka mielestäni niiden kera kohosin ja kirkastuin, ylenin ansiokkaaksi ja arvokkaaksi sille, jota palvelen—nuorukaisen lupaukset ja saavutukset, taistelut ja voitot—kaikki nämä tapaukset ja ajatukset ja tunteet soiden sanoina, kerran sinulle kerrottavina.

On nyt, niinkuin olisin kautta elämäni valmistellut ja pyhitellyt ne kaikki kuin häälahjaksi, tervetuliaisiksi uuteen kotiin: iloisimmat ja ihanimmat ja onnellisimmat elämykseni kaikesta, mitä minulla siihen saakka oli ollut.

Äitivanha on aavistanut aherrusteni salaisen tarkoituksen, arvannut tarmoni ja työiloni syyn, sen herkkään korvaan on kai kuulunut jännittyneen työpousen hermon värinä, ja hän sanoo istuessamme viikon viimeisenä iltana uuden aitan kynnyksellä, minulla kädessä sen avain, jonka minä, viilattuani sen lehden ja sitä pajan jäleltä sirosteltuani, olin pudottanut hänen helmaansa, sanoo:—"Olisi jo aika ripustaaksesi aittasi avain nuorikon vyölle."—"Ei ole vielä sattunut sopivata."—"Pitäisi katsoaksesi, olisi jo aika tuodaksesi."—"Olettehan täällä te, äiti."—"Pian minusta aika jättää"—ja hän alkaa taas esitellä omia ajattelemiaan.—"Kun eivät minun kelvanne, etsinet itse", huokaa, kun vaikenen.—"Mistäpä minä heitä?"—"Menet juhille, siellä heitä karkeloinee kassapäitä sinullekin."—"Jollei joskus lentäisi lintu räystäään alle minun liikkumattanikin?"—"Ei tule sekään lintu liikkumatta."—"Tuleehan tiainen ja pääsky, herään päivänä kesäisenä ja siinä se sirittää."

Mutta laitto äiti kuitenkin eväät ja lähdin—hänelle mieliksi, lienee ollut aavistukset itsellenikin. Kävi, niinkuin kävi.

En voi enää jäädä tänne, missä kaikki liiksi muistuttaa sinua—joka olit täällä ollut, vaikket ollutkaan ollut—niinkuin muistutti tuonnoin, tänne haudaltasi palattuani, ennenkuin taas tulit takaisin. Tulet joka paikasta kummitellen vastaan, et enää toivottuna haaveena, vaan menetetyt aaveena. En kuule enää ääntä, vaan äänen katoavan kaiun. Ei kukaan enää voi asettua siihen, missä sinä olit. On autiota, sisällötöntä, on käynyt kulo, ei pala enää aarnituli kätkeyn aarteiden yllä. Käväisit pesässä, hylkäsit sen, pyrhädit pois eikä kukaan toinen ole ottava sitä haltuunsa. Ei ole täällä sijaa enää entiselle kaipuullekaan, veit senkin viihdytykseni mennessäsi, otit senkin, ja omasihan olikin. Ei ole siitäkään enää, tarkoituksettomasta, toivottomasta, itseänsä jäytävästä ikävästä. Minun täytyy siis täältä pois,

autiosta ja tyhjästä talosta, itse aution ja tyhjän.

Minne, en tiedä. Jonnekin toisaanne kuin mistä tulin.

Anti-koirani, aina samaniminen, tyttären tyttären tytär, tietää, on ollut vastassa laivarannassa, on kieppunut koko päivän kintereilläni, mieliteltyt, viekoitellut—juoksee rantaveräjälle ja kutsuu, kulettelee kalakonttia pitkin pihaa, retuuttaa sen rantaan, kiertää häntää verkkovajan ovella, vakiutuu viimein uuden veneen kokkaan ja ulvoo—ensin ikävästä, kun en tule enkä välitä, sitten ilosta, kun tulen ja alan vääntää hankavitsaa—tietää kaiken, ymmärtää kaiken, jonkun vaeltavan ihmishengen kätkö.

Äitivanha kysyy puutarhan portilla:

"Menetkö minne?"

"En tiedä niin tarkoin."

"Jos menet koskille kalaan, ota ruissäkki myllyyn."

"Se sopii ..."

... sillä miksen menisi koskille yhtä hyvin kuin minne muuannekin.

"Ja elä tulekaan ilman lohia ja suuria säyneitä—ota astia ja anna myllärin Johannan suolata, tulee pian heinänteko ja särpimen tarve väelle. Kai otat verkkosi ja onkivehkeesikin?"

Äiti tietää, mistä poikansa mieli aina viihtyy. Äiti on nähnyt mielen mustaksi ja aavistellee syynkin: jos lieneekin juhlilla jotain etsinyt, ei ole löytänyt. Ei tiedä muuta, mutta ei utele, ei äiti koskaan utele. Tahtois parasta ainoalleen, viimeiselleen—kuolivat nuorina toiset. Äidiltä ne vietiin, häneltä vietiin kaikki, minulta ei. Äiti eli heissä, minä aina omissani. Lienenkö muistanut lohduttaakaan silloin, kun olisi pitänyt. Äiti kätkee omat huolensa, kuta suuremmat sitä tarkemmin. Ei osaa nauraa, mutta ei myöskään itkeä, ei ainakaan muiden nähden, aina tasainen, aina tyyni, yöllä vain joskus kuuluu seinän takana valvovan hiljainen huokaus, silloin surree, minkä surree, aamulla on taas ensimmäisenä työauransa kuressa. Ei hän muistojaan pakene eikä aaveitaan pelkää. Hävettää itseäni näiden omien huolieni haudonta ja pettymysteni paisutus ja oman onneni ikävän hemmottelu—enkä sittenkään voi olla sitä tekemättä.

Laittoi äiti taas eväät, lähden hänelle mieliksi, lienee ollut jotkut aavistukset itsellänikin.

"Varaja kiviä koskissa—ja sano terveisiä Johannalle—tässä on vähän viemisiä sen lapsille."

Kaikki hän muistaa, sydän omasta tyhjä, täyttää sen toisilla, Lähdenkö?— mutta onhan kuitenkin mentävä myllyyn.

Kun astun veneeseen, on kuin lähtisin pakoon, niinkuin pelkuri. Mutta kun tartun airoon, tulee taas tarve ponnistaa pois poistumisen vuoksi. Äiti on äiti ja minä olen minä, kumpikin hoitakoon itse huolensa, hän tehköön sen omalla tavallaan, minä teen omallani.

Ja minä soudan suuria tyyniä selkiä, eikä kuulu muuta kuin kaakkurin huuto ilmassa. Tulen laajaan virran suuhun ja ylhäällä airo sipaisee nuokkuvia ruohoja ja kumoo kaislikoita, sakeita kuin hankia, kun soudan harhaan. Vetelen virtoja ja vuolaita suvantoja, joiden rannoilla nukkuu suuria taloja äyräillä ja kuvastuu taivasta vastaan kaivonvinttejä. Virran suu kapenee ja tulee ne suuret luhtaniityt ja niiden lukemattomat ladot aina etäiseen, matalaan metsänrantaan saakka, minkä takana ovat ne suuret kurkisuot, joilta kuuluu auringon noustessa silloin tällöin pitkiä parahduksia. Aamuaurinko vetää kylmää kultaansa soitten yli näkyvälle erämaan vaaralle. Sen alla on se koski, mihin pyrin.

Raukaisee, haukkaan eväitä. Mitä minä oikein sinne? Ketä minä pakenen? Maksaako vaivan? Enkö ole raukka? Siinä on ruissäkki, niin—sitä vartenhan minä. Korven reuna lähenee, veden kulku kiihtyy, joki laajenee matalaksi sahiksi, jossa vesi väräjäää kuin tuulen virin alla aina samassa paikassa, ei murru, joskus vain jossain kulahtaa kuin nielevän kurkku. Lähden taas. Avartuu eteen suvanto, koommin kuin pieni järvi, kalasauna rannan kaarteessa suuren kuusen alla. Olisi siinä erakolle maja, mutta kauemman kaipaa mieli. Vedet kapenevat taas ja niiden vauhti kiihtyy, vesi mustaa kuin Tuonelan joessa, rannoilla juuriltaan suistuneita honkia, ja alas ui vaahtopalloja, pöyheitä kuin kuontaloita, kosken irti tempomia ja sen sotkemia.

Soudan ja soudan, sauvon ja sauvon.

Päivä kallistuu iltaan, hyttynet hurisee, lohi silloin tällöin loiskahtaa ilmaan. Anti-koira istuu kaiken aikaa perätuhdolla, vainuten vesille ja vainuten maihin, tuon tuostakin vilkaisten minuun:—Siinä taas hyppäsi lohi, mikset sinä ongi?... Tuolla ui sorsa poikineen, mikset sinä ammu?... Tuolla tuoksuu

metsopoikue karpalomättään kupeessa—etkö näe— miksemme mene maihin?... Mikä sinua vaivaa? Tiedän, mutta onhan tässä tärkeämpiäkin. Vai olet nyt taas sillä päällä? Ja se haukkuu kiihkeästi.

"En ole millään päällä. En pysähdy, en ammu, en ongi, koska minun täytyy toisille perille."—"Mille perille?"—"Mille perille tahansa!"

Vahtokuontaloita viilettää yhä tiheämmin alas, kuta ylemmä tulen. Rannat kohoaa, väylä kiristyy, koskitaival alkaa. On käytävä sauvoimeen käsiksi, on oteltava ase kädessä veneenalaisten erämaan vesien voimaa vastaan. On saatava nämä rukiit myllyyn, vähät muusta! On saatava rukiit myllyyn ja särvintä äitivanhan heinäväelle, vähät muusta—onhan juuri sitä varten lähdetty. Elä vilkuta siellä suvannon lehtosaarella rantapuiden välissä enää sinä, ei ole aikaa, et ole kuitenkaan sinä, ja näkyjä en tahdo enää nähdä. Tämä on eroretken viimeinen taival, ole siellä, minne jäit. Ei ole nyt aika kuvittelujen ja kaipuun. On aika puskea hyrskystä hyrskyyn, sauvoimen ponnistaa pohjasta ja sysätä suoraan kokka, kun koski kampeaa ja virta painaa vinoon. Tämä sinun veneesihän nousee nivasta nivaan kuin linnunpoika räpylöin ja siivin. Nousee, kun täytyy—ja vaikei olekaan muuta turvaa kuin oma itseni, niin ei ole, elköönkä tulko. Jottako nousisit, pursi, paremmin, jos meitä olisi kaksi, jos toinen perässä, toinen kokassa, toinen pidellen, kun toinen vaihtaa sauvointa ja työntää? Nousen yksinkin—mistä sinä tiedät, että kävisi muka paremmin kaksin? Yksin olen, itse ainoa omani. Sinä menit sinne, minä menen tänne.

Sauvon vastedes elämäni niinkuin nyt tämän kosken. Suoriun siitä, niinkuin tästä. Se on siinä, miten vihaisesti sauvoim ponnistaa pohjasta, siinä, miten painan ja painin. Ottelemme siis, sinä elämänikin vastavirta, sinä kohtalonikin kinahmi. Vaikka olkoonkin joka otteessasi uusi yllätys—minä voitan. Nyt tiedän, mitä varten tänne tulin.—Mutta kenen tässä voitan? Sinutko? Sinunko kanssa nyt taistelen? Sinuunko kiukkuani pusken? Mitä varten?

Siinä onkin jo suvanto ja voitto ja lepo! Siinä on leppoisa, sileä suvanto, jota vene viiltää, niinkuin sitä nyt työntäisivät samat voimat ylös, jotka äsken painoivat sitä alas, viimeisellä vimmallaan. Olen saanut itselleni niiden voiman. Mitäkö varten taistelen kanssasi? Sinunko uhallasi olen tässä, sinuako uhmaten? Syytinkö äsken sinua? Mistä? Eihän ole linnun syy, että sattuu lentämään tien poikki, jota minä satun kulkemaan, eikä pysähdy, enkä minä häntä sentähden saa.

Kuitenkin kaikitenkin—kosket on välillä ja virrat ja suunnattomat selät ja mahdottoman avarat maat, talottomat taipaleet. Ei mitään tietoa toisella toisesta, eikä tarvitse ollakaan. Eroko? Kaikenko ero? Ihanko uusi taival edessä? Ettäkö elämän onni ei ollutkaan siellä, mistä sitä kaiken elämäni ensin vaistosin ja sitten tietoisesti etsin? Eipä siis ollut. Kun ei ollut, niin ei ollut.

Taas on tyyntä vettä, rannat nousee, aukee lampi, sitten virta, sitten pieniä järviä ja soilahteleva pitkä suvanto—ja siinä se nyt sitten taas on—kahden vaaran puristuksessa putous, jossa keltainen vaahto kaatuu kalliopaaden yli. Putouksen vieressä on pienoinen mylly, ratas pärskyttäen vettä mustaan märkään seinään. Ylempänä myllärin tupa ja kiviaidan ympäröimät pellot. Takana on lehtoinen vaaran rinne, ylinnä avopää kallio—joita kaikkia, putouksesta alhaalta vaaran laelle ylös, hehkuttaa iltauringon viimeinen ilotuli. Tulee aina mieleen, tänne näitä vesiä sauvoessani: Kas, mikä majatalo Tuonen tumman joen partaalla —sitäkö varten, että väsähtänyt sielu saisi yöpyä matkallaan ikuisuuden ylävesiin, alkulähteelle, missä se sitten lieneekin, ehkä sokeana hetteen silmänä jossain hiekkaharjujen tai honkanummien umpisuossa—tuo tuli ensi kerran mieleeni, tuli joka kerta ja nyt taas, verkalleen huovatessani perä edellä, perätuhdolla Anti, punertaen sekin, illan hohteessa, itsekin punainen. Anti haukahtaa. Vene viilettelee suvantoa alas, äiti perässä, myllärin emäntä, entinen Repolan Johanna, lapsineen, yksi tyttö kokassa soutaen, kaksi keskituhdolla, yksi kokkakaarella istuen. Tuntee tulijan ja huudahtaa:

"Voi minun päiviäni—kun en ollut tunteakaan uutta venettä—oltiin menossa saunan lämmitessä vastaksien taittoon—ka, soutakaahan, tytöt!"

Virta kantaa heidät ohi, ennenkuin ehtivät tarttua airoihin. Hän huutaa minulle, että soutaisin uuteen valkamaan niityn alle, missä on verkkovaja ja näkyy virepuut, siinä on parempi laskea maihin. Olen maissa ennen kuin he ja joudun kokastamaan heidän venettään, josta pipanat piipertävät maihin kuin vuonat karsinasta. Äiti käskee antamaan kättä ja notkahuttamaan, ja he notkahuttavat, kaikki samannäköisiä ja melkein samankokoisia, vanhin ihan niinkuin äiti ennen, kaikki valkotukkaisia ja heleäsilmäisiä—minua vihlaisee nuorinta, ristityttöäni, ilmaan keikauttaessani tunne: ollapa minullakin, mutta ei ole eikä mahda tulla. Äiti itse on hämillään ja hyvillään, kasvot välkehtien niinkuin aina, herahdaen vuoron nauruun, vuoron koettaen vakiintua totiseksi—ei tiedä oikein, mitä sanoisi, sitten sanoo:

"Juoskaa, tytöt, myllyyn sanomaan isälle, että tuli vieras ... että tulee ottamaan säkin.... Tultiinpahan taas ... ja kalapönttökin mukana, kyllä se pian saadaan täyteen ... lohet hyppiikin kuohun alla niin että

... nyt siellä taas yksi ja tuossa toinen!"—Ja vasta sitten hän tuli tervehtimään, pyyhittyään kätensä esiliinaan:

"No terve, no terve! Kyllä nyt Ville tulee iloiseksi, kun on odotettu jo pitkään ... tuli juuri kotiin salolta puita lukemasta metsäherran kanssa, maanantaina se taas lähtee.... Siinä se astuu, jankkailee, vaikka tiedän, että juoksisi, jos ilkiäisi—hei, astu ravakammin alamäessä! elä tuossa jarruttele!"

Mies, jännterä, tyyni, harvapuheinen, vaimonsa vastakohta, yhtä pidättyväinen kuin tämä eloisa ja puhelias, ensi näkemältä melkein tyly, jos ei tietäisi—ainoastaan silmät ja suun ympärys muhoilevat, ilmaisten mielihyvää ystävän tulosta.

"Maltettiinpas lähteä ... vaan lienee ollut tärkeitäkin touhuja.... Ja uusi vene? Ja omaa tekoa? Eikä taida pahasti vuotaakaan."

Hän tarkastelee saumoja, nostelee kokasta ja perästä.

"Sopii kiittää Villen oppilaansa työtä, niin kiittää itseäänkin samalla," minä sanon.

"Se on Villen paras kiitos, kun ei moiti," nauraa Johanna.

"Ei ole hullumpi ensi tekeleeksi."

"Tekeleeksi! Se pitää sitten jo olla maailman mainio, joka ei ole Vilestä hullummaksi."

Ville vääntää missäkin selkäänsä ja me kokoamme Johannan kanssa muut tavarat ja nousemme pihaan. Koirat ovat löytäneet toisensa, heidän Ottinsa ja minun Antini, sisarukset, samaa pentuetta, Repolan peruja, yhdennäköiset, pystykorvat, punaiset ja kippurahännät, että tuskin voi toista toisesta erottaa, ja ryntäävät molemmat päälleni, ulvoen ja nuoleskellen—sitten puree Ottia kirppu ja sen on istuttava perälleen puremaan, jolloin Anti tarttuu häntään ja alkaa laahata, ja silloin taas alkaa kahina ja härinä.

Pikkutyöt ovat turvautuneet äitinsä helmoihin.

"Ka, oletteko siinä, eihän vieraan Antia tarvitse pelätä enemmän kuin omaa Ottiakaan. Minä sitä sitten en ole saanut noista kakaroista rauhaa, ensin äidin ja sitten omani...."

"Katsokaa, Konttisetä viepi vuonaa karsinaan!" huudahtavat tytöt ja rientävät kaikki rinnettä pihaan, missä vanha äijä, pärevasua kantaen, tulee tuvasta ja menee nurkan taitse navettaan päin.

"Mitä se ukko kantaa?"

"Kun se tullessaan löysi vuonan louhusta, jalka poikki, niin sitä se hoitaa. Se sen satoi ja on makuuttanut tuvassa ja nyt näkyy vievän karsinaan, kalun se taitaa siitä saada.—Käypi tupaan, minä menen laittamaan lettutaikinaa."

"Ei nyt pidä turhaan sitä vaivaa nähdä."

"No, ei toki milloinkaan ilman, se kuuluu meillä asiaan niinkuin ennen Repolassakin."

Heidän talonsa on pengermällä, tupa, aitat, navettarakennus, takana jyrkästi nouseva jylhä, komea vaara, Kurkivaara. Pihalla on kaikkialla kerppuja kuivamassa, nurkissa, tikapuilla, aidalla. Tupa on kuin vihreällä verhottu. Tästä näkyy koski ja suvanto ja siintävät kaukaisuudet yli pohjoisten salojen, soiden ja erämaan järvien. Istahdan rapuille levähtämään. On yhä enemmän viihtyisää ollakseni. Ville kantaa vettä saunaan, joka on vähän alempana, Johanna askartelee aitassaan.

Hän on sama kuin vuosia sitten, sama reipas, ystävällinen, huolekas ja iloluontoinen—sama ilme, samat liikkeet—silloin pikku tyttö, nyt emäntä ja äiti. Hän oli ollut meillä asuntoa rippikoulussa, joka käytiin yhdessä, olimme olleet hänen veljensä Taavetin häissä, hän morsiuustyttönä, minä sulhaspoikana. Hän joutuu naimisiin nuoren metsänvartijan kanssa, miesten parhaan, kaikkitaitoisen, sepän, kirvesmiehen, metsämiehen, joka oli rakentanut itselleen torpan ja myllyn tänne erämaahan. He elävät hyvin, molemmat aina työssä ja hankkimassa. Tulen tänne tuon tuostakin kalastamaan ja metsästäämään, milloin koskitietä soutaen ja sauvoen, milloin suksella hiihdellen yli suurien soiden, Kurkisuon ja sen takalistojen, ja yli Kurkivaaran—ensi kerran silloin, kun lähdin itseäni pakoon; silloin pois keväisiä hankia, pois kotoakin heti, silloin melkein niinkuin nyt. On uisteltu Villen kanssa lohet ja tuulastettu hauet, ammuttu teeret, metsot, jänikset, on haasteltu monet yöt nuotiolla, revontulten hulmutessa taivaalla, ja tuumailtu maailman menot ja tämän oman maan asiat halki, joita metsävahti ja hänen vaimonsa seurailevat kuin omiaan, lukien kaikki kirjat, joita saan heille hankituksi. Ollaan

ystävät Johannan ja hänen miehensä kanssa, Johannan ehkä vielä enemmän kuin miehen. Viivyskelen täällä joskus viikkokaudet. Tuloni näyttää aina olevan heille iloinen, mieluinen yllätys, eivätkä tiedä, miten pitää minua hyvänä. Heissä on kaikkea sitä, mikä minulle ihmisissä aina on ollut miellyttävintä ja arvokkainta: ystävällisyyttä ja auttavaisuutta ja herttaisuutta ja osanottoa, tarve olla mieliksi ja aina antaa mitä itsellä on—haastan heille kaikki asiani niinkuin hekin minulle—ollaan ystäviä, minulla on vähän enemmän kirjatietoja, heillä enemmän elämän ja kokemuksen. Täällä minä aina pääsen siitä, mikä minuun muualla tarttuu epämieluisaa ja minulle kuulumatonta, tai kuormittuu raskasta. Täällä haihtuu haikeudet ja katoa kaipuut. Täällä on minulla oma kesäaittani, niinkuin erakolla maja, joka Villen kanssa yhdessä kalkuteltiin ja sammalsaumoille salvettiin—leikillä puhuen: minulle muka vanhain päivien varalle, kun äiti kuolee ja minä myön talon ja muutan tänne vaariksi, eläkkeelle, ja Villen ja Johannan lapset saavat periä sen huoneen ja mitä minulta muutakin jää. Johon Johanna nauraa:—Omasi kanssa siihen tulet—ja olisi jo aika tullaksesi ... (hän sitä samaa, mitä äitikin) ... johon minä:—Tuo Ville vei, ennenkuin minä ehdin. Johon Johanna:—Taisi tulla vakainen vahinko. Yksi tytöistä tuiskahtaa nurkan taitse:

"Äiti, tulkaa katsomaan, se seisoo jo kolmella jalalla!"

"Hyvä, hyvä, mutta en minä nyt jouda," sanoo Johannan ääni aitasta.

Tyttö tuiskahtaa sinne takaisin. Minä seuraan. Siellä on vuona karsinassa, seisoen kolmella jalalla, neljäs lastoitettuna ja sidottuna. Emo määkii kujassa, mutta vuona ei välitä siitä, vaan tunkee turpaansa häkkioiven läpi, jossa hoitajansa maassa istuen sitä hyväilee ja sille haastelee, kiintyneenä siihen niin, ettei huomaa, ennenkuin minä tervehdin.

"Päivää, päivää,—ka, kun ne olisivat sen tappaneet, kun eivät luulleet kalua tulevan, vaan tulipahan ... kohta otetaan lasta pois ... menkää, tytöt, nyhtämään nuorta heinän helvettä pellon pientarelta ... katsohan, kun ei välitä yhtään emästään ... hoitajansa kättä vain imee.... Kerran minulla oli koira, jota vähän aikaa hoidin, niin se seuraili niin, että kun en saanut haihtumaan muuten, niin piti sitoa ja minun lähteä veneellä suuren selän yli—jaa, jokos minä sanoin päivää, terve, terve ... menkää, tytöt, menkää ... minä heitän sille vielä olkia vuoteeksi.... Käydään tuonne pihaan.... Istutaan vaikka tähän rappusille.... Mitäs sinulle sitten oikein kuuluu?... Olitko juhlilla? Hyödytkö niistä mitä? Antoivatko laulannat lohtua sielullesi?"

"Enpä tiedä."

"Sitä minäkin, ei niistä meikäläisille ... olinhan tuolla minäkin kerran ... en minäkään niistä heidän torviensa toivotuksista ja rumpujen pärrytyksistä ja juhlapuheista ja paukutuksista ... enkä minä sitä huitomista ja kuin väkisin laulattamista ja kilvan kirkumista, jotta kuka paremmin parahtaisi ... se on minun musiikkiani, kun tuo Johanna soittaa kanneltaan tuvan hämyisessä karsinassa.

"Nyt saunaan!" hoikkasi Ville törmän rinteeltä.

"Tullaan, tullaan!" hoikkaa Konttisetä vastaan.

Joka kerta kuin tavataan, pitkienkin aikojen päästä, menee meiltä heti puhe näihin tämmöisiin. Hän on ystäviäni, niinkuin nämä täällä, ja muitapa minulla ei juuri olekaan, eikä ole ollut tarvis eikä enää tule. Hän on melkein sama kuin silloin, kun kävi ensi kerran meillä ja haastoi minulle hyvästä haltijasta ja miten sitä on hoidettava, että se viihtyisi, ja yhä hän siitä haastaa. Ei kukaan tiedä, kuka hän oikein on ja mistä kotoisin, enkä minäkään ole kysynyt. Kerran hän kuitenkin: että "olisi ehkä voinut tulla vaikka pappi tai vaikka lääkäri, tai vaikka runoniekka eli rohvessori, jos en olisi sairastunut kovaan sielun tautiin ja tuskaan, jossa oli vähällä henki mennä, mutta ei kuitenkaan mennyt henki, vaan tuli, tuli henki sanomaan näyssä, että minä olen se kaiken hyvän henki ja kaiken kauniin henki ja sinun on seurattava minua ja opetettava minua muille. Siitä ei siihen aikaan kukaan tiennyt, mutta nyt on jo niitä, jotka tietävät ja ymmärtävät tai ainakin aavistavat. Minä olen sen kuiskaava ääni erämaassa." Hän parantelee ihmisiä ja eläimiä luonnonlääkkeillä, hieroo, kylvettelee, lääkitsee luun ja lihan vikoja ja tyynnyttelee ja viihdyttelee verien vihoja. Ei ota mitään maksua vaivoistaan, mutta ruuan ja vaatteen ottaa, kun annetaan, ja evästä konttiinsa pitemmille taipalille. Ei hän viihdy kauan paikassaan, katoa pitkiksikin ajoiksi, mutta kun palaa, on, niinkuin olisi ollut kaiken aikaa talossa, elänyt yhdessä mukana, ja tietäisi, mitä on tapahtunut ja mitä tarvitaan. Hän on näkijä, aavistelija, ymmärtäjä, joka virittää ensin oman sielunsa sen vireeseen, johon yhtyy, ja siitä vähitellen hänen sielunsa omaansa. Olemme soittaneet monet sielun sävelet yhdessä, hän tulee kuin kutsuttuna silloin, kun minulla on sen soiton tarvis. Hän sanoo tietävänsä, kuulevansa kaukaa, milloin kuka häntä kutsuu.

Istumme lauteilla, vastojen hautuessa, suloisessa lämpimässä, ennenkuin löyly vielä on löyty.

"Olisin minä kuitenkin tahtonut siellä juhlilla yhden laulattajan lauluja kuunnella," jatkoi siinä Konttisetä.—"Olisin vielä kerran tahtonut kuulla niiden etelän tyttöjen kuoroa."

"Missä te heidät kuulitte?"

"Ka, oletpa kuullut sinäkin ja nähnyt, koska sitä äänesi vieläkin värähtää. Ja jos olet kuullut ja nähnyt ja ymmärtänyt heidät oivaltaa, niin on heistä ollut siellä juhla sinullekin, niinkuin oli minullekin. Missäkö?—elähän, Ville, vielä lyö löylyä, annahan, kun haastellaan, tekisin siitä runon, jos osaisin—tuli vastaani neitoparvi niemen kainalossa, haltijatar impineen valkealla hiekalla—ilakoivat ja lauloivat, minä metsän reunassa polulla ihmeissäni istun ja kuuntelen— näkevät minut, eivät kirkaisten kummitusta pakoon, vaan huutaa tyttö eväilleen—esitteleikse, sanoo nimensä, itsensä ja sisartensa—ei kysytä, kuka on tämä äijä ja minne hänellä matka, niinkuin täällä aina muut yli olan ja nenän vartta pitkin, vaan tietä kysytään, milloin laiva lähtee, onko kiire jos ehkä tiedän, saavatko luvan kysyä—he matkalla juhliille— on tultu Savon saloja ja järviä ihantelemaan, tänne tahdottaisiin jäädä, täällä aina olla, ei siellä, mistä he, näiden näköalain vertoja.—Pitää tulla tänne olemaan, minä sanon.—Eihän tiedä. Tekisi kyllä kovin mieleni tulla, hän sanoo ja katsoo herttaisesti kaihoten. Minä heidät neuvon siitä eteenpäin, saatan oikotien päähän, josta vie laivasiltaan—siitä hän kiittää, ottaa omasta rinnastaan kukan ja kiinnittää minun rintaani, ukkorähjän, tämänäköisen kulkijan ja kerjäläisen—ja laulaen lähtevät, ei kuulu tirsuntaa tienkäänteiden takana näiden tyttöjen, vaan vilkuttavat kädellä ja liehuttavat liinoja harjun rinteeltä. Sanon sinulle: en ole ihanampaa nähnyt—sinua aattelin: siinä sinulle nuorikko taloosi—siitä minullekin muistelemisen iloa koko taival tänne asti erämaan halki. Minä kun mitä semmoista näen ja kuulen, sitä tallettelen ja kantelen kuin linnunpoikaa povella. Ne olivat hekin sitä hyvän ihmisten heimoa, olipa olevinaan heitä ikäväkin.... Nyt saat, Ville, lisätä lämmintä."

Kylvetään verkalleen—Ville haastaa asioistaan, ja sitten istutaan ulkona rahilla saunan seinämällä illan viileässä, polvella puhtaat paidat, jotka Johanna on siihen pannut, kullekin omansa.

"Hohhoo," huokaa vanhus, "onpa taas hyvä ollakseni, hyvän ihmisten hoivissa—onhan siinä puhdas paita minullekin—se on tuo Johannakin sitä hyvän ihmisten henkiheimoa—sitä on Taaton mamsselikin—ei niitä ole monta, vaan joitakin on—sitä samaa valittua sukua ovat. Minä uskon, että maailmassa on kahdenlaista heimoutta, ruumiin ja hengen. Hengen heimoudet kulkevat kätkeytyinä vuosisatoin, ehkäpä tuhansienkin alitse—antiikista ja Egyptistä ja Intiasta ja vielä kauempaakin historian aikain kautta näihin päiviin asti—yksilöityvät ja uusiintuvat ohi ruumiillisten periytymisten henkien periytymisen tietäjä sen salaväyliä ... niistä ajantiedot ihmeissään kertoo, pyhistä miehistä ja naisista, mutta paljon on semmoisia, joista historia ei mitään tiedä eikä ihmiset tiedä, mitä aatelia he ovat—ei näitä kaikki ymmärrä enkä osaa selittääkään, mutta sinä ymmärrät, sinulla on vähän semmoiset tuntosarvet kuin minulla.—Minä vielä siitä työstä—onko mitään ihanampaa luomakunnan luomaa kuin hyvä ja hieno ihminen, kun on vielä nuori ja kaunis nainen! Se on ruma tarina, että se oli nuori nainen, joka vietteli miehen ja sai aikaan syntiinlankeemuksen ja ihmiskunnan kirouksen—ei ihmiskunta ole langennut eikä kirottu, siinä on vain hyvänsä, huonoansa. 'Uskotko, että tuo nuori morsiamesi olisi voinut käärmeen neuvosta sinut langettaa syntiin?' kysyin kerran apulaispapilta, joka oli kihlannut rovastinsa tyttären. Jäi siihen tuppisuuksi. 'No, jos ei se, niin kuinka sitten joku toinenkaan?' Miksi olisi pantu pahasta maailman perustus? Ei se ole siitä pantu, vaan hyvästä on pantu. Ihmisen aivoitukset ovat hamasta lapsuudesta yhtä hyvin hyvät kuin pahat."

Johanna jo huikkasi tuvan rappusilta illalliselle.

"Tullaan.... Se olisi pitänyt tehdä tämä tarina semmoinen, että maailma oli alkujaan riidan, sodan ja turmeluksen ja pahennuksen erämaa, mutta sen keskessä oli rauhan ja rakkauden keidas. Niin siinä keitaassa asuu luojan kaksi luomaa onnellista, ne syövät tiedon puun ja rakkauden puun ja kauneuden puun kaikista hedelmistä, joka puu on yksi ja sama puu, ja saavat siitä sen valistuksen, että menevät portille ja puhuttelevat ohikulkevia ja ulkona olevia ja kutsuvat sisään käymään ja katsomaan heidänkin taloan, että tulkaa näkemään, mitenkä täällä meillä eletään, ja sitä mukaa kuin tulijoita on, niin sitä mukaa siinä paratiisi laajenee niinkuin uudispelto ja sen muurit siirtyy niinkuin pellon aita ja käsittää lopulta koko maailman, vaan joka ei osaa eikä tahdo elää, niinkuin paratiisissa pitää, niin se menköön takaisin maailmaan entiseen kurjuuteensa, kunnes tulee halu päästä uudelleen autuaitten asuntoon. Se olisi ollut sillä tavalla se maailman luomisen ja ihmiskunnan ylennyksen taru kirjoitettava ja sillä tavalla ajateltava ihmiskunnan alku. Sitä on herttainen sillä tavalla ajatella ja niin minä sitä ajattelen yksikseni talottomilla taipalilla. Mitäs Ville sanoo?"

Ville vain kuunteli ja muhoili:

"Osanneeko siihen semmoiseen minunlainen mitään, mutta en minä siihen aituukseseen sentään kaikkea maailmaa tahtoisi."

"Eikä ole pelkoakaan, että koko maailma siihen pyrkisikään."

Verkalleen pihaan astuessamme virkkoi setä vielä:

"Olihan se ihana neito—ajattelin sinua ... olisi siinä ollut taloosi emäntä, sillä oli niin tekevän näköiset

kädetkin."

On illastettu tuvassa, Johannan letut ja kokkelit ja vasta kirnutut voit. Ville on vetäytynyt aittaansa, viikon raadannasta rauennut mies. Johanna on pannut lapsensa levolle, askarrellut viimeiset lauantai-ilta-askareensa, istunut karsinaan, polvella kantele, josta juoksuentelee hauraita säveliään, hämyhetken herättämiä. Sitten hän soittaessaan yhtäkkiä kysyy:

"Et tainnut siellä vieläkään tavata sitä mieleistäsi, sitä viimeistä parasta, koska tulit tänne suoraan, vai tapasitko jo?"

Puhuin heille kaiken. Miksen olisi puhunut heille tätä niinkuin muutakin! Olin pyrkinyt ja luullut päässeeni siitä eroon, koska puski kotoa pois. Mutta olin kai siinä vielä kiinni jollain viimeisellä venyvällä toivon säikeellä, koska oli tarve saada toivon apua toiselta. Jos Johanna ehkä näkisi sen toisin, jos hän löytäisi jotain mahdollisuutta—vaikkei muuta kuin uskoisi, ja vaikkei uskoisi, niin kuitenkin sanoisi uskovansa. Vaikkei sanoisi muuta kuin: eihän milloinkaan mitään tiedä. Mieli herahtaa ja sulaa. Kerron kaikki viimeisestä parhaasta, ensimmäisestä ja viimeisestä. Sanon senkin, että piti tulla tänne päästäkseni eroon.

"Vaan pitääkö nyt sitten antautua sen ainoan varaan?" sanoo Johanna, ei kuitenkaan niinkuin olisi todella tahtonut sanoa: ei pidä.

"Niin se nyt minusta vain on, että pitää."

"Ja niin sen on oltavakin!" hän yhtäkkiä sanoo lämpimästi.

"En osaa ajatellakaan muuta kuin: hän tai ei kukaan muu." On kuin olisi silmä huiennut näkemästä muuta, kuin mikä siinä on kuva siitä häikäisevän kirkkaasta, josta sattui siihen pisto niinkuin auringon säteestä....

"Ei sitä osaa eikä ole tarvis—kun minä näin Villen ja kuulin äänensä, niin löi kuin sokeudella kaikkeen muuhun ja tiesin samassa, että jollet sinä, niin ei kukaan muukaan, vaikken tiennyt, tokko tuo tahtoneekaan. Oli pitkät erot, kun vanhemmat panivat vastaan tyhjälle miehelle menoa, eikä luullut totta tulevankaan, vaan tulipas—ja tulee sinullekin."

Hän yhtäkkiä näppäili kanteleestaan iloisen sävelen, haaveillen omia haaveitaan, kai oman onnensa muistoja, mutta niinkuin samalla olisi tahtonut soittaa ne minulle, minun puolestani, minun onnekseni—ja minulla oli siinä lyhyt hetkinen, niinkuin hänen ystävällinen uskonsa olisi ollut minun.

Setä on noussut ja pistäytynyt pois. Johanna ripustaa kanteleensa nauaan ja katsoo ikkunasta ulos:

"Siellä se taas sen vuonansa kanssa, se sitten on hyvä mies tuo setä. Ei taida hän olla kaikkien mieleen, mutta minusta hän puhuu oikeita, kun ajattelen vapaasti enkä muista, mitä ennen on käsketty ajattelemaan ja uskomaan. Keventää niin ihmeesti mieltä, kun se tulee taloon. Saisi olla vaikka ikänsä. Siellä on tila aitassa, niinkuin aina ennenkin.... Minä vielä siitä äskeisestä: on vain elettävä toivossa."

Minä elänkin siinä taas—ja miksen eläisi—se voi olla yhtä hyvin mahdollista kuin mahdotontakin—ja minulle on tullut sinusta yksi kuva lisää, joka on niinkuin oma näkemäni: ilakoiva tyttökuoro järven rannalla—ja kuinka sinä kiinnität kukan vanhan miehen rintaan ja heilutat hänelle hyvästiä, ja että olet sanonut:—Eihän tiedä, tekisi kovin mieli kerran vielä tulla.... Eikä kestänyt kauankaan, kun minä sinut sitten näin laivasillalla.

Heittäyn vuoteeseeni, aitan ovi jääköön auki, en voi nukkua—kuka tämmöisenä yönä voisi nukkua! On se aika yöstä, kun taivaan valo on vaaleimmillaan illan viimeisen ruskon ja aamun ensimmäisen sarastuksen vaiheilla. Kaikki muut linnut vaikenivat, ja vain rastas laulaa. Koski rantojensa kuilussa kumajaa tummaa syvää säveltään, yölintu kuudessa nakkelee sen yli sirautuksiaan, milloin pitkiä kuin nauhoja, punaisia, valkoisia, keltaisia, milloin lyhyitä kuin helmiä, lasisia, hopeisia, kultaisia, ja kun se visertää, silloin ei kuulu koski, mutta kun se hetkeksi lakkaa, silloin kuuluu taas koski—hennon kurkun värinä voittaa vesien kurimon tohisevan torven.

Setä hissuttelee pihalla, ei näytä aikovankaan nukkumaan—hän muuten nukkuu milloin sattuu—ja kun näkee, että valvon, hän tulee, istahtaa aitan kynnykselle, tyhjä piippu kourassa. Ojennan hänelle kukkaroni.

"Kiitos, tekihän mieli tupakkaakin piippuun, vaikken ehkä olisi ilennyt heti pyytää—ja jos välität, niin

haastellaan vielä—vai mennäänkö koettamaan lohta—minä soudan?"

Setähän aina tarjoutuu soutamaan, mieliksi, vaikkei ole kalamies eikä malta soutaa halultaan haastella.

"Haastellaan tässä."

"Minä siihen äskeiseen puheeseen vielä," alkoi hän heti—"että saahan toivoa ja pitäähän toivoa— mutta jos kävisi niin, ettei toivo toteutuisi, niin on osattava elää sittenkin. Se on annettava sekin uhriverona hyvälle haltijalle, joka meitä hoitaa, niin kyllä haltija maksaa sinulle velkansa takaisin. Saanko puhua—ethän pahene?"

"Puhukaahan—enhän toki."

"Sinä et ehkä enää tapaa häntä eikä hän ehkä tule omaksesi sillä tavalla, kuin toivoisit, mutta elä siitä välitä, ei hän sinua silti jätä. Hän jää sinulle hyväksi haltijaksi ja tulee asumaan talossasi, aina luonasi, vaikket häntä koskaan näkisikään. Hän tuli, oli ja meni, niinkuin lintu, joka istahtaa eteesi polulle eikä tiedä, että oli katsoja. Pysähdyit, katselit ihmeen ihania, puhtaita höyheniä ja sen jalan kevyttä nousua ja kaulan kaartaa ja sulavia liikkeitään. Se on siinä aikansa, kääntelekse, katselee, ei huomaa sinua, kun olet ihan hiljaa, sitten yhtäkkiä pyrähti pois, et tiedä, miksi, lieneekö tiennyt itsekkään, ehkä kuuli kutsun jostain tai ilman vain, etkä häntä sitten enää koskaan näe. Mutta siihen jäi hänestä sija, se paikka, jossa oli ihana ollut, ja jäi lähdon humaus ja lehvän liikahdus. Se meni, mutta näky ei mennyt eikä mene, sinä vaellat ja tulet toisen kerran ja kuinka monta kertaa tahansa siihen pyhään paikkaan ja luulet hänet näkeväsi siinä aina, ja sinulle on sitten sama, onko se siinä vai ei, sillä se on siinä kuitenkin. Katsohan: niinkuin ei ole autuaaksi tullakseen väliä sillä, mitä uskoo, kunhan uskoo, eikä edes sillä, onko olemassakaan se, johon uskoo, niin ei ole myöskään väliä sillä, ketä rakastaa ja miten rakastaa, kunhan vain rakastaa. Ei rukoileva lakkaa, vaikkei jumala rukoukseen vastaakaan, rukoilee vain sitä hartaammin. Ei rakkauden tarvitse siihen raueta, ettei saa vastarakkautta. Kun voi rakastaa omanaan sitäkin rakkautta, jolla muut ovat rakastaneet, niinkuin esimerkiksi Korkean veisun rakastajan ..."

"Ja Salamin ja Sulamitin—"

"— ... niinpä niin, ja kaikkien runoilijain rakkautta, niinkuin ne ovat sitä kuvitelleet, vaikkeivät olekaan sitä itse semmoisena ehkä kokeneet, niin miksi ei voisi rakastaa omaakin kuvittelemaansa rakkautta ja olla siitä niin onnellinen, kuin se olisi totta, jopa vielä onnellisempikin. Runoile sinä hänestä itsellesi ikuinen rakkaus. Niinkuin minäkin siitä kukasta, minkä hän minulle antoi. Elä hylkää rakkauttasi häneen eläkä pyri pääsemään siitä eroon, vaikka täytyisikin ollaksesi erossa hänestä. Se on kyllä vaikeata vielä sinun iälläsi...."

"Oletteko tekin semmoista kokenut?"

"Lienenhän yhtä ja toista minäkin, vaikka olen nyt tämmöinen—en puhuisi, jos en tietäisi. Se on vaikeata, mutta se käy, ja ilo ihanteesta, jonka tuskissasi luot ja saat säilymään ja kannat sielussasi, niinkuin äiti lasta povellaan, on suurempi ja tyydyttävämpi kuin mistään maallisesta ja todellisesta. Rakkaus voi olla yhtä kaunis, vaikkei sen esinettä olisikaan. Ajattelehan äidin rakkautta toivottuun lapseen tai kuolleeseen lapseen, kyllä se on sama kuin elossa olevaan. Sen on niinkuin sen, minkä ihmiskunta on runoillut, runoilleensa itselleen uskon näkymättömään, uskon elämään kuoleman jälkeen, uskon Jumalaan ja jumalanpoikaan ja lunastukseen ja pelastukseen toisen avulla, kun omat voimat loppuu. En minä ole mikään ateisti enkä kieltäjä, vaikka sanotaan. En minä tahdo ristinnoppia repiä, eikä sitä voikaan. Vaikkei se olisi milloinkaan toteutunut eikä toteutuisi, vaikka se olisi vain haave, niinkuin se kai onkin, niin juuri siksi sitä ei voi hävittää eikä saa. Juuri samoin pitää rakastaakin ja tullaan aina rakastamaan. Ja milloin on rakkaus toteutunut niin, että se olisi antanut, mitä on luvannut? Kysy keneltä tahansa, joka on sitä saanut enemmän kuin minä ja sinä? Ja katsele, mitä siitä on kirjoitettu. Rakkaus toteutuu vain sille, joka ei ole sitä saanut, vaan ainoastaan kuvitellut. En osaa tätä niin järjestyksessä kuin pitäisi— mutta sinä kyllä ymmärrät."

"Ymmärrän, minä alan jo ymmärtää."

"Oikeastaan minä vain sitä, että pidä häntä ihanteenasi."

"Olin jo pitänyt, ennenkuin näinkään."

"Ja pidä häntä yhä niin, että toteutat hänen silmiensä alla sitä, mitä sinussa itsessäsi on parasta, hoida häntä hyvänä haltijana omassa itsessäsi."

"Olen jo koettanut."

"Olet oikealla tiellä. Silloin hän on sinun eikä häntä sinulta kukaan riistä; vaikka haave, niin kuitenkin

tosin. Sinähän loit hänet, ennenkuin hänet näitkään. Jollei häntä sinulla olisi ollut ennen, et olisi häntä tavannut silloin, vaan ehkä jonkun muun, olisit kulkenut hänen ohitsensa, niinkuin monen muun, ties kuinka monen, et olisi kuullut edes humausta hänestä, et tavannut häntä lintuna polullasi. Nyt kuult hänet. Jos haaveesi olisi luonut toisen kuvan, et olisi häntä nähnyt. Ole sentähden yhäkin näkevinäsi, että hän sinulle elämässäsi hymyilee, niin hän sen tekee, että hän on joka paikassa, niin hän on. Anna hänen muuttua elämäsi visioniksi, niinkuin laulajalle iänikuiselle Pohjolan impi revontulten kaaren päällä, tai niinkuin se kuva siitä työstä, jonka otsalla loisti totuuden tähti, tai niinkuin se laulajatar, tai niinkuin sille Dantelle se Beatrice. Se on ihanaa semmoinen. Silloin se ei sinulle kuole eikä katoa, etkä pety."

Hän oli haltioitumistaan haltioitunut, puhui milloin minulle aittaan, milloin ulos ovesta niinkuin näkymättömälle kuulijakunnalle siellä ulkona jossain kesäyön viileässä maailmassa. Olen jo aikoja sitten antautunut hänen lumoihinsa. Hän tulkitsee kaikkeni, on sieluni salatietäjä, ajatusteni lukija ja sanelija.

"Kaipaa," sanoo hän hartaasti—"kuule, sinä et saa tukehduuttaa kaipaustasi, et koettaakaan siitä päästä, niinkuin sanoit tahtovasi. Kaipaa, elä katkerasti ja kivuloisesti, vaan suloisesti, hiljaisesti, viihdyttävästi, hartaasti. Sinun täytyy se itsesi tähden, pelastuksesi tähden, et jaksa muuten elää, rupeat ehkä juomaan tai tuskissasi muuten pahasti elämään—tai kovenet tai tulet ahneeksi ja vaivut aineen orjaksi —ei pidä unohtaa sitä parastansa, minkä on saanut, eikä paatua, vaan tyytyä täytymykseen."

"On viihtyisää kaivata olematonta ja tulematonta, ottaa vastaan kaikki, mikä annetaan, toivomatta itse mitään, mikä ei ole saatavissa, ja saada siitä palkakseen rauha, ja kirkastus. Kun pääset sille polulle, noudattelet sitä—otat vastaan kaiken niinkuin sateen ja poudan,—niin voitat sillä kuolemankin. Kun se tulee härnäilemään: nyt otan, nyt otan! —sinä vain sanot: sama se, ota, ota!—ja kuolema hämmästyttävästä vastaantulijaa ja luikkii tiehensä häveten, häntä koipien välissä. Kuolet tietysti, mutta kuolemaa pelkäämättä ja pakenematta. Et ollutkaan hänen saaliinsa, menit mielelläsi, pyrit melkein pyrkimällä pois. Tulet sen luo, tapaat siellä sen, tapaat kaiken, jota et täällä tavannut. Se on hyvän haltijan palkka, jota palvelit."

Ukon leuka värähti kerta pari, hän pudistihe liikutuksensa lumoista, koetti turhaan hymähtää, mutta onnistui lopulta voittaa itsensä.

"No, ka, nyt on pappi taas saanut saarnansa saarnata ... olen sinua valvottanut, olisit ehkä nukkunut mielummin ... mahdoit paiskata oven kiinni, jos et kehdannut kuunnella—mutta kaipa minä silloin olisin paukuttanut avaimen reiästä ja olisi vain pitänyt koreesti kuunnellaksesi. Painanko oven kiinni, ettei tule itikoita?"

"Antaa vain olla auki ... täyttäkäähän vielä piippunne."

"Täytyy taas paimenen mennä kaitsemaan karitsaansa."

Ja hän tassutteli lamponavettaan päin. Ajattelin: hänen laisiaan kai olivat nekin, jotka ennenkin saivat luopumaan kaikesta ja seuraamaan häntä, saarnaveljet, jotka hoitivat väsyneitä luostarien rauhaan.

Hänen laulunsa otti, minkä toisen soitto äsken oli antanut. Ja niistä tuli kuitenkin molemmista, ainaisesta toivosta ja ainaisesta kieltämyksestä, elämäni vastainen sisältö. Minulle jäi hänestä jällelle: Niin se on ja niin se on menevä. Heitin sinulle siinä valkenevassa aitassa ikuiset hyvästit. Päivä nousee, joku varpunen tirskahtaa. Ei kuulu enää rastaan huilu, kumajaa vain kosken tumma torvi.

On viikon mentyä poutainen pyhä ja taivaalla seisoo korkeat, liikkumattomat pilvet, ilmassa viileyden henki.

Lähden sieltä kuin toivoretkeltä, kuin pyhältä paikalta, tullakseni pian taas takaisin.

Palaan taas elämään ilman sinua, lasken viiletellen alas samat kosket, jotka äsken sauvoin ylös, soudan suvannot, laskettelen lehtipurjeessa suuret selät.

Koska se kai on niin määrätty ja on niin pakko, niin on kai myös niin parempi. Oli tapahtunut sellainen heräys, annettu sellainen ilmestys. Olen kuin jättäytynyt kohtaloni virran vietäväksi airottomassa purressa, ilman mahdollisuutta enää päästä omin voimin maihin, omakohtaiseen onneen, niinkuin olin sitä tähän saakka kuvitellut. Ja ilman haluakaan, sillä kuljethan nyt kuitenkin mukana, niinkuin lippu tangossa, niinkuin keulakuva laivassa, aina näkyvissä, edellä ja yllä. Ethän ole kenenkään niinkuin minun, kenen olletkin. Et ollut määrätty minulle sitä varten, kuin olin toivotellut. Sinun tarkoituksesi minulle oli ollut toinen. Elämälläni oli ollutkin toinen määrä. Olit tullut tielleni suunnataksesi sen siihen. Olit tullut vain koskettaaksesi ruumiin koteloa, jotta sielu pääsisi perhona ylös onnensa päivään. Olit ollutkin vain herättäjä uuteen elämään. Sitä minä, en muuta, niin välittömästi värähdinkin äänesi ensi kerran kuullessani. Siinä puhuikin vain sielu sielulle, henki

hedelmöitti hengen. Siksi kai en saanut pyrkiä enkä päästä sinua lähemmä, vaan sinä menit, niinkuin olit tullutkin.

Ei siis eroa, vaan hengen yhtymys henkeen. Vien sinut hyväksi haltijaksi takaisin, saat olla ja piillä ja tulla vastaan kaikkialla, josta tahdoin sinut pois, sinua paeten. Korotan sinut kuvaksi, johon katson, kun uuvun, auttajaksi, jota kohti ojennan käteni, kun en yksin jaksa—alttarille, jonka ympärillä aherran ja jonka ääressä uhraan kaikki, mikä minussa on parasta.

Näkyvät kotirannan koivut. Alotan siellä elämäni uudestaan, panen tarmoni työhön toisten hyväksi, kaiken hyväksi, joka minua tarvitsee, en elä itselleni enkä omalle onnelleni, elän äidille, annan toisten lapsille, kun ei minulla itselläni omia. Ei saa elämällä olla yksityisen onnen tarkoitusta. En tiedä silloin vielä, myötätuulen kantaessa minua veneessä, jonka olin sinuakin varten veistänyt, kotirantaa kohti, jonka hiekka jo kuumottaa ja uimahuone paistaa, en aavista silloin—vähää ennen—tämän kaiken lopullista tarkoitusta, en, mikä on oleva tämän kieltämyksen pikainen palkka: etten menettänyt sinua, koska suoritin sinusta tämän ansiotyön, koska olin valmis antamaan tämän uhrin. Yhdyimme siksi, että näytin voivani erota.

Olisiko voitu muutenkin yhtyä? En usko, sillä minä uskon, että jos et olisi annettu minulle palkkioksi tästä, ei elämästämme myöskään olisi tullut se, mikä siitä tuli ja miksi se oli tarkoitettu, eikä onnemme sisällöksi se, minkä se siitä sai. Sen langoista kehrättiin sielussani onnemme loimet ja sinä panit siihen sen onnemme kuteet, ja niin kudottiin, helskytettiin onnemme kangas.

Ettäkö se olisi voitu kutoa onnellisen sattumankin langoista ilman sen yliluonnollisempia ihmeitä ja edelläkäyviä salaisia tarkoituksia? Ettäkö minä nyt jälkeinpäin vain näin kuvittelen? En jälkeinpäin, vaan jo heti silloin.... Eikähän sattumata ole. Senkin langat juoksevat kädestä, joka niitä edeltämääräten johtaa ja niistä tietoisesti kutoo. Sattumattaretkin ovat kohtalotarten käskyläisiä. Ne sen asettivat, niinkuin niille määrättiin. Ne ne panivat minulle onnen koetehtävän ja elämälle sen velvoituksen. Sain sinut ensi kerran sitä varten, että elämäni ei olisi vain itseäni, vaan myöskin muita varten, ja toisen kerran sain sinut nyt tänne, koska se oli sitä ollut. Onnemme tuli onneksi myöskin muille, ja minä luulen, että sitä jatkuu, niin kauan kuin jaksan.

Tämä oli ensimmäinen elämäni suuria sunnuntaipäiviä. Monesko lienee tämä, jona tätä muistelen?

Veneen kokka karahtaa kotirannan hiekkään, uimahuoneen viereen, lehtipurjeen kantamana puolitiehen maihin.

Olen siis taas kotona. Minut valtaa hetken heikkous ja voimattomuus. Miksi tulin tänne takaisin? Enkö tullut takaisin maailmaan liian pian? On yhtäkkiä siinä rannalla, missä kylmän pohjatuulen laine loiskaa ja pieniä vaahtopalloja kiitelee ylös hiekalle, sanomattoman lohdutonta, kolkkoa ja arkista, niinkuin voi olla vain silloin, kun ilta-aurinko niinkuin nyt yli mustansinisen veden, pohjatuulen päältä pilvettömästä luoteesta, luo lahjomatonta kovaa valoaan niin, että näkyy jokainen lehti, jokainen rihva, jokainen sälö ja rako ranta-aidassa. Airo kolahtaa koleasti, vesi veneen tapissa korisee melkein ilkeästi, Anti-koira on koko ajan maannut käppyrässä kokkatuhdolla, retki on ollut hänelle pettymys, ei mitään riistaa, sinne jäi karkelokaverikin. Se loikkaa laiskasti maihin ja lähtee vetelästi edeltä pihaan saamatta häntäänsä käyräksi.

Minusta on, kuin olisin tullut uutimettomaan huoneeseen, harsot ovat poissa, ei ole auerta ajatusten eikä tunteiden ympärillä. Elämän karu todellisuus viluttaa, sydän ja sielu värisee, ei mikään väräjä. Näinkö tuleekin olemaan? Jaksanko? En saa häntä jäämään, en silläkään tavalla kuin kuvittelin ollessani onnenlaulajan lumoissa. Hän on auttamattomasti poissa, puhallettuna kuin tähkästä heilimon helve, kuin kultapöly poutaperhon siiviltä.

Nakkaan lehtipurjeen kauas järveen, olkoon siellä, vesi viekөөn. Nostan jauhosäkin selkään ja lähden kumarissa sen raskaan painon alla nytkyttämään rantapolkua ylös veräjälle. Pudotan toisella kädellä alas sen puut. En viitsi sulkea niitä, tulenmahan sitten takaisin. Päätän mennä huvimetsikön ja puutarhan läpi rakennuksen päitse suoraan aitoille. Tuijotan polkuun, hatunlippa on valunut silmille, en näe eteeni, mutta tunnen tien ilmankin. Jahka tulen pihlajamajan pöytäkivelle, täytyy siinä korjatakseni säkkiä paremmin selkään ja saada parempi ote.

Kuka siinä istuu, kuka nousee?

Sinä! Sinä siinä seisot.

"Hyvää päivää," sanoo äänesi.

En saa vastanneeksi, sillä ojentautuessani vyörähtää säkki maahan, pitkäkseen, sen suun side aukeaa ja jauhoja valahtaa maahan. Minun täytyy nostaa se pystyyn puuta vasten ja sinä teet liikkeen kuin kumartuaksesi minua auttamaan. Olen siinä edessäsi ihan jauhottuneena avojaloin ja avopäin, sillä lakkikin putosi säkin kanssa.

"Ette tunne," sinä sanot, hymyillen ystävällisesti, samalla hiukan hämilläsi.

"Tunnenhan toki," minä sammallan hengästyksissäni.

Sinä ojennat kätesi, en aio uskaltaa tarttua siihen, ennenkuin olen pölyttänyt omani jauhoista, mutta sinä tartut siihen siitä huolimatta ja pudistat sitä reippaasti.

"Oletteko te täällä?" saan minä vihdoin kysytyksi.

"Kai olen, koska olen," sinä naurahdat ja pyörähdät ympäri.

"Tekö?"

"Niin, minä" ... ja sinä pyörähdät takaisin.

"Jaa, niin, niinpä tietenkin—antakaa anteeksi, että isäntä ottaa vastaan vieraan tässä asussa."

"Ei ole vaaraa, koska en aio teitä syleillä!"

"Ettepä tietenkään."—Olen sen verran päässyt tajuihini, että saan naurahtaneeksi mukana.

"Suokaa anteeksi hämmennykseni, mutta—kuinka neiti on täällä?... Ettekö siis mennytkään?"

"Minne?"

"Juhlilta pois—'Saimassa'."

"Tytttöni siinä vain menivät."

"Minä luulin nähneeni—"

"Näitte siis väärin. Mutta minne te sieltä katositte?"

"Minäkö?"

Minä olen istunut puutarhan penkille ja sinä istut toiselle vastapäätä... En saa katsotuksi sinua silmiin, näen vain jalkasi, sirot ja lujat, ja voimakkaan nilkan ja kaunismuotoiset kengät. Sitten näen sinut vyötäisiä myöten, joihin on kiinnitetty valkoinen ruusu, aivan varmaan äidin ruusupenkistä otettu, joita siellä oli vain yksi semmoinen suuri, minä tunnen sen siitä, että sen yksi lehti punertaa.

En saa sitten selväksi muuta ajatusta, kuin että minun pitäisi sitoa säkin suu ja viedä säkki aittaan ja mennä muuttamaan vaatteita. Mutta kun vieras istuu, olisi varmaan epäkohteliasta jättää hänet tähän yksin. Kasvohisi vilkaisten minä näen, että silmäsi hymyilevät, mutta ei huulet.

"Tu—tulitteko hevosella vaiko—?"

"Ihan laamannin oriilla, tädin kanssa."

"Se on siivo ja säyseä—missä se on?"

"Tallissa."

"Oliko täällä ketään miehiä kotona?"

"Ei ainoatakaan, kuuluvat lähteneen jonnekin takamaalle heinään."

"Vai jo ne menivät—ja niin, niinhän pitikin."

Sinä nähtävästi koetat pidättäytyä purskahtamasta nauruun—suusi ympäryks värähtää ja silmissä on veitikka—sinulla on pieni, soma olkihattu, kiinnitettynä paksun palmikon taa—sieramet elää.

"Kuka sen sitten riisui?"

"Jaa, oriinko?"

"Niin."

"Minä."

"Se on siivo ja säyseä—jaa, johan sanoin sen," ja minä kysyn kiireesti:

"Onko se—tuota—saanut heiniä—kun ei ollut korttakaan vanhoja heiniä koko talossa, kun piti keväällä syöttää kaikki ja repiä olkikatotkin?"

"Minä niitin äitinne luvalla apilasta."

"No, sehän sopi erinomaisesti!" minä melkein riemahdan.

"Olette ollut myllyssä," sinä sanot, kun en minä taaskaan tiedä, mitä sanoisin. Päässäni on sisäinen paine, mutta ei mikään pääse sieltä ulos.

"Kah, säkki valuu, minun täytyy viedä se aittaan"—ja minä melkein ryntään sen kimppuun, sitomaan sen suuta. Sinä pyydät saada pitää suuta, kun minä sidon.

"Elkähän toki, te jauhotutte—kyllä minä."

Mutta sinä pidät kuitenkin, kiristät oikein lujasti, niin että rystyt menevät valkeiksi.

"Kas niin, nyt minä autan sen selkäänne."

Mutta sitä minä en salli, en, vaikka mitä tapahtukoon, minun on saatava estetyksi sinut jauhottumasta hinnalla millä hyvänsä, ja ettet ehtisi, minä keikautan sen olalleni niinkuin heinäsäkin ja lähden puolijuoksua pihaan. Kuulen sinun seuraavan, riennät edelle, avaat minulle puutarhan portin ja painat siinä päähäni lakin, ja olet uuden aitan rappusilla samalla kuin minä. Se nyt ei ole eloaitta se, mutta olkoon menneeksi, panen sen siihen.

"Mikä soma uusi aitta!" sinä sanot. "Äitinne sanoi, että se on kivijalasta kattoon isännän itsensä rakentama."

"Olihan siinä minulla toki apulainenkin—täytyy noutaa avain."

"Se on suulla ... saanko avata ... olkaa hyvä."

Minä sitten sinun avatessa ovea keikautan säkin aittaan, satutan ulos tullessani otsani kamanaan, sinä sanot: Ai!—johon minä:—Ei se mitään!— sinä otat avaimen suulta, sanot:—Siinäpä on korea avain, ja ojennat sen minulle. Olen sen verran selvinnyt, että ajattelen, että nyt voisi merkitsevästi sanoa:—Pitäkää se, se on teitä varten tehty,—mutta minä otan sen ja sanon:—Neiti on hyvä ja käy sisään—minun täytyy...

Mitä minun täytyy? Muuttaa vaatteet. Missä ne onkaan?

Seison hetken päästä edessäsi salissa, miten kuten pukeutuneempana, ainakin oli minulla, mikäli muistan, kengät ja jauhoton takki. Sinä istut sohvapöydän ääressä, toisessa kädessä paperikäärö, toisella selaillet valokuva-albumia. Minä katson velvollisuudekseni ryhtyä selittämään, ketä ne ovat ne ja ne, se on isävainaja, se hänen sisarensa, joka vielä elää, ne ovat pikkuisaria, jotka ovat kuolleet.

"Onko isänne kauan sitten kuollut?"

Minä mainitsen vuosiluvun, sinun isäsi on kuollut vuotta ennen.

"Te asutte setänne luona?"

"Niin."

"Jaha, vai niin."

"Missähän äiti ja laamanska ovat?"

"Ne menivät jonnekin, jonkun sairaan vaimon luo. Kai he pian tulevat."

Te katositte niin pian sieltä juhliilta, yhtäkkiä ... en saanut teitä käsiini, kuinka koetinkin, minulla olisi ollut teille asiaa.

"Olisiko?"

"Olen nyt sitä varten täällä."

Sinä alat avata paperikääröä.

"Olettehan kansakoulun johtokunnan esimies, eikö niin?"

"Olen kyllä."

"Teidän koulunne naisopettajan paikka on julistettu haettavaksi, hakemusaika päättyy tänään."

"Huomenna se vasta päättyy, tämän kuun kolmantenakymmenentenä ja ensimmäisenä kello kaksitoista yöllä."

"No, sittenhän en ole myöhästynyt, saan luvan jättää hakemuspaperini."

"Haetteko te tänne opettajaksi?"

"Niin on aikomukseni—luuletteko, että saan viran?"

"Se riippuu kanssakakijoista."

"Niin oikein, minä tarkoitin oikeastaan sanoa: onko minulla toiveita ... toisin sanoen: vaarallisia kilpailijoita?"

"Minä katson heti—"

"Elkää vaivautuko—ehdinhän saada sitten sen tietää."

"Kyllä minä sitten heti ilmoitan, kohta kun—"

"Kiitos."

"Jäättekö tänne pitkäksi aikaa?"

"Kuinka tarkoitatte? Se riippuu siitä, saanko paikan."

"Minä tarkoitan—jos saatte—tai jollette saisi," minä sammallan.

"Jollen saa, matkustan heti."

"Ja jos saatte viran?"

"Silloin jään tietysti pidemmäksikin aikaa."

"Niin, tietysti."

Olen mielestäni auttamattomasti typerä, mutta sinä katsot nyt minuun niin hyväntahtoisesti, melkein hellästi, että yhtäkkiä taas saan rohkeutta sanoa:

"Minä kyllä luulen, että tulette saamaan viran, koska olette käynyt jatko-opiston ja teillä myös on todistus seminaarista ... ja pannaan myöskin merkitystä laulunopetukseen. Olen ajatellut, että kaikille suomalaisille kansakoululapsille olisi opetettava myöskin kanteleen soittoa."

"Soitatteko kannelta?"

"En minä. Entä te?"

"Hiukan."

"Sehän on suurenmoista—täällä on eräs metsänvartijan vaimo, joka soittaa aivan erinomaisesti kannelta, ja sen mies osaa tehdä niitä—saan muuten sanoa terveisiä eräältä tuttavaltanne—tai oikeastaan niin, että hän varmaan olisi lähettänyt niitä, jos olisi tietänyt ... eräs ihailijanne."

Ja päästyäni vihdoin puheen alkuun, en saa itseäni keskeytetyksi ja minä kertoa hulautan yhteen menoon kohtauksesta Konttisedän kanssa.

"Hänkö, Tapiosetä ... se herttainen äijä ... me ristimme hänet Tapiosedäksi."

"Hän nimitti teitä metsänneidoikseen ... kohta sen jälkeen, kun hän oli teistä eronnut, hän löysi lampaan vuonan, jolta oli jalka poikki."

"Ai."

"Ei se mitään, hän satoi sen ja kyllä se kohta on terve ... hän on semmoinen luonnonlääkäri, muuten sangen intressantti mies, tietäjä...."

Nyt minulta loppui kaikki asiat. Mitä ihmettä minä vielä keksisin? Sinä vain katselet ja näyt odottavan lisää.

Onneksi tullaan, äiti ja laamanska tulevat.

"No, sepä mainiota," sanoo äiti. "Pianpa palasitkin, tulit juuri parhaaseen aikaan."

"Laskettelin lehtipurjeessa."

"No, Aini," sanoo laamanska, "saatko viran?"

"Hänen täytyy saada se," sanoo äiti, "minä puhun itse ukkojen kanssa, jos ei muu auta,—kun kerran on tarjolla tuommoinen korea tyttö, joka näyttää olevan vielä hyväkin, sekä äänestä kuullen että silmiin katsoen...."

"Täti!" sinä riemahdat ja kavahdat häntä kaulaan, "anteeksi, mutta enkö saa sanoa tädiksi?"

"Saathan toki, lapsi kulta."

Teidän on lähdettävä. Minä valjastan hevosen, sinä annat sille rappujen edessä sokeria kämmeneltäsi ja suutelet sen turpaa ja halaat sen kaulaa. Sinä nouset jäntevällä liikkeellä tätisi viereen, tartut ohjiin, jotka ojennan sinulle, minä juoksen avaamaan portin—sinä irroitat vyötäisistäsi sen ruusun ja heität sen minulle.

"Siinä on porttipojalle vaivoistaan!"

Minä huudan hänelle, että asia päätetään ylihuomenna, ja sinä huiskutat vielä maantielle kääntyessänne kättä hyvästiksi.

Äiti sanoo:—Tehän olette jo kuulemma tutut etkä maininnut siitä minulle mitään.

En osaa muuta kuin pyöräyttää äitiä hartioista ja suudella häntä—ensi kerran elämässäni.

Mitä tämä on? Mitä on tapahtunut? Tiedän sen, että olet tullut, että olet ollut meillä—meillä, sinä meillä!—mutta mitä muuta on tapahtunut sen lisäksi? Onhan se vallon mahdotonta, ihmettä se on!

Minun täytyy saada ryhtyä johonkin. Riennän rantaan ja siirrän veneen hiekalta omille teloilleen ja aivot uimahuoneeseen, ja panen uimahuoneen lukkoon. Ja lehtipurje ei saa roikkua tuossa vedessä. Minä vien sen halkovajaan. Siellähän ei ole ollenkaan pilkottuja puita. Pilkon kaikki, mitä siinä on pilkkomatta. Äiti sulkee aittojaan yöksi. "Etkö tule jo illalliselle ja nukkumaan?"—"Tulen, tulen."

Mutta minä en tule. Näen viitakkeeni pistettynä tallin naulaan, sen tavalliseen paikkaan. Sen terässä on vielä siihen tarttuneita apilanlehtiä sinun niittosi jäleltä. Nythän on viileä niittää ja alottaa samassa heinänteko. Minä menen apilaspellolle ja teroitän rautaani kauemmin, kuin ehkä olisi tarpeen, koska metsänranta heläjää. Satakieli alkaa soittaa viidakossa ja soittaa koko yön. Niitän apilan maahan yhteen menoon ja käyn levolle vasta, kun aurinko nousee.

On semmoinen päivä, kun pohjatuuli on tyyntynyt eikä etelä vielä ottanut ilmoja valtaansa. Käy vain virit milloin mistäkin ja herättelevät henkäykset.

Istun ja vuoleskelen piitä haravaani ja nidoskelen viitakkeita halkovajassa, joka on avoin etelään ja aurinkoon. Vähitellen alkaa käydä tuulonen yli peltojen ja pihamaan, vaelleen kuin äiti lasta lämpimällä vedellä yli koko ruumiin—enkä tiedä, mitä enää voisin onnentunteeseeni lisätä. Eihän minulle oikeastaan ole vielä mikään toteutunut, mutta minusta on, kuin minulle kuitenkin olisi toteutunut kaikki. Kaikki, mikä on tapahtunut, on totta, minä tiedän sen, mutta minä melkein kuin toivoisin, että se ei sitä olisi, vaan olisi yhäkin unta voidakseni siitä herätä siihen, että se on totta.

Hän on ollut täällä—hän tulee jäämään tänne—hän on käyvä täällä usein samalla tavoin kuin eilen. Ja minä, joka koetin karkoittaa hänet täältä, joka lähdin sitä varten häntä pakoon, luovuin hänestä ja kaikesta omakohtaisesta onnesta—ja silloin hän tuli tänne! Sen ihmeen jälkeen en epäile enää mitään. Kun se on ollut mahdollista, on kaikki muukin oleva, mikä tahansa maailmassa. Minä tiedän ja tunnen sen. Minä uskon onneeni ja sen tähteen. Se on ilmoitettu minulle, vaikkei olekaan vielä annettu. Olen rauhallinen ja varma. On tapahtunut taika, jota ei mikään voi purkaa. On kuin olisi kuultu rukous ja siihen vastattu, annettu kuin kohtalon korkea hyväksyminen sellaisesta, missä minut on pantu koetukselle, tunnustuksena, kuin palkkiona siitä, että olen ollut uskollinen siinä vähässä, mitä minulla on, hänelle, se on: ihanteelleni ja itselleni. Minussa on voitokas varmuus siitä, että olen siis ollut ja tulen myös olemaan onnen erikoisen kaitselmuksen alainen. Minä näen ja selitän kaikki, mitä on ollut ja

tapahtunut, siinä mielessä, että sinun täytyi tulla, että se oli niin määrätty siitä saakka, kun minut ensi kerran kohtasit. Lähdit juhille, ojensit minulle laiturilla kätesi, et mennytkään sieltä pois, niinkuin luulin, vaan tulit tänne, ja istuit odottamaan minua puutarhan penkillä. Autoithan minua heti, sidoit yhdessä kanssani säkin suun, avasit portin, painoit hatun päähäni, avasit aitan oven, heitit minulle portilla kukan.... Jos minulle nyt juuri annettaisiin jotakin muuta tämän lisäksi, minä tuskin jaksaisin ottaa sitä vastaan.

Sinä olet jo täällä, olet täällä siksi, että olet aina ollut. Olet ollut aina, elämäni näkymättömänä haltijana, monessa muodossa, nyt ilmestyit vain lopullisessa, siinä, missä tulet aina olemaan, kaikkialla niinkuin kuultokuvana kirkon kaari-ikkunassa, jossa, taivaan ollessa harmaan ja tumman, siitä ennen näkyi vain himmeä hahmo, mutta jossa nyt, auringon sädehtiessä sisään täydeltä terältään, värit hehkuu ja ääriviivat elävät. Tätä uskoani minä siinä itsekseni juhlin. Tämä on ensimmäinen niitä onnen hiljaisia pyhiä, semmoisia, jolloin ei olla kirkossa, vaan vietetään se kotona, omassa yksityishartaudessa. Niitä on ollut meillä—kuinka paljon! Niistä ei toinen tiennyt, et sinäkään aina, vaikka olitkin aina niissä mukana. Kun ei nyt vain kukaan tulisi—mutta ei tule kukaan, ei äitikään, istuu kai omassa huoneessaan ja pitäänee omien aatostensa pyhää hänkin....

Tuli vielä pieni takatalvi siihen kevääseen, satoi lumen onneni oraaseen....

Missä sinä viivyt? Miksi et tulekaan, vaikka olet saanut tiedon?

Saithan heti tiedon, ja minä odotin, että tulisit samassa, odotin uuden kotisi avaimet valmiina. Odotin pääseväni sitä sinulle näyttämään, uutta, vasta valmistunutta, puhdistettua, maalattua.

Et tullut sinä päivänä, et toisena, et kolmantena, et koko viikolla. Katselin maantielle, kuulostelin jokaisen rattaan ritinää. Ehkä tulet sunnuntaina kirkkoon. Et ollut siellä.

Oli mentävä jokivarrelle heinään, laamannin ohi. Ajattelin: ehkä näet jo veneen ja riennät avopäin rantaan, heilutat liinaa ja huikkaat. Hovissa on vieraita, lienee nimipäivä, syntymäpäivä, voi olla vaikka kihlajaiset, niistä minä tiedän heidän juhiansa. Istuvat valkoisissaan verannalla ja olkihatuissa, ja naiset harsohameissa, toiset heittävät äyräällä renkaita ilmaan, huudahdellen, hypähdellen, naurahdellen; sinä lennätät rengasta tuomarin pojalle, vartalosi notkahtaa, palmikkosi heilahtaa. Et huomaa venettä, vaikka on viitakkeita kokassa ja haravoita perässä.

Menenkö maihin? En.

Olisi ollut sinulla kiireempi käydäksesi, jos tulit tänne sen tähden, kuin jo kuvittelin.

Satoi lumen mielen yli, kaiken taannoisen yli. On kolea olla, epäilyn ja epävarmuuden vilu tunkee sieluun ja mieleen—sillä en enää jaksa uskoa mahdolliseksi mitään siitä, mitä olin kuvitellut. Eikö siinä ollutkaan mitään taikaa, että tulit, eikö merkinnytkään mitään, että istuit ja odotit puutarhan penkillä, avasit portin, kiersit auki aitan lukon ja heitit portilla kukan ja huiskutit tien käänteessä kättä.

Mitä sinä minusta, semmoinen kuin sinä, semmoisesta kuin minä, kömpelö, saamaton, sinä hieno toisen maailman tyttö, noiden suurellisten sukua. Olen hulluttelija, ainainen luulottelija, parantumaton haaveilija ja unien näkijä—enkä kuitenkaan jaksa päästä siitä omin voimin eroon, en koskaan.

Raadan siellä viikon päivät heinäkuun helteessä, lepäilen yöt viileässä ladossa, saan sen täyteen parhaita heiniä, ei ole käynyt edes aamukaste karhon päällä—kaikki minulle onnistuu, ei vain se ainoa, mitä enin toivon.

Kun palaan, ovat hovin ovet kiinni ja kaikki näkyvät olevan poissa. Kun tulen kotiin, kysyn:

"Onko uusi opettajatar käynyt?"

"Ei ole näkynyt," äiti melkein ärähtää kankaansa takaa, iskien pirtaa, "ovat kuulemma olleet retkillä pitkin pitäjää ajelemassa vieraidensa kanssa.... Ja taitaa katsella sitä omakseen tuomarin poika," äitinsä haastoi.

"Lieneekö jo saanut?"

"En tiedä," tiuskaa äiti.

Tulee väsyneen työmiehen raukea sunnuntai. En välitä enää mistään. Ei siis ole mikään muuttunut. Riutuva päivä paistaa iltaisia pihoja pitkin, ilottoman sunnuntain sanomattoman ikävä ehtoo, kuva eletystä ja vielä elettävästä. Lepään aittani yläsillalla ja luen lehteä. Varpuset narskuttavat katon harjalla. Äitivanha istuu kamarinsa ikkunassa, silmälasit nenällä ja tutkii sanaa.

Niin silloin narahtaa portti ja sinä tulet yltyleensä valkoiseen puettuna siitä sisään. Sinä tulet arasti liukuen kuin metsälintu joskus eksyessään autioon taloon, niinkuin olisi vähän kiire, niinkuin pelkäisit myöhästäväsi, silmä tähystellen joka taholle, kummastellen, eikö täällä ollakaan kotona, kolkutat porstuan ovelle, mutta niin arasti, ettei äiti kuule, katsahdat aittaankin päin, huulilla utelias hymy ja silmissä kyselevä, melkein hätäytyneet katse, mutta et huomaa minua, sillä yläsillan luukku on vain puoleksi auki ja minä en liikahda. Menet puutarhaan, tulet takaisin, kädessä heinänkorsi, jota heilutat, istahdat keinulaudalle, suorit helmojasi—ja minä katson sinuun ja näen silmäsi, vaikkeivät ne näe minua, näen joka piirteesi, odottavan ilmeesi—kun tietäisin, mitä ajattelet? Sinä viimein rykäiset ja minä myös, ennenkuin astun aitasta ulos. Sinä sanot:—Ah!

"Iltaa," sanon minä.

Olet noussut, ilostunut, punastut, värähdät—mitä?

"Voi, annatko anteeksi," sinä sanot ja tarjoat minulle molemmat kätesi.

"Mistä niin?"

"Etten ole tullut ennen teitä kiittämään."

"Eihän siinä mitä kiittämistä."

"Onhan—kun olette toteuttanut hartaimman toivoni."

"Sehän oli helposti toteutettavissa semmoisilla todistuksilla ja suosituksilla."

"Miten hyvänsä, mutta kiitos kuitenkin."

"Käymmekö sisään?"

"Istumme tässä."

"Nähkääs, saanko kuitenkin selittää. Siellä oli koko ajan vieraita ja retkiä ja kaikenlaista muuta ... ja minun täytyi ... mutta nyt se saa riittää ... minä melkein karkasin pappilasta. Olin tullessani koululla, mutta en päässyt sisään."

"Olette saanut maalia hihaanne."

"Kiipesin ikkunaan.... Tahtoisin nyt heti paikalla päästä sinne— järjestämään ja toimimaan—milloin voin muuttaa?"

"Milloin tahansa ... kaikkihan on valmiina...." arvelin teidän muuttavan laamannista vasta syksyllä."

"Ei, minä muutan sinne heti ... tulen pyytämään avaimia."

"Ehkä saan tulla teitä saattamaan ja näyttämään? Valjastan heti. Käytte ehkä siksi aikaa äidin luo."

"Emmekö mene mieluummin jalkaisin?"

"Niinkuin tahdotte."

Äiti tulee.

"Valkoinen kuin morsian—ja jos jo lieneekin—mutta jos olisi totta, mitä puhuvat, olisi kai sulhanenkin mukana."

"Ei ole totta, tati kulta," sinä sanot tynesti hymähtäen, ja minä näen, että se ei ole totta.

"Suottahan minä vain, ilman aikojani," sanoo äiti ja hänen ryppynsä säteilevät, suupielistä ja silmäin kulmista yli kasvojen.

Suli siihen sen takatalven lumi—eikä sitä sitten enää koskaan satanut meidän onneemme.

Muistatko—?... kysyn, sillä nythän meitä on tästä lähtien näitä muistelemassa kaksi—muistathan sen ikimuistoksen ensimmäisen kävelyretkemme kesäisenä iltana ja yönä, aina uudelleen eletyn, joka kerta kun yhdessä kääntelimme onnemme kuvakirjan lehtiä.

Sillä kävelyllä ja sinä lämpimänä kesäisenä iltana, joka vähitellen vaihtui viileäksi yöksi, ohi pappilan ja kirkon, ohi kirkonkylän talojen, oikopolkua peltojen läpi, vähän matkaa suuren tynnen järven rantaa,

sitten syrjätiätä koulun lehtoiseen niemeen ja sieltä takaisin maantielle ja vielä raikasta, helähtelevää hongikkoa siihen, missä erottiin, mutta ei erottukaan—sillä kävelyllä pantiin koko tulevan elämämme pohja, virisi yhteiselämämme johtosävel soimaan aina tähän päivään asti.

Et aavistanut, mikä riemu täytti rintani, kun minä maantielle tultuamme kysyin:—Menemmekö niittyjä myöten suoraan pappilan kautta vai ympäri?— ja sinä sanoit:—Menemme ympäri, niin emme tapaa heitä.—Ovatko ne siellä?—Ovat—vaan en välittäisi nyt heistä—tahdon olla nyt teidän kanssanne.

Sinä käyt toisella puolen tietä, minä toisella, uusi, yltyleensä valkea pukusi tumman vihreää havumetsää vasten. Sinä vaikenet hetken, sitten se tulee purkautuen, kuin olisi se jo kauan ollut sydämelläsi:

"Minä tätä tietä siksi, että saisin kerrankin häiritsemättä puhua totisista, joista täällä ei kukaan välitä—sillä ne totisesti eivät välitä muusta kuin niistä pienistä omistaan, nämä täällä niinkuin heikäläiset kaikkialla, ei mitään yleistä harrastusta, ei isänmaallista innostusta—ei laamannissa, ei pappilassa ... ne melkein säälivät minua, että olen antautunut opettajaksi ... pitävät sitä päänäpistona ... olisi muka niin paljon parempaa ja arvokkaampaa semmoiselle kuin minulle—minä lopulta melkein suutuin ja läksin—oikeassa oli opettajani: 'ei tämän kansan kultuuria linnoista käsin luoda—aivan toisista keskustoista kuin kartanoista ja hoveista ja suurista pappiloista uuden ajan valo tulee säteilemään Suomen saloille.' Ja se on totta—näinä kahtena viikkona minä vasta oikein olen sen huomannut—minä olen siitä nyt niin varma, niin varma—kun vain voisin ja osaisin!"—ja sinä taotit nyrkillä avoimeen kämmeneesi.

"Te varmaan voitte."

"Luuletteko?" sinä sanoit lämpimästi ja astuit askeleen keskemälle tietä omalta puoleltasi, ja minä samoin omaltani, ja me kävelimme kohta rinnakkain, lähekkäin, nopein askelin, sinun innostuksesi tahdissa, joka samalla oli tarttunut minuun.

"Täällä ei ole, vaikka toivoin ja luulin, minulle ketään henkiheimoa, ei ainoatakaan ymmärtäjää...."

"Ei täällä ole, ei ole ollut minullekaan."

"Mutta meidän täytyy siis, ainakin meidän olla sitä toisillemme. Kyllä minä tietäisin, kuinka, kun vain saisin apua jostain. Koulutyö kyllä menee, sen tiedän, mutta minusta pitäisi muutenkin herättää, virittää— tahdotteko auttaa minua?"

Minä sanon—sydän sykkyrällä—että minä, mitä suinkin voin, että minä kyllä—ja että kokemukseni ovat juuri samat.

"Katsokaa, se menee kyllä, kun on se tahto ja se henki. Voi, voi, sitä olisi niin sanomattoman paljon,—minun täytyy saada teidät mukaan—tehän olette sekä talonpoika että herra—juuri niinkuin jokaisen olisi oltava tässä maassa, täällä maalla.... Minä heti nähtyäni teidät laivassa sain kuin ilmestyksen, että siinä hän on, jos missään, jota tarvitsen: ylioppilaslakki ja kotikutotakki.—Minne te sieltä juhlasta yhtäkkiä katositte?"

"Olitte siellä aina niiden minulle vieraiden ympäröimänä."

"Niin, niin, se oli sellaista touhua.... Mutta te ihan kuin kartoitte minua."

"Enhän tiennyt, mitä olisitte ajatellut, jos olisin tunkeutunut tuntematonna...."

"Te ette ole minulle tuntematon, sanoinhan sen jo heti laivassa!" sinä sanoit melkein kiivaasti, ollen leikillä suuttuvinasi ja sitten sille naurahtaen, hiukan hämilläsi.

"Mitä te sanoitte?"

"Ettekö enää muista?"

"Tahtoisin kuulla sen vielä kerran."

"Niin tarkistakaa sitten korvanne ja kuulkaa, että meillä tytöillä oli siellä kullakin 'ihanteemme' ja 'ihastuksemme', ja te olitte langenneet minun osalleni. Nyt sen kuulitte—vielä kerran!"

"Saanko vielä kysyä: mikä minussa sitten oli niin ihannoitavaa ja ihastuttavaa?"

"Ettekö katsonut siellä koskaan katuikkunaan? Tuommoinen totinen, hirveän totinen, ehkä hiukan ujo, avosilmäinen, otsa aatteellisissa rypyissä, suu asianymmärtävässä supussa, lakin reunan alla kähertynyt valkoinen tukan reuna—nyt se on jo hiukan kellertynyt, huomaan—olennoitunut kuva siitä, minkä olin luonut itselleni 'isänmaan toivosta', joka elää vain aatteissa ja ihanteissa, niinkuin minusta pitikin.

"En minä, valitettavasti kyllä, siellä juuri ollenkaan niissä aatteissa ja ihanteissa elänyt ... päinvastoin minä menetin senkin vähän, mitä olin sitä ennen omistanut ... ainakin suurimmaksi osaksi."

"Ette te ole mitään menettänyt...."—Ja sitten sinä taas sanoit oikein totisesti: "Ja sentähden täytyy meidän, kahden ja ainoan täkäläisen, tehdä liitto."

"Kuinka ajattelette?"

"Työliitto ... valistusliitto ... teidän täytyy vastata kaikkia toiveitani—toteuttaa se ihanteeni ... kuuletteko?"

"Mutta millä tavoin olette ajatellut?"

"Antakaa minulle ensin kätenne ... näemme sen sitten, millä tavalla ... pääasia on aluksi, etten ole täällä missään yksin. Jos ette lupaa, peruutan hakemukseni ja haen itselleni vaikutusalaan jostain muualta."

"Eihän toki, eihän toki—kyllähän minä tietysti teen kaikki, minkä vain voin."

"Kiitos."

"Mitä nauratte?"

"Pelästystänne—että ehkä jäisitte ilman opettajaa."

"Mutta ettehän minua ollenkaan tunne, mistä tiedätte, että minä kelpaan teidän tarkoituksiinne?"

"Jos en tiedä, niin tunnen, aavistan ... kuulen äänestänne ja näen ilmeestänne ... sitä paitse tati laamanska on kertonut teistä ja toimistanne täällä.—Sieltä niiden vaunut nyt ajavat ... painaamme tähän, niin ne eivät huomaa."

Laamannin vaunut ajoivat pappilan puistokujaa, jonka tienhaaraan me juuri olimme tulossa, ja me painausimme kiireesti ruispellon suojaan, kunnes ne olivat ohi.

Sinä nauroit:

"On kuin me jo olisimme liitossa ... salaliitossa heitä vastaan...."

Me nousemme. Sinä kurkotat ruiskukan aidan yli ja kiinnität sen rintaani. Et puhu mitään, se tapahtuu kuin ohimennen. En saa edes kiitetyksi, kun sinä samassa hyppäät takaisin maantielle.

Olen kuin suunniltani, kuin huumautunut, en ymmärrä vielä, mitä tämä oikein on. Onko hän tullut heidän luotaan kokonaan minun luokseni? Hänkö minulle semmoista puhuu, minusta semmoista usko? Tietääkö hän, aavistaako hän, mitä hän oikein on minulle? Eihän tämä vain olle mikään näköhäiriö, eihän hän vain vielä pyrähtäne pois niinkuin lintu polulta— eikä jää muuta kuin oksan heilahdus?—Hänkö pyytää minua avukseen, minua yhteistyöhön, minua liittoonsa, joka täällä kaiken ikäni en ole muuta niin kaivannut kuin apua ja henkiheimoa ja ymmärtäjää? Tuleeko hän omakseni ... onko jo tulemassa? Olisiko se sittenkin mahdollista? Välittääkö hän minusta muutenkin kuin aate- ja työtoverina? Mutta sama se, vaikkapa vain sellaisenakin ... onhan ihmeellistä, uskomatonta, että tämä on nyt näin, sittenkuin äsken oli niin kokonaan toisin. Minä kysyn tätä kaikkea, samalla koko ajan kuullen sinun puhuvan yhä edelleen, ja minä vastaan ja alan itsekin suunnitella ja alan innostua—josta sinä yhä lämpenet ja äänesi värähtää ja povesi nousee ja silmäsi tummuu.

Me ohjelmoimme yhä edelleen kulkiessamme ohi kirkon ja kirkonkylän talojen. Se on haaveilua enemmän kuin suunnittelua. Sinun suunnitelmasi vaihtuvat, sinulla on mielestäni aate toinen toistaan onnistuneempi ja tarpeellisempi. (Ne olivat niitä, joita kaikkia sitten koetimme toteuttaa.)

"En missään ole kuullut niin kauniita ääniä kuin täällä, tuossa kirkossa —minkä ihanan kuoron täällä voisikaan saada aikaan! Ja se on saatava aikaan! On ihmeellistä, kuinka sellainen kuoro yhdistää ja kuinka sen kautta pääsee heitä lähelle, kuinka se kokoo nuoria ja vanhojakin ja kuinka sen ohessa sitten voi heille puhua ja heitä innostuttaa ja saada heitä mukaan muuhunkin. Me ensin laulatamme heidät hereille heidän omalla laulullaan."

"Kansan laululla kansan."

"Juuri niin, mutta kuulkaa, eihän siellä koululla kuulu olevan edes urkuharmoniakaan. Me ryhdymme heti hankkimaan arpajaisia. Ja siihen ainakin täytyy saada nuo herrasväetkin mukaan. Meillä on tehtäviä loppumattomiin, vaikka koko elinajaksemme!"

"Me—! Meillä—!—Vaikka koko elinajaksemme—!"

Tahdon olla, lupaan olla mukana kaikessa—minä sinun kanssasi—me kaksi— me, sinä ja minä.... Herää aatteita ja aloitteita, joista ei äsken ollut aavistustakaan, löydän itsestäni semmoista, jota en olisi uskonut olevankaan. Alkaa nyt, mikä sitten jatkui kautta koko elämän, että sinä hedelmöität, annat uskoa ja luottamusta. Minä aina aloin kuin kuivua, kun sinä joskus satuit olemaan poissa.... Eihän se, mitä suunnittelimme, ollut mitään niin erikoisen nerokasta, ei mitään itsessään ihmeellistä ja uutta, mutta siinä oli minulle ihmeellistä se, että me molemmat aioimme samaa, ihailimme ja rakastimme samaa.

Kaikki käy niin luontevasti, olemme kuin vanhat tutut—olemme jo kauan sitten astuneet samoin askelin ja minusta tuntuu kuin olisimme jo kauan sitten sointuneet yhteen, näistä jo monesti puhuneet ja sopineet, ja voisimme kulkea käsikädessä. Minä sanon vähä väliä: "Niin juuri, juuri sitä minäkin olen", ja sinä sanot samoin—ja sehän se sitten on ollutkin elämänlaulumme ainainen kerronta. Minä sanon, että juuri näitähän minäkin olen kaiken ikäni hautonut ja ajatellut, vaikei minulla ole ollut henkiheimoa eikä ymmärtäjää.

"Ei minullakaan ole ollut sitä, johon olisin oikein sointunut," sinä sanot—"muita kuin vanha opettajani," sinä sitten hetken kuluttua lisää.

"Onhan tosin minullakin ollut Tapiosetä ja metsänvartijan Johanna ja hänen miehensä."

"Ketä ne ovat?" sinä kysyt ja minä kerron heistä hiukan, minä kerron, että Johanna oli toinen rakkauteni, kun hän oli pieni tyttö ja minä vielä pienempi poika; ensimmäinen rakkauteni oli eräs punainen tyttö, joka onki tuolla pappilan laiturilla.

"Onko teillä ollut montakin rakkautta?" sinä kysyt, hymähdät.

"On," sanoin minä samoin ... "oli vielä eräs tyttö koulukaupungissa, jota en edes puhutellut, ja eräs laulajatar, joka oli kuin taivaan enkeli, ja Taaton täti, isäni sisar."

"Eikö muita?"

"Ja eräs, joka oli, mutta jota ei kuitenkaan ollut. Entä teillä?"

"On minullakin ollut—eräs, josta en tiennyt, oliko häntä vai eikö."

Minä tahtoisin puhua siitä enemmän, kertoa koko elämäni, päästä sinua vielä lähemmä. Minä tahtoisin sanoa, mikä minusta näyttää olleen sen tarkoitus: se, etten joutunut täältä pois, voidakseni täällä olla apuna sinulle, kun kerran ehkä tulet, että täällä varta vasten valmistuisin kaikkeen siihen, mihin sinä minua täällä tarvitset. Sinähän tarvitset minua, minähän kelpaan sinulle, ennen kaikkia muita, siksi etten ole samanlainen kuin ne muut täällä—ja jos en olisi jäänyt tänne, en olisi sinusta se, mikä olen, vaan samanlainen kuin ne muut. Minun elämälläni on siis ollut tarkoitus, edeltämäärätty, sinun tähtesi, sitä varten, että voisin olla sinulle apuna. Tahtoisin saada tämän kaiken sinulle jotenkuten sanotuksi, jotta tietäisit, ja luottaisit....

Mutta on tultu koulun portille. Se on siinä pikku niemessään vähän yksinäisenä, autiona ja suljettuna korjauksen ja puhdistuksen jäleltä. Porttikin on tylästi lukossa. Joistain ikkunoista puuttuu vielä lasit ja niiden edessä on rumat laudat. Piha on nurmettu. Minä avaan sinulle ovet ja me käymme kaikki huoneet. Juhlasalissa sinä laulahdat, koettaen sen sointua. Se on hyvä, oikein hyvä.... Sinä huudahtelet ja ihastelet uusia, siistejä huoneita. Sinun huoneestasi on näköala järvelle ja yli kirkonkylän peltojen, ja sinä huomaat, että siellä kauimpana näkyy meidän talon pääty ja sen katon yli koivut.

"Ehkä näkyy sieltä tuletkin talvella?"

"Ei näy, ikävä kyllä."

"Mutta lippu näkyisi."

"Meillä ei ole lippua."

"Laittakaa se lippu, minä laitan myös."

Suljemme taas ja levähdämme ulkoporstuan penkillä. On kuin innostuksesi yhtäkkiä olisi jotenkuten laimentunut, niinkuin olisit jostain alakuloinen, epävarma, mutta koettaisit kuitenkin koettamalla pysyä vireessä.

"Täällä on nyt tietysti hiukan autiota ja tyhjää, mutta jahka lapset tulevat—miksi koulu ei ala heti? On niin pitkälti syksyyn.... Tuohon täytyy laittaa puutarha—jotain siihen voisi vieläkin kylvää. Mutta mistä minä saan hevosen ja miehen—tuletteko te auraamaan sen auki?"

"Mutta aiotteko todellakin heti muuttaa tähän autioon taloon—täällä on teille liian kolkkoa ja

yksinäistä."

"En voi jäädä laamanniin—se on nyt vain niin—enkähän tiedä, minne minä muuannekaan."

"Tulkaa meille siksi aikaa—äiti varmaan ottaisi teidät ilolla vastaan— ja minä myös."

"Ja tekö myös?"

Et vastannut sen varmemmin. En saanut selville, mitä ajattelit ja aioit. Katsoit minuun vain pitkästi ja silmää räpäyttämättä. Sitten luomesi värähtivät ja sinä nousit ja me lähdimme. Tie kulki järven rantaan, korkean hongikon viileätä pylvästöä. Sinä kävelit vaieten, katsahtaen vain kerran toiselle puolelle tien, missä minä kävelin, ja näytit olevan jossain kaukana.

"Kai minä nyt tulen toimeen koulullakin ... mutta jos tulisin teille siksi aikaa, kunnes koulu alkaa, voisinko olla teille joksikin hyödyksi— minä tarkoitan: jollain tavalla avuksi?"

"Jos välttämättä tahdotte auttaa—"

"Tahdon—välttämättä."

"... niin voittehan auttaa äitiä kuinka paljon tahansa hänen kankaissaan ja puutarhassaan ja taloudessaan...."

"Minä osaan lypsää, osaan kirnuta, osaan leipoa kuinka hienoja leivoksia tahansa!" sinä yhtäkkiä riemahdat.

"Eihän meillä niitä niin erittäin hienoja."

"Osaan minä laittaa kalakukonkin!—Minä tulen!—Mutta voisinko auttaa myöskin teitä? Osaan haravoida—"

"Ja niittää—!"

Sinä ryöpsähdät sille puolelle tietä, missä minä käyn.

"Minä tulen! Kuule sinä—en minä osaa enää teititellä—kuulehan, kun minä kesällä ensin autan sinua, niin sinäkö sitten talvella minua?"

"Sehän sopii."

Me kuljemme yhtäkkiä käsikädessä. Sinä olet, en tiedä kuinka, pistänyt kätesi kainalooni. En uskalla painaa sitä käsivarrellani, en edes sitä liikauttaakaan—se kangistuu siihen koukkuunsa, missä se oli, kun tartuit siihen. Et ota sitä pois, ennenkuin olemme laamannin tiehaarassa.

"Nyt teidän täytyy—sinun täytyy—kääntyä—kiitos, aatetoveri, työtoveri, kävelykaveri!—Näkemiin!"

Alat mennä kiireesti—käännyt, kuljet muutamia askelia taapäin, poskesi hehkuvat ja silmäsi säteilevät, riennät puolijuoksua—sitten vielä kerran käännyt.

"Kuule," minä sanon. "Elä mene sinne, tule meille heti!"

"Mitä sanot?" sinä kysyt ja pysähdyt vielä kerran.

"Minä sanoin: tule nyt jo meille!"

"Näinkö myöhään?"

"Eihän nyt ole myöhä—äiti kyllä vielä valvoo."

Epäröit lyhyen hetken, sitten sanot:

"Minä tulen!"—ja tulet.

Ja me kävelemme takaisin saman tien, jonka äsken olimme tulleet.

Äiti vielä valvoo, porttiaitaa vasten nojaten, valkotukka, villahuivi olkapäillä, käärittynä tiukalle käsivarsien ympärille.

"No?" sanoo hän.

"Saako tämä nuori neiti tulla meille yöksi?"

"Tottahan toki."

"Saanko jäädä leipomaan ja kutomaan?—minä osaan!"

"Ja niittämään ja haravoimaan?"

"Johan nyt toki—mutta aivanko totta, että tulet meille?"

"Totta...."

"No, voi minun päiviäni...."

Muistatko vielä—?—kun sitten jonain päivänä sen jälkeen istuimme penkillä puutarhan lehtimajassa.

Minäkö olin sen ensin sanonut vai sinä? Mutta kun se oli sanottu, sanoit sinä:

"Tiedä—että olen rakastanut sinua siitä pitäen, kuin sinut ensi kerran näin."

"Ja minä sinua jo ennen, kuin sinut näin ... sinä olet minulle koko entinen elämäni, ja olet tämä nykyinen ... ja olet oleva tulevakin ... minulla ei nyt näytä olleen mitään elämää, jossa sinä et olisi ollut mukana, eikä tule olemaan, jossa et olisi oleva mukana."

Sinä tartuit heltyen ja sisäisesti haltioituen molempiin käsiini ja sanoit totisesti, hartaasti, melkein juhlallisesti, kasvot kiinteinä ja kalpeina:

"Minä olen rakastanut sinua siitä alkaen, kun kohtasin sinut siellä vanhan kirkon puistossa, kun sinä, valkolakki ja kotikutotakki, astelit ajatuksissasi ohitseni, ja vaikket sinä silloin etkä milloinkaan minua huomannut, niin minä sanoin itselleni: 'Siinä hän on' ... tai ehkä: 'Semmoinen hän on oleva' ... ja hän oli sekä se että semmoinen. Ja vaikka sinä yhtäkkiä katosit enkä tiennyt minne, etkä tullut enää minua vastaan, vaikka odotin—ja vaikka olin menehtyä turhan odotuksen ikävään—enkä tiennyt edes, kuka olit, niin sinä et koskaan kokonaan häipynyt mielestäni. Enkä ollut koskaan oikeastaan siitä onneton, sillä olin varma, että hänet kerran tapaan, että aikanaan hän tulee, kuinkas ei tulisi—minulle soi sinusta aina sävel jostain niinkuin metsästä näkymättömän linnun viserrys."

"Rakas—sinä—onko se totta?"

"Minun sielussani ja sydämessäni ei ole koskaan ollut ketään muuta—eikä siinä ole soinnut mitään muuta säveltä kuin sinun eikä ole voinut soida, sillä se oli viritetty sinun sointuusi heti, kun se mihinkään viritettiin. Ja jos siinä joskus on pyrkinyt soimaan jokin muu, niin on se soinnut väärin ja tunne on mennyt umpeen."

Päästit käteni ja virkoit vielä:

"Ja minä tahdon vielä sanoa sinulle sen, että minä tulin juhlille vain sitä varten, että ehkä tapaisin sinut siellä—ja kun kohtasin sinut laivassa, niin minä tiesin, että kohtaloni oli ratkaistu, mutta en uskaltanut sinua lähestyä, koska pelkäsin, ettet ehkä tulisi välittämään —ja kun kadotin sinut taas, mutta en voinut mennä—ja vain sinua vartenhan minä tulin sitten tänne—ja kun odotin sinua tässä puutarhan penkillä enkä tiennyt, tulisitko, niin en voinut käsittää, mikä minusta tulisi, jollei tämä sinun talosi olisi oleva minunkin taloni ja sinun äitisi minun äitini.... Ja nyt olen sanonut minä, mitä minulla oli sanottavana. Sano sinä nyt, mitä sinulla on."

"Jos minä sanoisin, mitä minulla on sanottavana sinusta, niin pitäisi minun sanella sinulle koko elämäni."

"Sanele."

Minä sanelen ne sinulle, aina iltaisin päivän työn päätyttyä, kaikki, näin kuin tässä. Minä tuon sinulle kaikki, mitä minulla on ollut siihenastista itseäni ja onneani—kaikki nämä kukkaset keväiseltä niityltä. Sinä sanot:—Tuo vielä, tuo vielä!—Ja minä tuon, ja kun tuon, sinä sanot:—Kuule, on ihan kuin olisin nämä ennen nähnyt, kuin olisin ollut siinä kaikessa minäkin mukana!—

Olitkin!

Kun toin sen siitä tämän talon hyvästä haltijasta, jota olin hoitanut ja palvellut ja jolle olin uhrannut parhaani, mitä osasin ja ymmärsin, jotta hän täällä viihtyisi ja menestyisi ja minua seuraisi elämässäni onni, ja kun sanoin, että se haltija, jota niin olin hoitanut ja joka oli tätä taloani ja minua vuorostaan hoitanut, sittenkin kai olit sinä, niin sanoit:

"En minä ollut se, se oli enempi ja parempi kuin minä, mutta minäkin tahdon sitä hoitaa niinkuin sinä,

täällä ja sinussa ja minussa, itsemme ja muiden onneksi—hoidamme sitä yhdessä."

Ja kuinka me sitä hoidimme, kaiken hyvän haltijaa—omaksi onneksemme ja muiden ja kuinka koetimme koko tämän maan ja kansankin onneksi—senhän sinä tiedät. Mutta vaikka tiedätkin, niin minä vielä kerron siitä sinulle, sillä niin kauan kuin minulla on, mitä kertoa onnesta ja sinusta, onni ja sinä täällä pysytte. Ja kun minulla ei enää ole niistä mitään kerrottavana, kun kerran päättyvät nämä tuhannen ja yhden onnenpäivän tarinat, silloin päättyköön myöskin minun tarinani, ja minä lähden ja tulen sinne, missä olet, missäpä sitten olletkin.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK MUISTATKO—? KUKKIA KEVÄISELTÄ NIITYLTÄ ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state’s laws.

The Foundation’s business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.